

RIKSDAGENS PROTOKOLL



Nr 10

FÖRSTA KAMMAREN

1970

10—12 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 10 mars

Sid.

Meddelande ang. enkel fråga av fru Florén-Winther (m) om statsanslag till cancerforskning

5

Onsdagen den 11 mars

Svar på interpellation av herr Palm (s) ang. rikskonsertverksamheten för budgetåret 1970/71

7

Reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

9

Säkerställande av städers rättigheter och traditioner

21

Anslagen till försvaret

25

Investeringsanslag till kommunikationsverken:

 Investeringsplanen

26

 Om elektrifiering av järnvägslinjen Borlänge—Mora, m. m.

28

 Om anskaffande av ytterligare en statsisbrytare

31

Huvudmannaskapet för mellanskolan

36

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

41

Lokalhållningen för de allmänna underrätterna

54

Traktorskatten

56

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

59

Om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.

74

Beskattningen av företagsvinster

78

Om undantag från beskattning som naturaförmån av fritt bränsle från egen fastighet

80

Om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till utvecklingshjälp m. m.

84

Om medborgarvittnen vid polisförhör, m. m.

88

Om lagstadgad rätt för svensk medborgare till utresa ur riket

90

Om ökad förläggning av semester till sommaren

91

	Sid.
Riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet	93
Om en översyn av stavningsreglerna	106
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Ernulf (fp) ang. nedläggning av järnvägen Borås—Varberg och Borås—Alvesta	111
av herr Olsson, Johan, (cp) ang. totalkostnadskalkyler vid lokalisering av företag och institutioner till storstad eller till annan ort	111

Torsdagen den 12 mars

Svar på enkla frågor:

av herr Wallmark (m) ang. teckningslärarutbildning i Stockholm	112
av herr Nilsson, Nils, (cp) om statsbidrag till simanläggningar vid skolor	113
av herr Åkerlund (m) om ytterligare åtgärder mot politisk demonstration som innefattar hot mot enskild person	116
av fröken Pehrsson (cp) om vägförstärkningar för virkestransporter från stormhärjade områden under tjällossningen	119
Interpellation av herr Helén (fp) om utredning rörande det enskilda sparandet	121

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 11 mars

Andra lagutskottets utlåtande nr 11, ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft	9
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, om val av nämndemän ..	21
— nr 17, om inskränkning i offentligheten vid lagsökning	21
— nr 18, ang. säkerställande av städers rättigheter och traditioner	21
Statsutskottets utlåtande nr 4, ang. utgifterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde	24
— nr 7, ang. utgifterna inom finansdepartementets verksamhetsområde	25
— nr 9, ang. utgifterna på kapitalbudgeten: kommunikationsdepartementet	26
— nr 11, ang. utgifterna inom inrikesdepartementets verksamhetsområde	35
— nr 32, ang. huvudmannaskapet för mellanskolan	36
Jordbruksutskottets utlåtande nr 4, ang. huvudmannaskapet för mellanskolan	41

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 33, om tillsättande av en parlamenta- risk försvarsutredning	41
— nr 34, ang. lokalhållningen för de allmänna underrätterna ..	54
Bevillningsutskottets betänkande nr 6, ang. traktorskatten	56
— nr 7, ang. restitution av arvsskatt för dödsbo med skogskonto- tillgång	59
— nr 8, om 1970 års fastighetstaxering m. m.	59
— nr 9, om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och ut- bildningsfonder m. m.	74
— nr 11, ang. beskattningen av företagsvinster	78
— nr 12, om beskattning av vissa naturaförmåner	80
— nr 13, om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till ut- vecklingshjälp m. m.	84
Första lagutskottets utlåtande nr 9, om medborgarvittnen vid po- lisförhör, m. m.	88
— nr 10, om lagstadgad rätt för svensk medborgare till utfresa ur riket	90
— nr 11, om upphovsmannaskydd för audiovisuella verk	91
— nr 12, ang. befrielse för utländsk konsul från skyldighet att av- lägga vittnesmål m. m.	91
— nr 13, ang. försäkringsskyddet för förare av statligt motorfor- don	91
Andra lagutskottets utlåtande nr 7, om ökat ekonomiskt stöd vid havandeskap	91
— nr 8, om ersättning från den allmänna försäkringen åt från- skild kvinna i vissa fall	91
— nr 9, ang. stadga om enskilda vårdhem m. m.	91
— nr 10, om grupplivförsäkring för hemmafruar	91
— nr 12, om ökad förläggning av semester till sommaren	91
Tredje lagutskottets utlåtande nr 8, ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet	93
— nr 9, om lagstadgad säkerhetsdeklaration av motorfordon	105
— nr 11, om bättre djurskydd	105
— nr 12, om vissa åtgärder för att skydda ålbeståndet	105
— nr 13, om översyn av lagstiftningen om utländsk medborgares rätt till fiske i svenskt vatten	105
— nr 14, ang. straffbarheten vid aga av djur	105
— nr 15, om översyn av bestämmelserna om straff för djurplågeri	106
Jordbruksutskottets utlåtande nr 5, ang. Falsterbokanalen	106
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 4, om en ny översätt- ning av Gamla Testamentet och om en ny översättning av Bi- beln	106
— nr 5, om en översyn av stavningsreglerna	106

Tisdagen den 10 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne februari.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 85, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän arbetstidslag, m. m., jämte motioner i ämnet.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 40, med förslag till ändring i regeringsformen, m. m.

Föredrogs skrivelse från den svenska parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling med överlämnande av redogörelse för församlingssessionerna under år 1969.

Redogörelsen hänvisades till utrikesutskottet.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 16—18, statsutskottets utlåtanden nr 4, 7, 9, 11 och 32—34, bevillningsutskottets betänkanden nr 6—9 och 11—13, första lagutskottets utlåtanden nr 9—13, andra lagutskottets utlåtanden nr 7—12, tredje lagutskottets utlåtanden nr 8, 9 och 11—15, jordbruksutskottets utlåtanden nr 4 och 5 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 4 och 5.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde andra lag-

utskottets utlåtande nr 11 skulle sättas främst bland två gånger bordlagda ärenden samt jordbruksutskottets utlåtande nr 4 näst efter statsutskottets utlåtande nr 32.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få meddela, att extra arbetsplenium kommer att anordnas torsdagen den 19 mars kl. 13.00.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 47, med förslag till kungörelse om förevisning av brandfarlig biograffilm; och

nr 51, med förslag till lag om ändring i luftfartslagen (1957:297).

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 1005, av herr *Wikström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 28, med förslag till kungörelse om handel med preventivmedel; samt

nr 1006, av herr *Pettersson, Karl*, och fröken *Stenberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, med förslag till lag om tillfällig vattenreglering under år 1970.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga den 6 mars framställt av fru *Floren-Winther* (m) till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet: "Är Herr Statsrådet beredd medverka till att sådana cancerforskare som inte

Meddelande ang. enkel fråga

kommer i åtnjutande av icke-statliga forskningsanslag i stället erhåller statliga anslag om så befinnes skäligt, vilket f. n. måste anses vara fallet vid Radiumhemmets cancerforskningslaboratorium i Stockholm?"

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.04.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 11 mars

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 3 innevarande månad.

Herr TALMANNEN anförde:

Den tidigare till nästa onsdag, den 18 dennes, planerade utrikes- och handelspolitiska debatten har inställts och hålls i stället onsdagen den 29 april.

I går tillkännagav jag att ett extra arbetsplenium hålles torsdag i nästa vecka, den 19 mars, kl. 13.00. Detta extra plenium kvarstår trots den inställda utrikesdebatten. Jag erinrar också om att ett arbetsplenium äger rum fredagen den 20 mars kl. 10.00.

Ang. rikskonsertverksamheten för budgetåret 1970/71

Herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet CARLSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Palms* (s) interpellation angående rikskonsertverksamheten för budgetåret 1970/71, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Palm har frågat mig hur mina uttalanden rörande rikskonsertverksamheten i årets statsverksproposition skall tolkas och vilka vägar regeringen fortsättningsvis kommer att anvisa för att ge allt fler en reell möjlighet till kontakt med levande musik.

Före tillkomsten av rikskonsertverksamheten var möjligheterna att lyssna direkt till värdefull musik nästan helt koncentrerad till några större orter med yrkesorkestrar. Framträdanden av solister och mindre ensembler var beroende av förmedling av institutioner

med huvudsakligen ekonomiska intressen. Rikskonsertorganisationen har skapats som ett svar på de krav på åtgärder som väcktes i kulturdebatten i början av 1960-talet. Som närmare utvecklats i 1968 års proposition angående rikskonsserter är syftet att bryta ner geografiska och sociala hinder för kulturkontakter på musikens område och att ge en så bred allmänhet som möjligt tillgång på musik av konstnärligt hög kvalitet. Medlen för att främja detta syfte måste självfallet bli av skiftande karaktär. I första hand är det fråga om att skapa institutionella och ekonomiska förutsättningar för musikutbudet. Genom 1968 års reform och en starkt ökande anslagsgivning har statsmakterna här svarat för mycket betydande insatser.

Givetvis avser man från statsmakternas sida inte att i detalj reglera hur rikskonsertverksamheten skall utformas inom ramen för de beslutade riktlinjerna och tillgängliga ekonomiska resurser. De i 1970 års statsverksproposition gjorda uttalandena är att se som en erinran om de allmänna förutsättningar som gäller för verksamheten. I ett läge med begränsade resurser har institutionen att noga pröva de ekonomiska aspekterna på verksamheten, bl. a. genom att ekonomisk medverkan från arrangörerna eftersträvas.

De tillgängliga resurserna skall användas för många olika behov. Skolkonsakterna tar i anspråk den övervägande delen av resurserna, och det musikintresse som finns bland vuxna skall tillgodoses i olika former. Jag är ense med dem som anser att det är viktigt att genom olika former av uppsökande verksamhet vid institutioner och inom föreningslivet på ett effektivt sätt nå ut till grupper som eljest inte får del av

Ang. rikskonserterverksamheten för budgetåret 1970/71

musikutbudet. Efter reformens genomförande har denna form av verksamhet väsentligt byggts ut. I takt med att nya resurser ställs till rikskonserterns förfogande bör också insatserna på detta område utvecklas.

Det finns enligt min mening ingen anledning att anse att insatserna i sistnämnda avseende står i motsättning till rikskonserterns övriga verksamhet. Verksamheten som helhet syftar till att vidga och fördjupa musikintresset. För att tillgodose detta ändamål måste ett brett register av metoder prövas och förändringar vidtas på grundval av vunna erfarenheter.

Herr PALM (s):

Herr talman! Motivet för min interpellation har varit att få ökad klarhet beträffande utbildningsministerns syn på den framtida konsertverksamheten. Många aktiva tonkonstnärer har också givit uttryck för stor oro över formuleringar i årets statsverksproposition som kunnat tolkas i negativ riktning jämfört med vad som tidigare anförts av samma departement. Det gäller uttalandena beträffande de s. k. interna konserterna. Utbildningsministern har emellertid, enligt min mening, i sitt interpellationssvar i dag skingrat den tveksamhet som årets statsverksproposition kan anses ge uttryck åt på denna punkt.

Jag är övertygad om att en betydande opinion sätter värde på den deklaration som görs i interpellationssvaret med följande formulering, där statsrådet förklarar att han "är ense med dem som anser att det är viktigt att genom olika former av uppsökande verksamhet vid institutioner och inom föreningslivet på ett effektivt sätt nå ut till grupper som eljest inte får del av musikutbudet".

Jag uppfattar det som ett löfte. Det är vidare min förhoppning att statsrådet — som visat sig besitta ett erkänt gott handlag och som genom en mycket

uppskattad och framgångsrik satsning på andra områden inom den kulturella sektorn — också skall tillmötesgå de förväntningar som finns på det område som jag på detta sätt aktualiserat.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få framföra ett tack för det svar som utbildningsministern har lämnat på min interpellation.

Herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! Jag vill endast helt kortfattat lägga fram två synpunkter.

De missförstånd som herr Palm åsyftar gäller väl dels frågan om vad som sägs om prioriteringar, dels frågan om offentligheten.

På den första punkten har vi sett det så att det är rimligt att begära att innan man i alltför hög grad avviker från principerna i 1968 års proposition angående rikskonserter material först läggs fram om vunna erfarenheter så att man med utgångspunkt däri kan besluta om de eventuella nya regler och prioriteringar som bör gälla. Jag vill därvid erinra om att av skrivningen i nämnda proposition framgår att man efter tre år, alltså inför 1971/72, skulle aktualisera en omprövning av finansieringsreglerna. Då finns förutsättningar för den större omprövning man eventuellt kan finna önskvärd.

Beträffande den andra punkten, den om offentligheten, skall självfallet den regeln gälla att om exempelvis ett föreningsmöte är offentligt, så är det en given sak att också kulturinslaget blir offentligt. Skulle däremot den situationen inträffa att man vill ha ett internt föreningsmöte, ger skrivningen i propositionen utrymme för att också kulturinslaget blir internt. Det är kanske framför allt på den sistnämnda punkten som en del missförstånd har uppstått. Formuleringen "om möjligt" skall alltså tydas så att om inte särskilda omständigheter lägger något hinder i vägen skall också kulturinslaget vara offentligt. Jag tror också att varje för-

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

eningsordförande i detta land kommer att betrakta detta som något självklart i sina strävanden att få god anslutning till mötet i fråga.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 47, med förslag till kungörelse om förevisning av brandfarlig biografilm; och

nr 51, med förslag till lag om ändring i luftfartslagen (1957:297).

Föredrogos och hänvisades till lagutskott motionerna nr 1005 och 1006.

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft, jämte motioner i ämnet.

Genom en den 20 februari 1970 dagtecknad proposition, nr 33, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft.

I propositionen hade föreslagits en lag, som möjliggjorde reglering av förbrukningen av elektrisk kraft, om tillgången på sådan kunde förutses icke förslå för att tillgodose behovet. Förslaget var utformat i nära överensstämmelse med de lagar i ämnet som gällde under åren 1949—1954, 1956 och 1959—1960.

Giltighetstiden för den nya lagen begränsades till den 30 juni 1971.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner:

1) de likalydande motionerna I: 1003, av herrar *Skårman* och *Ernulf*, samt II: 1163, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., i vilka motioner yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala, att den planerade elransoneringen borde utsträckas till flera och större grupper av storkonsumenter än som i dag förutsattes samt att förberedelsearbete borde igångsättas för en utsträckning av elransoneringen också till den ordinära hushållskonsumtionen; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 1004, av herrar *Stefanson* och *Annerås*, samt II: 1162, av herr *Löfgren* m. fl., i vilka motioner föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa

1) om en utredning, som i syfte att vinna erfarenhet för framtida planering klarlade skälen till att åtgärder för att motverka den förutsedda bristen på elkraft sattes in först då bristen blivit akut;

2) om en prognos över tillgången på elkraft under det kommande året, särskilt med hänsyn till riskerna för en elransonering under vinterhalvåret 1970/71;

3) att en eventuell elransonering måtte utformas så att den i så liten utsträckning som möjligt påverkade näringslivets produktion eller drabbade hushållens förbrukning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte bifalla propositionen nr 33;

B. att motionerna I: 1003 och II: 1163 samt I: 1004 och II: 1162 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, vid utskottets hemställan under B, av fru *Ham-*

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

rin-Thorell (fp) samt herrar *Hübinette* (m), *Axelsson* (fp), *Jönsson* i Ingemarsgården (fp) och *Ringaby* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1003 och II: 1163 samt I: 1004 och II: 1162 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda angående utredning av orsakerna till bristen på elkraft, prognos över krafttillgången det kommande året och utformningen av ransoneringsbestämmelser.

Herr HÜBINETTE (m):

Herr talman! Den sedan någon tid bebadade elransoneringen kommer i och med dagens behandling av proposition nr 33, som hänvisats till andra lagutskottet, att bli ett faktum. Elransoneringsnämnden har för några dagar sedan fattat sitt beslut, och i dag i riksdagen lär det inte vara någon som har för avsikt att inte ge Kungl. Maj:t de fullmakter som begärs i propositionen.

Men även om nu ransoneringen kommer till stånd och regeringen får dessa fullmakter finns anledning att något uppehålla sig vid bakgrunden till det inträffade.

Man kan naturligtvis, som även vi reservanter medger, konstatera att olyckliga omständigheter varit inblandade när denna situation har uppkommit. Men samtidigt är det omöjligt att värja sig för tanken att det varit en mycket bristfällig och dålig planering från de ansvariga myndigheternas sida. Det har gjorts ödesdigra och radikala felbedömningar av kraftsituationen. Dessa felbedömningar får nu till följd den ransonering som i första hand kommer att drabba industrin. Jag tror att Sverige i det hårt trängda valutaläget vi nu befinner oss i inte har råd med sådana felbedömningar som får till följd driftsinskränkningar och produktionsbortfall. Här bär onekligen Vattenfall ett tungt ansvar.

Ansvaret blir inte mindre därför att man förlett industriminister Wickman att tro att det nog skall reda sig. Det framgår av propositionen hur aningslöst herr Wickman har "gått på" detta. Där skriver industriministern att den extrema torrperiod, omfattande praktiskt taget hela två år, som inleddes sommaren 1968 och som alltså pågår, successivt har ökat bekymren för kraftförsörjningen. Men sedan kommer den verkliga felbedömningen: "Höstregnen i oktober 1969 gav dock ett betydande vattentillskott. Kraftbalanskalkylerna för vinterperioden visade att produktionsresurserna skulle vara tillräckliga."

Hur dåligt underbyggt detta är skall jag be att få visa med några diagram i kammarrens interna TV-apparater.

Det första diagrammet, som ledamöterna alltså nu ser i TV-apparaterna, visar ackumulerad nederbördsavvikelse från 1 juni 1967. (Diagram 1.)

För Norrland — den streckade linjen — började nedgången redan år 1968. Det är mycket riktigt när man säger att det har varit en besvärlig situation. Men vad bygger nu industriministern sitt ställningstagande på, när han säger att oktoberregnen var så tillfredsställande att man skulle kunna göra dessa bedömningar? Jo, det är den där lilla "knorren" på kurvan som kom under 1969. På den nedåtgående kurvan finns det — som kammarledamöterna ser — ett litet hack. Det är det hacket som industriministern hakade upp sig på — om jag så får uttrycka mig — när han sade att nu behövdes det ingen elransonering. Ja, i stället borde man naturligtvis med kraft ha tagit itu med förhållandet redan vid den tidpunkten.

Från maj 1969 till januari 1970 uppgår avvikelserna till hela 160 millimeter eller 30 procent av den normala nederbörden. Tillrinningen till vattenkraftstationerna har under ett och ett halvt år legat i medeltal 30 procent under normalvärdet och 15 procent under tidigare observerade lägsta värde.

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

Nästa diagram, som jag nu visar i kanmarens interna TV, avser fyllnadsgraden i landets magasin. (Diagram 2.)

Den breda övre mörklagda kurvan är de övre och nedre gränsvärdena. Det aktuella värdet — den mörka linjen — har inte under hela år 1969 kommit upp till de lägsta gränsvärdena. Trots en värmekraftsproduktion under vintern 1968/69 som var tre gånger större än vad som förekommit något tidigare år sänktes nivån i magasinen med vårflo den 1969 till lägre värden än vid något tillfälle under den senaste 20-årsperioden. Vårfloden 1969 var till och med maj månad av normal omfattning, men avtog mycket snabbt och räckte därför inte till för att fylla magasinen mer än till två tredjedelar.

Även för en lekman med tillgång till denna statistik måste det redan i höstas ha varit uppenbart att vinterns elkraftsförsörjning skulle medföra problem. Vad gör då Vattenfall, den största producenten? Man talar om att det inte finns någon risk för elransonering, man propagerar för eluppvärmning etc. Man hoppas förmodligen att vintern skall medföra regn och värme i stället för som normalt snö och kyla. Det framgår ju av vad som skrivits på många håll i till ärendet hörande handlingar att det för Vattenfall har blivit kallt helt plötsligt på vintern. Det är tydligen något nytt för Vattenfall och industridepartementet att vi har kyla i detta land under vinterhalvåret.

Mot bakgrunden av alla fakta som förelåg är det väl knappast efterklott att säga att en företagsledning med ansvar i stället borde ha dragit i gång en bred besparingskampanj. Med allra största sannolikhet hade en sådan åtgärd räckt för att klara situationen. Initiativet till en sådan aktion skulle naturligtvis ha tagits av Vattenfall. Läget är i dag att på grund av detta bristande förutseende från vattenfallsstyrelsen och staten tvingas man nu avsevärt minska kraftleveranserna till vårt

lands industriella produktionsapparat. I många fall kommer industrin att drabbas hårt. Industrier som har investerat i egen kraftförsörjning — typ Bergslaget och Sandviken m. fl. — kommer också att drabbas. Trots att de har egen kraftförsörjning får de vidkännas denna inskränkning.

Hur brådstörtat det hela har kommit över industridepartementet tycker jag att själva riksdagsbehandlingen klarlägger. Vi har fått lov att forcera detta ärende i utskottet.

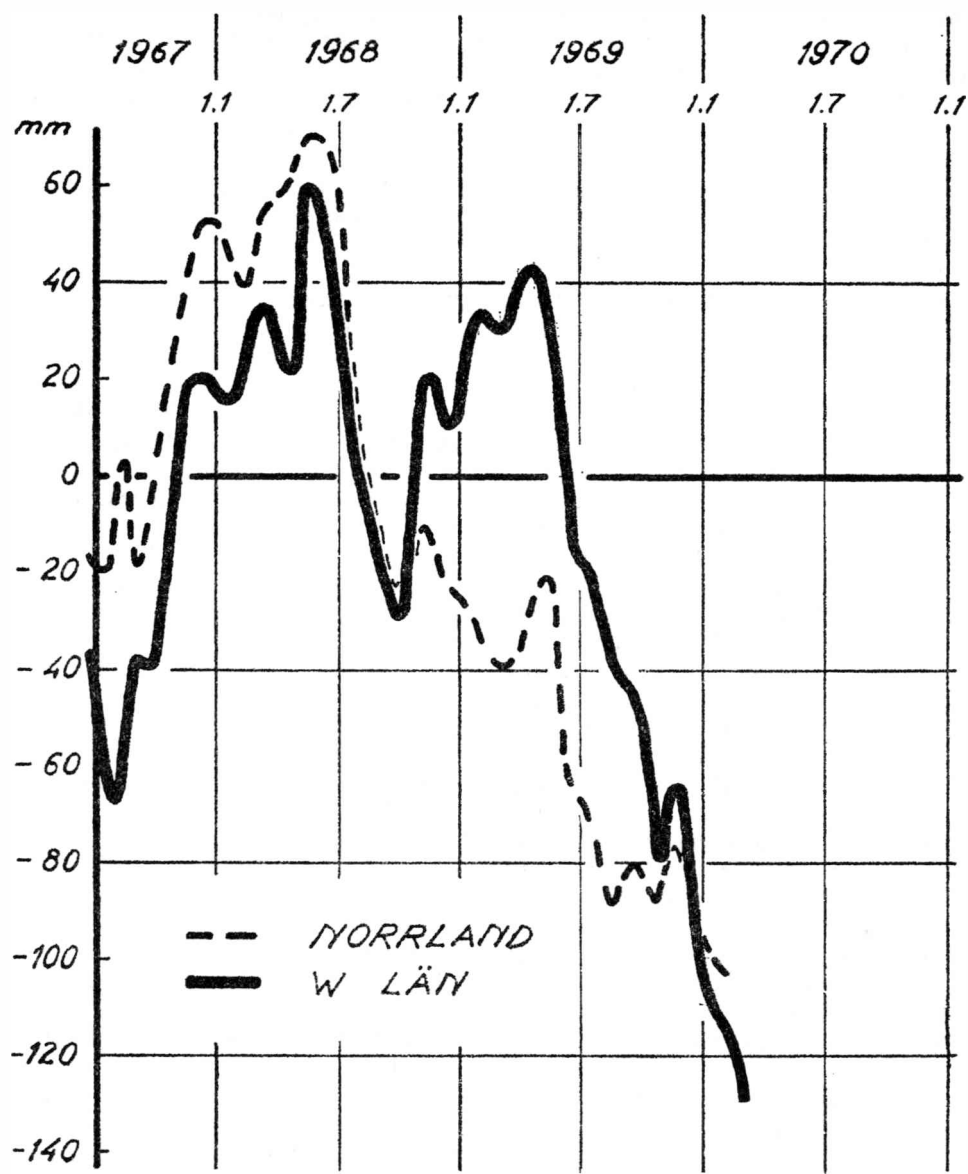
Helt plötsligt har det dykt upp en svårartad situation. Detta har skett så sent som den 20 februari — då är propositionen dagtecknad. Mot bakgrunden av det statistiska material som jag här visat är det ganska märkligt att man inte förrän den 20 februari kom underfund med att något måste göras. Resultatet blev att industrin nu tvingas till driftsinskränkningar, kanske till och med permitteringar.

Det går inte att bortförklara detta på sätt som skett. Jag har hört att man i dag på morgonen har sagt att det kommer att bli kraftöverskott i Krängede och att det kanske blir bättre med kraftförsörjningen. Jag har också läst i någon tidning i dag att försörjningsläget kanske kommer att snabbt förbättras på grund av tillrinningen.

Mitt material visar att läget inte förbättras så snabbt. Gå nu inte en gång till på en nit, såsom skedde i oktober, och tro inte att det med den svaga ökningen av tillrinningen snabbt blir bättre. Snön uppe i fjällen som skall fylla på vattenmagasinen är en torr snö. Snödjupet är dessutom synnerligen blygsamt. Den snö som fallit nu senast och som vi har haft besvär av ligger huvudsakligen längs kusterna, och den kommer aldrig våra vattenkraftsmagasin till godo. Det är den enkla sanningen.

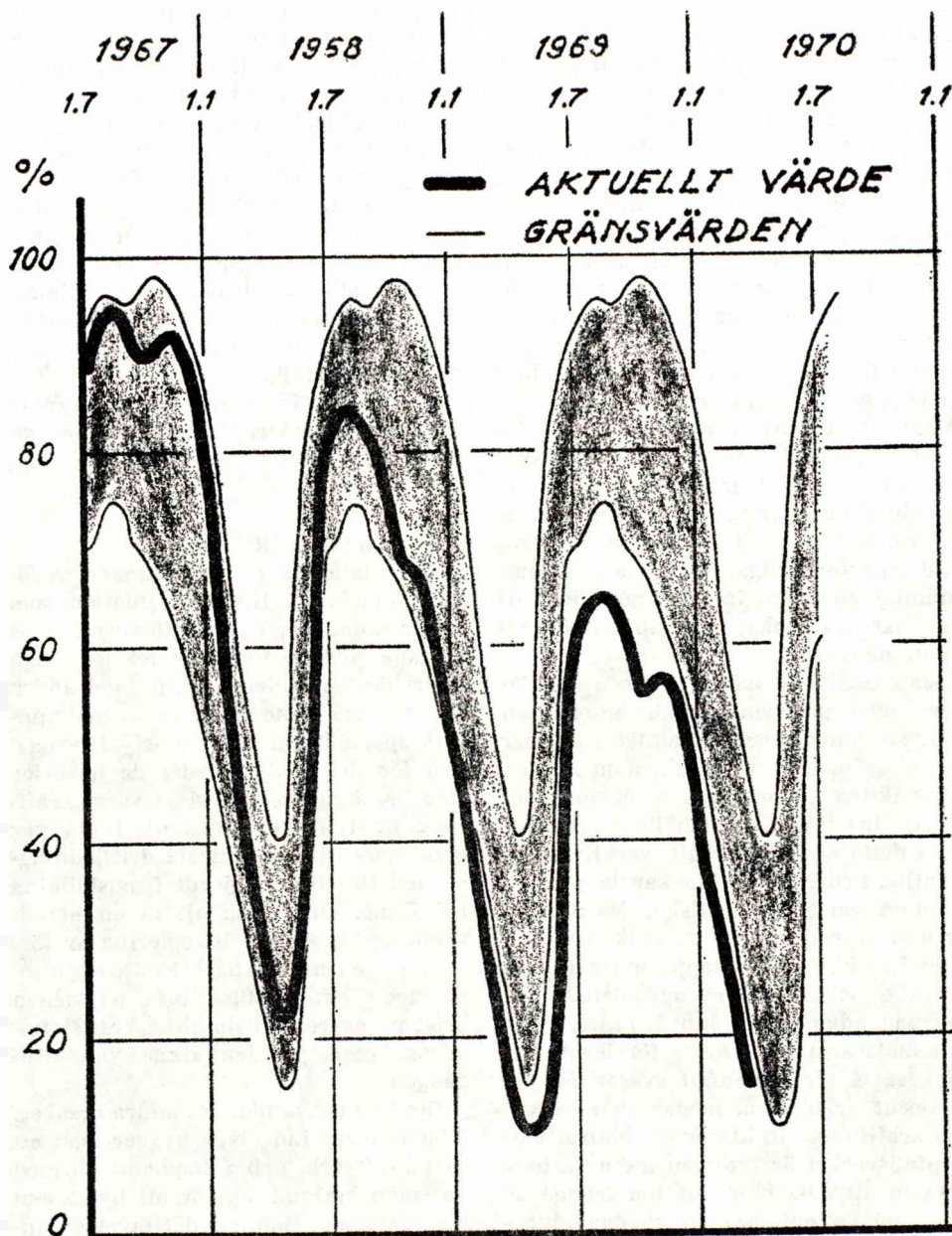
Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utskottsutlåtandet.

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft



(Diagram 1.)

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft



(Diagram 2.)

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Med hänsyn till mina kontakter med näringslivet kan jag inte låta bli att säga några ord.

Ransoneringen av förbrukningen av den elektriska kraften kommer att på ett mycket ingripande sätt drabba ett flertal industrier inte minst i södra Sverige. Det gäller varvsindustrin, gödningsmedelsindustrin, kemiska industrin, cementindustrin, pappers- och emballageindustrin, gummiindustrin, livsmedelsindustrin och fodermedelsindustrin. En nödtvungen minskning av elförbrukningen med sju procent kanske inte låter så mycket, men den medför påtagliga olägenheter för industrin. Många industrier arbetar med liten lagerhållning och kan därigenom få svårigheter att fullgöra sina leveranser. Produktionsbortfall, driftsinskränkningar och permitteringar kan i värsta fall bli erforderliga. Olyckliga yttre omständigheter som inte kunnat förutsättas har förorsakat den uppkomna situationen.

Jag skall inte tala med stora bokstäver, men på avnämarmått anser man nog att vattenfallsstyrelsen trots allt har ett visst ansvar för läget genom att den långsiktiga planeringen i någon mån varit bristfällig. Samhällsplaneringen är i detta centrala avsnitt verkligen väsentlig. Prognoserna har kanske genomgående varit optimistiska. Marginalen mellan elproduktionen och elkonsumtionen har blivit för knapp, och man har kanske satsat alltför optimistiskt på propagandan för eluppvärmning utan att motsvarande resurser förelegat. Det har sagts att Vattenfall svarar för 90 procent av bristen, medan den enskilda kraftindustrin klarar sig bättre. Vattenfallsverket är tydligen mera sårbart genom att dess elproduktion främst är lagd på vattenfallssidan, medan elproducenterna i övrigt satsat mer på ångkraft. På kort sikt borde också vattenfallsstyrelsen, menar man, ha vidtagit besparingsåtgärder redan på ett tidiga-

re stadium. Varför, har det sagts, kom inte sparkampanjen långt tidigare?

Det har också gjorts gällande att Vattenfall visat en sömngångaraktig övertro på att det skulle komma ett onaturligt töväder i norra och mellersta Sverige under januari och februari.

Hur som helst, herr talman, är det många inom riksdagen, inom näringslivet och i hela vårt land som med rätta ställer sig frågan hur den svenska kraftförsörjningen plötsligt kunnat råka i en så allvarlig bristsituation. Elproduktionen har i dag en sådan central betydelse för landets produktion att den måste kunna fylla sin uppgift.

Det vore önskvärt om statsrådet Wickman närmare kunde förklara situationen på detta område.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! I propositionen redovisas orsakerna till den situation som nu är rådande på elkraftförsörjningens område. För det första är det den ringa nederbörden under 1969, för det andra den stränga vinter som vi nu har upplevt speciellt under januari—februari, och för det tredje är det de haverier som har ägt rum vid vissa värmekraftverk av typ Stenungssund. Detta var orsakerna till att centrala driftledningarna den 10 februari gjorde framställning till Kungl. Maj:t om att få en beredskapslag för eventuell reglering av förbrukningen av elektrisk kraft. Elransoneringen beror alltså inte på någon brist på aggregat i de olika kraftstationerna, utan på den ringa vattentillgången.

Det kan också nämnas andra orsaker. I Suorva vid Luleälven bygger man ett nytt kraftverk, och i samband därmed har man beslutat sig för att bygga om hela dammen. Man har därför måst tappa ur vattnet så att man kunnat lägga en stendamm. Detta var planerat långt tidigare. Man tar nu stenmassor från bergsmagasinen och transporterar dem

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

till den damm som man håller på att bygga. Suorvadammen är annars ett av Europas största vattenmagasin. Hade inte bristen på elkraft sammanfallit med en ringa nederbörd är jag övertygad om att det hade funnits åtskilligt mer vatten i denna damm.

Den centrala driftledningen är det organ som är ansvarigt både när det gäller att bedöma förbrukningen av den elektriska energin och att hos Kungl. Maj:t påtala vilka utbyggnader som bör göras. Nu gäller det emellertid inte bara att försöka minska elförbrukningen. Från den 12 mars till den 28 mars kommer industrin att få skära ner sin elförbrukning med sju procent under förutsättning att elförbrukningen i hushållen minskar med tio procent. Det blir vidare ett förbud mot att med elström värma upp sommarstugor. Inskränkningar sker i ljusreklam, gatubelysning och en del annat. Av ett pressmeddelande har framgått att ungefär 1 500 företag drabbas av inskränkning av elförbrukningen. Riksdagen kommer också sedermera att få ta ställning till en annan proposition, nr 48, som går ut på att vattennivån i sjöar och dammar tillfälligt skall kunna sänkas under den gräns som domstolarna har fastställt. Därigenom räknar man med att få vissa reserver. Sedan får domstolarna i efterhand fastställa eventuella skadestånd.

Man kan träta om vad som har föranlett denna bristsituation, men i dag är det väl bara att göra det bästa möjliga av situationen. Det glädjande är att den stora allmänheten har fått upp ögonen för att det finns stora möjligheter till besparingar, ganska stora till och med. Vi går också till mötes en ljusare årstid med kortare nätter. Den varma väderleken medför också med naturnödvändighet att elförbrukningen minskar under månaderna mars och april.

Man kan också fråga sig vad som kommer att hända under år 1971. Genom att det framlagda lagförslaget skall

gälla till den 30 juni 1971 finns det möjligheter för de ansvariga och för de organ som skall handlägga dessa frågor att i god tid förbereda sig för den kommande säsongen. De har bl. a. att med ökad uppmärksamhet följa nederbördsförhållandena.

Jag föreslog under diskussionen i andra lagutskottet att en representant från centrala driftledningen skulle närvara i utskottet, men det avvisade utskottet. Nu har vi genom herr Hübinette fått del av vissa sifferuppgifter, men jag vet inte om dessa skulle ha påverkat utskottets skrivning. Vi befinner oss ändå i den situationen att Kungl. Maj:t måste ges möjligheten att uppdra åt ansvariga organ att företa en reglering.

En reglering av detta slag är givetvis inte populär. Herr Hübinette menade att man framför allt genom elsparande hade kunnat nedbringa förbrukningen och därigenom haft större reserver. Det ligger kanske en del i detta. Allmänt sett har det väl i vårt land förekommit en viss överkonsumtion av elektrisk energi. Men om var och en gör sitt bästa tror jag att vi skall klara de inskränkningar av elförbrukningen som blir nödvändiga, så att industrin och framför allt exportindustrin får en tilldelning som gör att det inte uppstår några skadeverkningar. Det är aldrig populärt med ransoneringar och regleringar, men i nuvarande läge är det nödvändigt, och därom råder inga delade meningar i denna kammare.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till andra lagutskottets hemställan.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman: Man kan diskutera den inträdda kraftförsörjningssituationen ur flera olika synvinklar. Jag vet inte om det är kammarens och talmannens önskemål att vi skall ha en lång energipolitisk debatt här i kammaren i dag. Jag tror egentligen inte att det är av behovet påkallat, ty såvitt jag kan se

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

skiljer sig inte — och det är självklart — regeringens och utskottsmajoritetens bedömning från reservanternas i fråga om vad man bör göra i den aktuella situationen. Vad diskussionen i stor utsträckning tenderar att handla om är en värdering av i vilken mån denna situation är resultatet av felbedömningar eller icke felbedömningar, försvarbara felbedömningar eller icke försvarbara sådana.

Det är naturligt att det i det politiska klimatet alltid blir Vattenfalls bedömningar som tas upp till diskussion och att dessa av någon anledning då tillmätts helt avgörande betydelse, trots att Vattenfall i centrala driftledningen ju representerar bara 45 procent av produktionen. Såvitt jag vet har vid centrala driftledningens diskussioner av situationen under hösten och vintern det inte rått någon skillnad i uppfattningarna mellan dem som företrätt den statliga kraftproducenten och övriga kraftproducenter.

Det är klart att man som herr Hübinette kan säga, och kanske då också bli betraktad som en slagfärdig och kvick person, att industridepartementet är förvånat över att vintern är kall — underförstått att vintern är kallare än sommaren i detta land. Så kan man resonera. Men herr Hübinette vet naturligtvis att hela diskussionen om vinterns kyla inte har bestått i att konstatera att det i och för sig är kallt om vintern, utan frågan har gällt hur pass onormal kylan är.

Jag har tidigare här i kammaren redovisat — och de redovisas även i propositionen — de successivt reviderade bedömningar som legat bakom centrala driftledningens beslut vid olika tillfällen. Man kan naturligtvis bedöma situationen på olika sätt; framför allt kan man det i efterhand. Min inställning, som finns redovisad i propositionen, har varit, att då bedömningen av kraftsituationen gjordes i höstas var sannolikheten för att någon ransonering icke skulle behöva tillgripas så hög att det

var försvarbart att vid den tidpunkten inte begära någon lagstiftning eller starta — som det då kunde ha varit fråga om — besparingskampanjer. Man kan naturligtvis ha olika uppfattningar om detta. Jag kan i och för sig gärna återupprepa argumenten, varför jag finner bedömningen försvarbar — herr Hübinette gör det alltså inte.

Så mycket är klart, och det har jag sagt vid tidigare debatter, att med den så att säga bästa bedömning som kunde göras i höstas hade genomslagskraften i en sparkampanj, baserad på de informationer och de bedömningar som då kunde göras, sannolikt inte varit särskilt effektiv. Dessutom skall vi veta att en frivillig sparkampanj — och den frivilliga sparkampanjen spelar en central roll i den nuvarande besparingspolitiken — har alltid en tidsbegränsad effekt. Mot den bakgrunden är de resultat som nu uppnåtts av sparkampanjen betydande. Jag vill gärna understryka att de resultat som nåtts genom de svenska hushållens mycket starka uppslutning kring sparkampanjen har kommit vid den tidpunkt då de varit mest angelägna, nämligen just nu och under de veckor som ligger framför oss. Jag tror uppriktigt sagt inte att följden blivit densamma om man startat kampanjen i låt oss säga november—december.

Vidare har det på ett helt oproportionerligt sätt förekommit en diskussion om eluppvärmning och inte minst Vattenfalls aktiva försäljningspolitik vad det gäller eluppvärmning. Man kan bedöma eluppvärmningens förtjänster på olika sätt, och jag delar i stort Vattenfalls uppfattning att eluppvärmning är en konkurrenskraftig och miljövänlig uppvärmningsmetod. Men i detta sammanhang, vid bedömningen av vår aktuella kraftsituation och kraftkonsumtion, spelar eluppvärmningen ingen roll. Om Vattenfall avstått från sin aktiva försäljningspolitik, hade det inte haft någon som helst betydelse för den nuvarande situationen.

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

Det väsentliga är väl vilka slutsatser vi kan dra av den situation vi befinner oss i. Beträffande det aktuella läget tror jag att vi är överens. Det är ofrånkomligt att en begränsning av kraftförbrukningen i landet kommer att gälla de industriella förbrukarna av det mycket enkla skälet att industrin svarar för den helt dominerande delen av den svenska elförbrukningen.

Som framgår av propositionen och som också kommer att mycket klart markeras i den kungörelse som Kungl. Maj:t kommer att utfärda, om riksdagen senare i dag ger oss den fullmakten, skall begränsningen av elförbrukningen så långt som möjligt inriktas på att skydda som det heter väsentliga samhällsintressen. Man kommer också att ta speciell hänsyn så att de som jag hoppas inte särskilt omfattande produktionsbegränsningarna i så ringa mån som möjligt drabbar den valutaintjännande exportindustrin eller den med importen konkurrerande hemmamarknadsindustrin. I kungörelsen finns sålunda den föreskriften att man vid ransoneringens tillämpning skall ta särskild hänsyn till företagets betydelse för vår betalningsbalans. Detta kommer att i praktiken gälla dispensfallen. Vidare kommer man genom ransoneringstvång att försöka minska icke angelägen icke-industriell förbrukning. Perioden av frivillig begränsning av elförbrukningen hos de stora hushållskategorierna blir dessa konsumenters bidrag till att underlätta och minska störningarna för industrin. En betydande effekt har nåtts i det fallet, och det är min förhoppning att den effekten skall bli bestående under de kommande vintern.

Det finns vissa uppgifter i tidningarna i dag, som jag just för företagets och konsumenternas planering finner det angeläget att bemöta, nämligen att det efter påsk inte skulle föreligga något ransoneringsbehov. Den uppgiften är inte grundad på fakta. Vi måste förutse att begränsningar i konsumtionen

erfordras även efter påsk. Jag har också fått uppgift om att man under ransoneringsperiod 2 kommer att undersöka möjligheterna att utvidga ransoneringen att gälla fler kategorier.

Vilken reservkapacitet vill vi ha i vårt kraftproduktionssystem? Det är en fråga som vi får tillfälle att återkomma till. Jag är icke för dagen beredd — och det har jag anmält också i propositionen — att ta ställning till huruvida det som inträffat under perioden 1968—1970 skall föranleda en radikallare ändring i vår syn på reservkapacitetsbehovet. Denna fråga analyseras nu ingående av Vattenfall och CDL. När denna utredning är klar, kommer regeringen att ta ställning och att redovisa detta ställningstagande för riksdagen.

Den andra frågan gäller hur en begränsning av konsumtionen skall utformas om vi på nytt skulle komma i det läget, vilket vi inte kan utesluta, att en ny begränsning måste genomföras. Det är självklart att de erfarenheter man nu gör kommer att ligga till grund för en bredare ransoneringsuppläggning avseende en längre period än den nu aktuella. Man förbereder sålunda nu en undersökning om hur en ransonering som drabbar samtliga konsumenter bör utformas. Denna undersökning kommer att ske så att vi i god tid kan ta ställning inför nästa vinters eventuella påfrestningar. Just med hänsyn till läget när det gäller vattenmagasinen kommer vi antagligen redan till sommaren att rätt säkert kunna bedöma hur pass stora riskerna kommer att bli för nästa vinter. Vi kommer också att i god tid kunna både förbereda och diskutera uppläggningsen av en eventuellt kommande ransonering.

Såvitt jag kan se är det ingenting i de slutsatser för framtiden som här kan dras som är eller borde vara kontroversiellt. Jag vill inte heller på något sätt undandra mig mitt eller regeringens ansvar för denna fråga, när jag ändå i den aktuella situationen vädjar till

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

reservanterna och andra att låta oss behandla detta som ett allvarligt problem som drabbat oss framför allt genom en för tillfället hårdhänt natur.

Såvitt jag kan bedöma — men det får den fortsatta debatten utvisa — står vi i verkligheten inte på olika grund när det gäller de slutsatser vi kan dra för framtiden i denna fråga.

Herr HÜBINETTE (m):

Herr talman! Jag är tacksam för de reflexioner som industriministern har framfört. Dessa överensstämmor mycket väl med reservanternas synpunkter, varför det väl inte är så mycket att tillägga i denna fråga. Jag tar hans uttalande som intäkt för vad jag nyss sade, att en ransonering för kommande vinter skall göras mera planmässig. Industriministern menade naturligtvis att den skall vara så planlagd och så genomtänkt att så här ryckiga åtgärder inte skall behöva vidtagas ännu en gång.

Det är en sak som jag ändå skulle vilja påpeka för kammaren. Jag tycker nämligen att Krister Wickman gjorde en något vilseledande manöver, då det gäller centrala driftledningen kontra Vattenfall. Krister Wickman säger, att det ändå förhåller sig så att centrala driftledningen har ansvaret i denna fråga. A la bonheur, jag kan hålla med om att centrala driftledningen har ett visst ansvar, men vilka är det som ingår i centrala driftledningen? Chefen för centrala driftledningen är generaldirektören och chefen för statens vattenfallsverk. Ställföreträdande chefen för centrala driftledningen utses av statens vattenfallsverk. Som verkställande organ åt CDL skall finnas en s. k. riksdriftsbyrå. Chefen för riksdriftsbyrån utses för ett år i sänder av statens vattenfallsverk, som jämväl tillhandahåller i övrigt erforderlig personal till riksdriftsbyrån. Bl. a. utses för ett år i taget erforderligt antal föredragande i CDL. Det visar väl att här har staten

lagt det tyngsta ansvaret på vattenfallsverket. Därför tycker jag det är felaktigt att krypa bakom centrala driftledningen och påstå att denna ändå till stor del består av andra kraftproducenter än Vattenfall. Centrala driftledningen skall göra bedömningarna. Det har då sagts mig att de som nu är tillsatta av staten i dessa båda organ naturligtvis har den största överblicken och är helt vägledande och dominerande i beslutsprocessen inom centrala driftledningen. Jag vill åter betona att de personer som statens vattenfallsverk tillsätter i CDL är de som har ansvaret och möjligheter att göra de största utblickarna och bästa bedömningarna.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Såvitt jag har förstått har industriministern på det hela taget tillgodosett vad reservanterna i detta fall har önskat, nämligen en bättre planläggning av en elransonering, som — även om den beror på naturkrafter, som vi inte kan behärska — ändå i viss mån kan regleras av mänsklig förmåga. Vi måste få slippa en upprepning av den förvirring på elkraftsområdet som vi nu har upplevt. Jag tycker att industriministern bättre än vad utskottets majoritet har gjort i detta fall har förstått våra intentioner.

Jag ansluter mig till propositionen i dess helhet. Det finns ingenting annat att göra för att vi skall kunna klara denna situation. Jag skulle dock vilja peka på det läge som allmänheten befinner sig i. Jag kan inte underlåta att framhålla att man, om man vill ha allmänheten på sin sida såsom en hjälp i en situation som denna, som naturligtvis kan upprepas om vädrets makter är onådiga, måste försöka att vidtaga åtgärder som gör allmänheten mer benägen att helhjärtat hjälpa till. Man kan inte förneka att förvirringen hos de flesta människor är total. Först fick de veta om denna elransonering bara genom en eller annan uppgift i pressen.

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

Sedan fick de ett tu tre veta att denna elransonering är alldeles omöjlig att undvika och att vi allesammans måste hjälpa till för att nedbringa elkraftsutnyttjandet. Vi har t. o. m. här i riksdagen fått veta att "Elspionen ser dig". Det är klart att en sådan uppmaning skall man rätta sig efter. Sedan får människorna i dag på morgonen genom radion veta, att det inte är så förfärligt farligt som man har sagt. Elransoneringen kanske inte behöver pågå så länge, vilket låter väldigt uppmuntrande. Men inte gör detta allmänheten mera benägen att rätta sig efter den propaganda som bedrivs från Vattenfall eller att över huvud taget hjälpa till med en sådan här ransonering. Människorna måste bli väldigt förvirrade över de olika uppgifter som kommer från myndigheterna.

Det måste väl ändå medges att den situation i vilken myndigheterna har försatt oss beror på ett illa planlagt utnyttjande av de resurser vi har. Jag anser liksom herr Hübinette att det är nödvändigt att planläggningen blir bättre i framtiden och att vi får en prognos över krafttillgångarna under det kommande året. Vidare kan ransoneringsbestämmelserna utformas bättre än vad som nu blivit fallet.

Jag ser inte det här som en politisk fråga. Jag kan inte inse annat än att alla, vilket politiskt parti de än tillhör, tycker att den situation vi kommit i är inte bara oturelig utan farlig för industrin, som först och främst drabbas av elransoneringen. Därför förvånar det mig att utskottsmajoriteten inte varit mera benägen att begära åtgärder, som för framtiden verkligen förhindrar att vi kommer i den situation vi nu hamnat i.

Jag ber i alla fall, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, som är fogad till andra lagutskottets utlåtande, för att understryka riksdagens vilja att för framtiden få en bättre ordning.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag kanske inte behöver förlänga debatten så mycket. Låt mig emellertid säga att när jag hänvisade till centrala driftledningen, så var det inte för att dölja att en del av dess ledamöter har anknytning till Vattenfall och att en byrå i Vattenfall fungerar som CDL:s kansli. Jag hänvisade till CDL därför att CDL är ett samarbetsorgan för hela den svenska kraftindustrin.

Det är alltid roligt, när statliga företag tillmäts stor betydelse och auktoritet, men när jag sade att Vattenfall hade skjutits fram litet väl markerat så var det därför att när centrala driftledningen bedömde hur situationen skulle hanteras och också bedömde frågan om en ransonering skulle visa sig nödvändig under höstmånaderna och vid årsskiftet, så var, om mina uppgifter är riktiga, samtliga kraftproducenter överens. Det visar att dessa frågor är av den karaktären att en sakkunnig prövning normalt bör leda till ungefär samma slutsatser, oberoende av var den sakkunniga instansen befinner sig.

Vi kommer inte ifrån att det finns ett inslag av efterklokhet i talet om att man skulle ha handlat på ett annat sätt. Kom ihåg att riskerna för en ransonering — de risker som nu har materialiserats — var så små vid den tidpunkt då man hade att fatta beslutet att den bedömning som då gjordes framstår som fullt försvarbar. Därför anser jag att man inte bör anklaga vare sig Vattenfall eller CDL för dålig planläggning. Men det är klart att den ransonering vi nu går in i kommer att utgöra ett erfarenhetsunderlag för utformningen av eventuella framtida ransoneringsplaner. Vi har, gudskelov, inte haft någon elransonering i det här landet sedan 1947 — 1948, och det finns därför skäl att vänta att de erfarenheter vi nu gör skall bli i den meningen konstruktiva att de gör det möjligt att utforma kommande ransoneringsplaner på ett sådant sätt att de blir så litet kännbara som möjligt. Det

Ang. reglering av förbrukningen av elektrisk kraft

är rätt självklart att vi är överens på den punkten. Och det är väl just därför att vi i denna grundläggande punkt är ense som det för utskottsmajoriteten har framstått såsom en smula onödigt med särskilda reservationer.

Herr HÜBINETTE (m):

Herr talman! Man blir något konfunderad då statsrådet Wickman säger att det är trevligt när statliga företag tillmäts så stor betydelse. Industriministern kanske inte skulle använda den formuleringen just i denna situation, när betydelsen är negativ. Ty vad vi menar med Vattenfalls betydelse det är att man har handlat oklokt och inte bedömt saken riktigt.

Vidare säger statsrådet Wickman att det här är ett utslag av efterklokhet och att riskerna var små för en ransonerings. Jag tyckte att vi reservanter kunde finna många beröringspunkter i statsrådets första anförande, men nu separerar statsrådet helt plötsligt igen. Trots den statistik som jag har visat upprepar statsrådet sitt uttalande att riskerna var små. Hur kan man säga att riskerna var små när man såg hur dålig påfyllnaden i magasinerna var och hur nederbörden utvecklades?

Det här är inte ett utslag av efterklokhet, herr statsråd, utan det är bara så att man bygger på tillgänglig statistik och ser hur förhållandena har utvecklats sig.

Jag tycker faktiskt också att man från Vattenfalls sida kunde ha varit något försiktigare med de här utbuderna — det var detta statsrådet talade om förut — då man framhöll att eluppvärmning m. m. skulle vara en ekonomisk och för vårt land bra uppvärmningsmetod. Men när man befinner sig i en så besvärlig situation som den vi befunnit oss i under två år, borde man ha begränsat utbuderna och inte trampat på i ullstrumporna och försökt driva kampanjen för eluppvärmning längre än vad man hade möjligheter att i framtiden klara.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag har inte på något som helst sätt intagit olika attityder i mitt första och mitt andra anförande.

Låt mig här återkomma till herr Hübinettes statistik.

Herr Hübiette säger att det skulle ha varit en alldeles självklar åtgärd att besluta om elransonering redan i november—december. Därigenom skulle förberedelser ha kunnat göras tidigare än som nu kunnat ske. Han ville göra gällande att det bara är en enfaldig industriminister som kan låta sig luras att trots tillgången till den föreliggande statistiken inte inse lägets allvar.

Låt mig till detta säga att det i så fall inte bara är industridepartementet som har blivit lurat av Vattenfall utan också andra kraftproducenter.

Vad grundade man sin bedömning på ungefär vid årsskiftet? Jag vill komma tillbaka till den frågan för att inte diskussionen skall avslutas utan att detta klarläggs.

Om vi vid denna tidpunkt hade gjort det pessimistiska antagandet att olyckan skulle så att säga förfölja oss och tillrinningen bli den lägsta som dittills hade registrerats — skulle den ändå ha varit tillräcklig för att undvika en ransonerings.

Ett sådant risktagande är rätt rimligt utan att man därför skall behöva bli anklagad för uppenbar inkompetens att bedöma statistik och bli beskyld för dålig planläggning. Sedan blev tillrinningen alltså ännu sämre än som motsvarade det sämsta hittills kända året.

För bedömningen av hur de ansvariga har skött sin planering — det gäller både Vattenfall och andra kraftproducenter — har jag funnit det angeläget att för kammarens ledamöter klargöra detta om den uppkomna situationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten

Ang. säkerställande av städers rättigheter och traditioner

av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Da emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 45.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Anmälde andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 86, till Kungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft, jämte motioner i ämnet.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 11 bifölles även av andra kammaren.

Justerades två protokollsutdrag.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av motioner om val av nämndemän; och

nr 17, i anledning av motioner om inskränkning i offentligheten vid lag-sökning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. säkerställande av städers rättigheter och traditioner

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av motioner angående säkerställande av städers rättigheter och traditioner.

I detta utlåtande hade behandlats de likalydande motionerna I: 446, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, och II: 494, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, i vilka motioner anhallits, att riksdagen måtte göra framställning hos Kungl. Maj:t att i samband med övergången till det beslutade nya systemet med enhetliga kommunbeteckningar överväga åtgärder för att i förekommande fall säkerställa den administrativa kontinuiteten med det historiskt givna stadssamhället och därvid, för så vitt vederbörande stad så begärde eller det eljest befundes lämpligt, resolutionsvis föreskriva i vilken ordning och av vilken kommun eller kommundel stadens eventuella

Ang säkerställande av städers rättigheter och traditioner

kvarstående äldre rättigheter och traditioner fortsättningsvis skulle uppbäras.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 446 och II: 494.

Reservation hade anförts av herrar *Sveningsson*, *Hernelius* och *Björkman* (alla m), vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 446 och II: 494, hos Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte att vid övergången till det beslutade nya systemet med enhetliga kommunbeteckningar i förekommande fall säkerställa den administrativa kontinuiteten med det historiska stadssamhället, däribland den att Kungl. Maj:t, om vederbörande stad begärde det eller det eljest funnes lämpligt, resolutionsvis skulle föreskriva i vilken ordning och av vilken kommun eller kommundel stadens eventuella kvarstående äldre rättigheter och traditioner fortsättningsvis skulle uppbäras.

Herr **HERNELIUS** (m):

Herr talman! Det beslut som riksdagen fattade den 10 december i följande enhetlig kommunbeteckning m. m. kommer, när beslutet en gång träder i kraft, säkerligen att betecknas och uppfattas som ett ganska olyckligt sådant. Beslutet fattades utan att man dessförinnan hade tagit vederbörlig hänsyn till de många avrådanden och avstyrkanden som hade inkommit från olika håll, däribland t. ex. ett enhälligt stadskollegium i Stockholm.

Beslutet innebar icke heller att man på något sätt klargjorde hur situationen skulle bli efter ikraftträdandet. Statsrådet Lundkvist sade visserligen i ett yttrande i kammaren, som väl på sitt sätt är historiskt och som jag citerar direkt ur protokollet: "Vi får både tänka, tala och skriva om städer även i fortsättningen." Men han tillade inte, vilket

han hade bort göra, att detta inte gäller i officiella sammanhang. Ordet stad får icke användas som administrativ beteckning i fortsättningen. Det får användas i samband med att man utser en stadsarkitekt, och det får användas i fritt språkbruk, förklarades ytterligare, men det får inte användas som officiell beteckning.

Detta kommer att innebära en betydande förvirring. Det kommer också att göra slut på en del av de traditioner som normalt förbindes med städerna och stadsbegreppet. Det kommer att väcka förvåning utomlands och i det internationella umgänget.

I den motion som har behandlats av konstitutionsutskottet görs ett försök att legalisera en föreslagen möjlighet att bibehålla stadsbegreppet i vissa sammanhang. Utskottets majoritet har icke velat vara med om bifall till motionen och säger indirekt att man inte anser att det är ett berättigat intresse i samband med denna reform att ordet stad kvarstår som officiellt begrepp.

Jag kan inte dela den meningen, och det kan inte reservanterna över huvudet taget. Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr **JACOBSSON**, **GÖSTA**, (m):

Herr talman! Må det tillåtas mig som motionär att säga några ord i denna angelägenhet, som faktiskt har blivit något av en hjärtesak för mig. Motionerna utgick från fjolårets beslut om avskaffande av ordet stad som officiell beteckning. Vad som i realiteten skedde var att de gamla stadsrättigheterna, i den mån de fanns kvar, avskaffades.

Motionärerna menade att beslutet i fråga fordrade att någon legal åtgärd vidtas för bibehållande av sambandet med det historiska stadssamhället och bibehållande av den administrativa kontinuiteten. Vi vill att Kungl. Maj:t i samband med kommunsammanslagningar eller eljest, då vederbörande stad så begär, skall föreskriva att den

Ang. säkerställande av städers rättigheter och traditioner

nya kommunen eller dess äldre stadskärna skall uppbära de traditioner och rättigheter som tillkommit den äldre staden.

Herr talman! Jag har klart för mig att talet om traditioner och rättigheter i dag i mångas öron låter otidsenligt. Det hände i höstas att en kollega här i kammaren kom till mig och sade ungefär så här: "Vi känner dig som en någorlunda normalt funtad individ och i allmänhet vettig person, men när du snackar om städernas traditioner är det rena rama botten." Så kan det låta. Vad är tradition, har den något värde? kan man ju fråga.

Tradition är för mig när det gäller samhället, och då givetvis ett sådant särpräglat samhälle som stadssamhället, en syntes mellan bortgångna, nuvarande och kommande generationers insatser, mest de dödas, för att citera fransmannen Barrès. Det är de senare som byggt upp vårt samhälle av i dag och gett oss den grund, den plattform på vilken vi bygger vidare. Tradition är något som sammanhänger med stadsmiljön, den fysiska och psykiska, och med stadens själ — dess egenart sådan denna under århundraden utformats fram till dagens datum. Den ligger i byggnader, gator och torg, i institutioner och människor och tilldragelser. Det är detta som det gäller att tillvarata och föra vidare.

I utlandet ser man med helt andra och mer förstående ögon på dessa ting än man gör i riksdagen, åtminstone i konstitutionsutskottet. Man gör det också, det vill jag stryka under, i de kommunala församlingarna ute i landet. Om inte annat är städernas traditioner — för att föra över resonemanget på ett mera lättförståeligt, substantiellt plan — en mycket värdefull turistattraktion som man på allt sätt bör slå vakt om.

Vad betyder traditioner? Låt mig ta ett exempel från min egen hemstad Malmö. När stadsfullmäktiges ordförande som främste företrädare för staden har mottagning i stadens ärevärdiga rådhus är det för alla som är med nå-

gonting av historiens vingslag som förnimmes. Även den avlägsna danska tiden kommer med i bilden och ger en bakgrund för den aktuella kommunala utvecklingen.

Herr talman! Sedan de individuella stadsrättigheterna och rätten till stad som officiell beteckning avskaffats, gäller det att utfylla detta sålunda uppkomna rättsliga vakuum genom någon rättslig form som säkerställer sambandet med det förflutna och tillvaratar traditionerna. Det gäller att finna någon rättslig spik eller x-krok att hänga upp det hela på. Bara en sådan obetydlig sak som stadsvapnet hänger eljest mer eller mindre i luften.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Beslutet i denna fråga fattades den 10 december föregående år, alltså för tre månader sedan. Det förekom ju en rätt livlig debatt innan ärendet kom till kamrarna, och ärendet debatterades även här i kammaren. Nu har beslutet karakteriserats som olyckligt. Jag vet inte om så pass lång tid har förflutit att man kan fälla ett sådant omdöme. Vi får väl avvakta och se om det var ett olyckligt beslut eller inte. Det är felaktigt, tycker jag, att klandra dem som fattade beslutet för endast tre månader sedan.

Vad beträffar själva sakfrågan vill motionärerna ha en anordning som innebär att Kungl. Maj:t skall kunna lämna resolution till kommunerna för att de med resolutionen som bakgrund skall få möjlighet att bevara traditioner och, som det sägs, vissa rättigheter. Jag vet inte vilka rättigheter det kan vara. Man talar om stadsvapen och sådant, men det är en helt annan sak. Det skulle egentligen vara ett egendomligt förfarande om en kommun utsåg en del som skulle vara litet förnämare än den andra delen. I vare fall vore det egendomligt om Kungl. Maj:t skulle fatta sådana beslut.

Ang säkerställande av städers rättigheter och traditioner

När det gäller att i en kommun bevara tradition och slå vakt om saker och ting som minner om förfluten tid måste det ankomma på kommunalmännen själva att bestämma och ordna detta. Vi skall inte göra några ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Min erfarenhet av kommunalmännen är att man på många håll har gjort verkligt allvarliga ansträngningar för att i den moderna miljön bevara sådant som minner om gången tid. Jag kan nämna de åtgärder som vidtagits i Örebro och Västerås, och jag kan även nämna att i min hemstad pågår en mycket livlig debatt om hur man skall kunna bevara staden innanför murarna. Jag tycker emellertid att detta skall vara en uppgift för den befolkning som finns i respektive område. Det är en rättighet för denna befolkning att slå vakt om sådana saker. Skulle Kungl. Maj:t ge en resolution vore det att nedvärdera kommunernas intresse.

Det är ingen som har yrkat på att vi skall riva upp beslutet från den 10 december i fjol. Om det har varit olyckligt eller inte får väl utvecklingen visa.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HERNELIUS** (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande hänvisade till den kommunala självstyrelsen och sade att dessa frågor bör kunna lösas inom kommunerna. Ja, i någon mån kan de väl det, men den kommunala självstyrelsen är i detta sammanhang avskaffad. När det gäller den administrativa innebörden för en stad och stadens möjligheter att officiellt använda benämningen stad finns det inte längre någon kommunal självstyrelse, enligt det beslut som fattades i riksdagen den 10 december 1969.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på an-

tagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hernelius* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hernelius* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 30.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Petersson, Hans*, (fp) anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta ja; å omröstningstavlän hade dock angivits, att han avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1

Anslagen till försvaret

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 1, bilaga 6, framlagda förslag — enligt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 januari 1970 — hade utskottet i förvarande punkt hemställt, att riksdagen för budgetåret 1970/71 måtte anvisa

1. till Försvarsdepartementet ett förslagsanslag av 7 170 000 kronor,
2. till Vissa nämnder m. m. ett förslagsanslag av 2 220 000 kronor,
3. till Kommittéer m. m. ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor,
4. till Extra utgifter ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Låt mig vid behandlingen av detta utlåtande göra följande deklaration. Vänsterpartiet kommunisterna har till såväl 1968 som 1969 års riksdagar framlagt förslag om att en utredning måtte pröva förutsättningarna för en ny försvarsordning, ägnad att tillmötesgå tre väsentliga önskemål:

att göra den arbetsduglig även inför risken av svårare krigsvillkor än de av militärledningen hittills förutsatta,

att eliminera dess karaktär av hinder för nedrustning och

att avsevärt nedbringa dess kostnader.

I den internationella kapprustning som har präglat tiden efter andra världskriget deltar även vårt land. Enorma resurser — arbetskraft, kapital, teknik och forskning — används improduktivt i en värld i vilken stora delar av befolkningen svälter. Militarismen frodas och militärernas makt förstärks. Riskerna för förintelsekrig ökar.

De årliga miljardinvesteringarna i militär materiel har tillfört rustnings-

industrin väldiga vinster. Stora resurser har bundits i stället för att utnyttjas för en aktiv, internationell biståndspolitik och sociala förbättringar i vårt land. Som motivering har framförts en målsättning som har varit och nu alltmer erkänns vara orealistisk.

I vårt nämnda förslag har vi anvisat en strukturskiss för en ny försvarsorganisation grundad på folkförsvarets princip.

Våra motioner I: 565 och II: 653 vid årets riksdag ger även förord för en kraftig nedskärning av militärutgifterna. Till dessa motioner, som inte nu föreligger till behandling, får vi anledning att närmare återkomma vid senare tillfälle.

Herr talman! Med hänsyn till att förslagen i förut nämnda motioner hittills icke vunnit riksdagens bifall och föreliggande förslag alltså bygger på ett militärt system, som enligt vår mening har en felaktig grundval, kommer vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp icke att delta i besluten vid behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 4.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 2—43

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—27

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken m. m.**Punkten 28**

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1970/71 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkten 1**Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken m. m.**

I propositionen nr 1, bilaga 8, hade Kungl. Maj:t, enligt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 2 januari 1970, lämnat en sammanfattande redogörelse för kommunikationsverkens investeringar, avseende postverkets, televerkets, statens järnvägars och luftfartsverkets fonder samt statens vägverks förrådsfond och sjöfartsverkets fond.

Den totala medelsförbrukningen under berörda fonder borde enligt departementschefen för budgetåret 1970/71 begränsas till 1 124 miljoner kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 735, av herr *Sveningsson*, samt II: 836, av herr *Magnusson* i Borås och herr *Lothigius*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta, att anslagsramen under kommunikationshuvudtitelns del av kapitalbudgeten skulle minskas med ett belopp om 100 miljoner kronor i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 735 och II: 836 som sin mening giva Kungl. Maj:t till kännna vad utskottet anfört beträffande investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

Reservation hade avgivits, beträffande viss minskning av investeringsansla-

gen, av herrar *Virgin* (m), *Strandberg* (m), *Nordstrandh* (m) och *Cassel* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 735 och II: 836 som sin mening giva Kungl. Maj:t till kännna vad reservanterna anfört beträffande investeringsplan för kommunikationsverken m. m.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! För investeringsverksamheten inom kommunikationsverkens fonder har nu på sedvanligt sätt anslagen beräknats så att de, inklusive ingående behållningar, skall motsvara själva medelsförbrukningen och därutöver ge en marginal om cirka tio procent. Denna metodik har tillämpats i åtta års tid, sedan riksdagen 1962 beslöt att övergå till denna form av kollektiv anslagsprincip. Vid det tillfället beslöt riksdagen att man utöver nödvändig investeringsram också skulle ha en viss marginal för att möjliggöra, som det sades i beslutet, "en av konjunkturmässiga eller eljest särskilda skäl påkallad höjning av medelsförbrukningen under löpande budgetår".

Herr talman! Denna princip har vårt parti under flera år angripit, inte så att vi inte uppskattar den särskilda kollektivanslagsmetoden — den ansluter vi oss helt till, och vi har heller ingenting att erinra mot ett särskilt tillägg utöver ramen — men vi frågar oss om inte denna anpassning skall göras med hänsyn till hur man bedömer konjunkturutvecklingen och arbetsmarknadssituationen. Vi har därför under årens lopp återkommit till just denna fråga. Något år har vi bedömt konjunkturutvecklingen och därmed också arbetsmarknadssituationen så att vi har godtagit den tioprocentiga marginalen. Ett annat år har vi gjort en ljusare bedömning och då bara förordat en femprocentig marginal. Ibland har vi helt kunnat instämma i finansministerns ljusa tongångar

Ang. investeringsplanen för kommunikationsverken m. m.

i finansplanen och bedömt konjunktur-utvecklingen och arbetsmarknadssituationen så att det icke över huvud taget skulle vara nödvändigt med denna tioprocentiga ram.

Enligt vår uppfattning har onekligen den princip som antogs år 1962 kommit att anpassas alltför slentrianmässigt i varje års budget. Vår bedömning, speciellt med hänsyn till det sysselsättningsläge vi nu har och kan bedömas få för det närmaste budgetåret, är att man kan skära ned denna marginal med ungefär 100 miljoner kronor. Det är denna bedömning som föranlett motionen och den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr BENGTSON (cp):

Herr talman! Herr Strandberg har redan angett syftet med den anslagsredovisning som nu har tillämpats under några år. De olika investeringsanslagen under varje kapitalfond har sammanslagits till i huvudsak ett kollektivanslag. Detta beslöts i princip år 1962 och har sedan dess tillämpats. Man ansåg redan då och har senare också funnit att formen är väl ägnad att tjäna det angivna syftet, d. v. s. att för de affärsdrivande verken och för rådsfonden skapa frihet i investeringshänseende inom de ramar som Kungl. Maj:t har fastställt.

Systemet har fungerat tillfredsställande, och därför har man inte ansett sig behöva göra några ändringar. Motionerna från moderata samlingspartiet har föranlett korta debatter. Något nytt har egentligen inte framkommit i saksfrågan i år utan situationen är densamma som tidigare.

Herr Strandberg betygade att han inte har någon principiell invändning mot ett sådant här anslag men han ansåg att beloppets storlek skulle anpassas till konjunkturläget. Om principen tillämpats fullt ut hade man avstyrkt hela den tioprocentiga marginalen. Det

skulle i så fall ha blivit 112 miljoner kronor. Att man nu föreslår en sammanlagd minskning med 100 miljoner kronor kan ju vara en bedömningsfråga. Men hade man sagt 112 miljoner skulle ingen motion ha behövts; då hade vi varit på samma linje.

Den enda skillnad man kan leta upp vid årets behandling av detta anslag gäller 12 miljoner kronor, annars är vi således eniga. Det är därför, som herr Strandberg också menade, inte värt att debattera detta alltför mycket, när skillnaden inte är större utan principen i stort sett är godtagen från moderata samlingspartiets sida.

Ja, herr talman, med dessa ord ville jag bara framhålla att något nytt inte har framkommit i frågan. Förhåller det sig så, som herr Strandberg nämnde, att det blir olika bedömningar olika år, kan man bara hänvisa till det faktum att anslaget i så fall inte utgår med större belopp. Jag erkänner att det råder olika uppfattningar om principerna härvidlag, men det finns ingen anledning för kammarens övriga ledamöter att föreslå någon förändring. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 1, röstar

Om elektrifiering av järnvägslinjen Borlänge—Mora, m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 114;

Nej — 20.

Punkterna 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4**Om elektrifiering av järnvägslinjen
Borlänge—Mora, m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels för budgetåret 1970/71 under statens järnvägars fond anvisa i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 2 januari 1970 angivet investeringsanslag av 367 600 000 kronor, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta i statsrådsprotokollet förordade tjänster på löneplan C vid statens järnvägar.

I de likalydande motionerna I: 83, av herr *Nilsson, Nils*, och herr *Stefansson*, samt II: 96, av herr *Jonsson* i Mora och herr *Boo*, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för en elektrifiering av järnvägslinjen Borlänge—Mora.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte till Järnvägar m. m. för budgetåret 1970/71 anvisa ett investeringsanslag av 367 600 000 kronor,

2. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen förordat inrätta tjänster på löneplan C vid statens järnvägar,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 83 och II: 96.

Herr *NILSSON, NILS*, (cp):

Herr talman! I den regionalpolitiska målsättningen ingår en strävan att förena ett effektivare resursnyttjande och ökad ekonomisk tillväxt med förbättrad jämvikt i den näringsgeografiska utvecklingen för att därmed ge människorna i olika områden så långt möjligt likvärdiga levnadsförhållanden. Inom ramen för denna allmänna regionalpolitiska målsättning kommer de lokaliseringspolitiska strävandena in, och där har det statliga lokaliseringsstödet och användningen av investeringsfonderna haft en påtaglig sysselsättningsfrämjande effekt.

Det har på senare tid blivit alltmer uppenbart att de lokaliseringspolitiska stödåtgärderna kraftigt motverkas av försämrade kommunikationer och stegrade transportkostnader. Här har den ena handen tagit tillbaka vad den andra gett. I en aktiv lokaliseringspolitik ingår därför även tillskapandet av goda transportmöjligheter. Att det brustit i samordningen i dessa avseenden är uppenbart.

Som ett exempel kan nämnas att samtidigt som man från arbetsmarknadshåll genom olika stödåtgärder ville bygga upp Moraområdet till en lokaliseringsmässig stödjepunkt för den övre delen av Kopparbergs län kunde man i en av SJ utgiven Da-order finna att bandelen Rättvik—Mora fanns upptagen bland de tilltänkta för nedläggning och att underhållet på denna bandel därför skulle begränsas till vad som för trafik-säkerheten var nödvändigt.

Om elektrifiering av järnvägslinjen Borlänge—Mora, m. m.

När jag för ett par år sedan tog del av denna Da-order, uppkom osökt den tanken att nästa steg blir att betrakta sträckan ända fram till Borlänge på samma sätt. Mycket riktigt har man nu, enligt vad jag erfarit av SJ-revisorernas beräkning, också hänfört delen från Borlänge och upp till Mora som en sträcka där lönsamhet och fortbestånd ifrågasätts.

Det torde vara uppenbart att en företagare som har för avsikt att etablera sig i den övre länsdelen blir betänksam inför utsikterna att det i en framtid kanske inte finns möjlighet att transportera produkterna med järnväg. Att sådant motverkar de åtgärder som vidtas i lokaliseringspolitiskt syfte är alldeles klart, och det torde inte kunna anses som en överdrift att beteckna en sådan brist i samhällsekonomisk samordning som förvånande. Jag vill därmed inte klandra någon speciell part, men här är det nödvändigt med en bättre samordning av arbetsmarknads-mässiga och trafikpolitiska insatser.

Kopparbergs län har under ett antal år fått vidkännas en befolkningsminskning som är jämförbar med Norrlands-länens, även om detta inte uppmärksammas på samma sätt i den allmänna debatten. Länsstyrelsen och dess planeringsråd har även vid olika tillfällen — bl. a. vid departementsuppvaktningar — kraftigt understrukit länets behov av stöd i olika former. Länets behöver en större sysselsättningsvolym och därtill en mera differentierad sådan, som möjliggör ett bättre och friare sysselsättningsval, framför allt för ungdomen.

I sitt remissyttrande till 1968 års lokaliseringsutrednings delbetänkande "Lokaliserings- och regionalpolitik" föreslår länsstyrelsen och planeringsrådet, att Mora köping skall utgöra en av prioriteringsorterna.

Såsom framhålles i vår motion är det för den övre länsdelens näringsliv ett livsvillkor att det finns en järnvägsförbindelse, som medger goda kommunikationer. Här kommer då åter sam-

ordningen mellan lokaliseringspolitik och trafikpolitik in i bilden. Den ena åtgärden får inte motverka den andra.

Det synes vara naturligt och rationellt att den järnvägstrafik som går från Mora över Borlänge och vidare kunde framdrivas med samma kraftkälla. Skall de lokaliseringspolitiska besluten ha reellt innehåll, bör även de trafikpolitiska inordnas häri, och Moraorten därför under överblickbar framtid ha tillgång till järnväg. Det är därför obegripligt att en så till synes naturlig rationaliseringsåtgärd inte kan genomföras, och man kan fråga sig om det har gått prestige i ärendet, vilket i så fall vore olyckligt.

Statsutskottet anför att motioner i samma ämne har varit föremål för behandling under 1968 och 1969 års riksdagar och då avstyrkts av utskottet under hänvisning till bl. a. av statens järnvägar lämnade uppgifter angående inom verket gjord elektrificeringskalkyl för bandelen i fråga samt förhandlingar med närmast berörda intressenter om ökade virkestransporter m. m. Utskottet anför vidare, att enligt vad som inhämtats bedöms utvecklingen i olika avseenden alltjämt inte bli sådan att en elektrifiering av bandelen för närvarande är tillräckligt motiverad, varför utskottet avstyrker motionerna i fråga.

Vi har i vår motion hävdats att en tidigare utförd elektrifiering skulle ha varit ekonomiskt förmånlig i flera avseenden, och när det nu anförs att en sådan fortfarande inte är motiverad, må det vara tillåtet även för en icke fackman på området att framföra några frågor.

Enligt ett av SJ avgivet yttrande över motionerna I: 465, II: 584 och II: 159 till 1968 års riksdag har investeringskostnaderna för en elektrifiering i vad avser fasta anläggningar på sträckan Borlänge—Mora beräknats till 14 miljoner kronor. Man anger att kalkylen i fråga om erforderlig omformareffekt är att betrakta såsom ett minimalterna-

Om elektrifiering av järnvägslinjen Borlänge—Mora, m. m.

tiv. Anskaffningskostnaderna för de två motorvagnstågen Siljan har enligt uppgift som jag har erhållit sammanlagt varit 12 miljoner kronor. Den erfarenhet som vi nu har fått av dessa tåg har utvisat, att de inte är särskilt lämpade för det klimat som råder i det område de skall betjäna. Reparationer har varit nödvändiga i betydande omfattning och driftsstörningarna varit påtagliga med avsevärda förseningar och även nödtvungna byten av tåg. Vid kall väderlek är värmen otillräcklig, särskilt förefaller golvens värmeisolering inte vara utförd för ett så hårt klimat som är rådande inom vårt område. Det kan därför finnas anledning att ställa frågan hur lång tid motorvagnstågen Siljan materialmässigt tål de hårda påfrestningarna utan att deras standard sjunker under vad passagerarna rimligen kan ha rätt att begära. Då uppstår på nytt en situation, där det blir fråga om en ny investering, som rör sig om belopp av samma storlek som vad en elektrifiering nu kan kosta.

Det kan därför vara mera ekonomiskt att inte pressa ned dessa tågs resurser i ett klimat som de av allt att döma inte är riktigt lämpade för utan sätta in dem i områden med ett mera lämpligt klimat och i stället överväga en utbyggnad av eldriften från Borlänge fram till Mora.

Med det begränsade stöd som motionerna erhållit i utskottet finns inte stor möjlighet för att kammaren bifaller dem, men företrädare för befolkningen i länet återkommer säkert på olika sätt i ärendet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 83 och II: 96.

I detta anförande instämde herrar *Eric Carlsson* (cp), *Ivar Andersson* (s), *Ove Karlsson* (s) och *Nyquist* (s).

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Herr Nils Nilsson har från de utgångspunkter som han anlade på frågan mycket klart motiverat

att en elektrifiering bör komma till stånd av ifrågavarande järnvägslinje.

Utskottet har vid bedömningen av denna fråga fäst huvudvikten vid vad statens järnvägar anfört i en utförligt motiverad skrivelse till utskottet där man redogjort för förutsättningarna för en eventuell elektrifiering. Därutöver har vi fått ytterligare upplysningar som ger vid handen att utvecklingen i olika avseenden inte varit sådan att en elektrifiering av bandelen för närvarande är tillräckligt motiverad.

Jag förstår mycket väl de lokaliseringspolitiska synpunkter som herr Nils Nilsson lägger på frågan. Sådana synpunkter har ju också Kungl. Maj:t möjlighet att ta hänsyn till när det gäller nedläggning av järnvägar. Såvitt jag vet har inte riksdagen tidigare fattat beslut om under vilka former statens järnvägar skall bedriva trafiken — om en järnväg skall vara elektrifierad eller drivas på annat sätt. Om det skulle föreligga hot om nedläggning av denna linje har ju herr Nils Nilsson möjlighet — eftersom kommunikationsministern nu lyssnar på debatten — att få de enligt hans mening tungt vägande lokaliseringspolitiska synpunkterna beaktade.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående mom. 1 och 2 samt därefter särskilt rörande mom. 3.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i mom. 1 och 2.

Därefter gjordes enligt de avseende mom. 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om anskaffande av ytterligare en statsisbrytare

Punkterna 5—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9

Om anskaffande av ytterligare en statsisbrytare

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels under sjöfartsverkets fond för budgetåret 1970/71 anvisa i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 2 januari 1970 angivet investeringsanslag av 22 900 000 kronor, dels medgiva, att sjöfartsverket finge lämnas i statsrådsprotokollet angivet beställningsbemyndigande.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 710, av herr *Eriksson, Olle*, och II: 818, av herr *Dockered*,

dels de likalydande motionerna I: 713, av herr *Gustafsson, Nils-Eric, m. fl.*, och II: 829, av herr *Hedlund m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 729, av herr *Strandberg*, och II: 841, av herr *Petersson* i Gäddvik,

dels ock motionen II: 14, av herr *Westberg* i Ljusdal.

I motionerna I: 713 och II: 829 hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att ytterligare en havsisbrytare borde beställas.

I motionerna I: 729 och II: 841 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om utredning genom vederbörlig myndighet om fördjupning av farleden till Karlsborg.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte till Sjöfartsministeriet m. m. för budgetåret 1970/71 anvisa ett investeringsanslag av 22 900 000 kronor,

2. att riksdagen måtte medgiva, att sjöfartsverket finge lämnas det i statsrådsprotokollet över kommunikations-

ärenden för den 2 januari 1970 förordade beställningsbemyndigandet,

3. att riksdagen i anledning av motionerna I: 713 och II: 829 samt II: 14 som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført beträffande behovet av en ny havsisbrytare,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 710 och II: 818,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 729 och II: 841.

Reservation hade anförts av herr *Strandberg* (m), som dock ej antytt sin mening.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! Som framgår av utlåtandet har jag antecknat en blank reservation vid punkt 9, och det är också angivet att den rör fördjupning av farleden till Karlsborg. Men, herr talman, eftersom kommunikationsministern befinner sig i kammaren skall jag tilllåta mig att också i korthet anföra något om isbrytarfrågan. Jag gör det enär vi så sent som i torsdags hade ett meningsutbyte här i kammaren, då kommunikationsministern besvarade en enkel fråga rörande isbrytarberedskapen. Jag uttalade då att kommunikationsministern i sitt svar var en aning negativ. Det verkade på mig om kommunikationsministern inte var riktigt på det klara med sjöfartsstyrelsens planering då det gällt att bedöma det framtida behovet av isbrytare.

Det glädjande som har inträffat är att ett enhälligt statsutskott nu understryker vikten av en tillräcklig isbrytarberedskap. Vi har lyckats att helt ena oss i en skrivning som innebär att riksdagen bör ge till känna för Kungl. Maj:t att det är angeläget att vi får tillgång till erforderliga isbrytare snabbare än vad som förutsätts i sjöfartsverkets långtidsplan. Detta framgår av utskottets skrivning på s. 13 i utlåtandet. Jag vågar nämligen utgå ifrån att detta blir riksdagens ställningstagande. Jag tror också att det, när kommunikationsmi-

Om anskaffande av ytterligare en statsisbrytare

nistern nu ser vad utskottet här har skrivit, kanske kan bli en mera positiv effekt av det framtida arbetet inom Kungl. Maj:ts kansli i förevarande avseende. Nog sagt om den punkten.

Beträffande den fråga som vi har tagit upp i motioner om farleden till Karlsborg kanske jag först, till undvikande av missförstånd, skall tala om att det rör sig om det Karlsborg som ligger i Kalix.

I fråga om sjöfarten till denna hamn, som framför allt betjänar Statens skogsindustrier, dras vi där med vissa generella svårigheter. De är framför allt förorsakade av landhöjningen men också av vindförhållandena. Vid nordliga vindar får vi en sänkning av medelvattennivån med ända upp till sju, åtta decimeter. Eftersom det normala djupet är 6,3 meter, blir skeppningsmöjligheterna då begränsade till ett djupgående som ligger långt under 6 meter. Detta är alldeles otillräckligt, särskilt som en hel del av de fartyg som används — framför allt de som går på Orientlinjerna — har tonnage som kräver ett djup på drygt 6 meter.

Dessa förhållanden medför ofta verkliga besvärigheter. De orsakar också extra kostnader. Det är av det skälet vi anser att en fördjupning här borde komma till stånd.

En tillräcklig fördjupning skulle också innebära att man kunde sätta in effektivare tonnage och därmed säkerligen nedbringa själva transportkostnaderna. En fördjupning skulle dessutom ge en annan effekt, nämligen förlängd skeppningssäsong genom att de större och modernare statsisbrytarna då skulle kunna gå in i farleden. Den nuvarande farleden till Karlsborg medger bara insättandet av en enda isbrytare, nämligen Thule. Nu är jag fullt medveten om, herr talman, att statsisbrytarna i princip skall ha till uppgift att öppna farleder, varom här är fråga, endast mot skälig ersättning. Huvuduppgiften för statsisbrytarna är havsisbrytning. Men i praktisk tillämpning brukar statsisbry-

tarna öppna också hamninloppen i Botenvikshamnarna i samband med nödvändiga besök i hamnarna för bunkring och liknande. Jag tror att så säkerligen också skulle kunna ske i Karlsborg.

En fördjupning av infartsleden till Karlsborg kan enligt min uppfattning ses som en lokaliseringsspolitisk åtgärd. Utskottet menar i sin skrivning att det bör ankomma på närmast berörda intressenter att ansöka om statsbidrag. Herr talman, jag har funnit mig i denna skrivning och är med på den. Jag tror att Kalix kommun och närmast berörda intressent i övrigt, Statens skogsindustrier, med stöd av denna skrivning i utskottsutlåtandet nu skall kunna inge en ansökan till Kungl. Maj:t. Låt mig uttala förhoppningen att så snarast sker och att Kungl. Maj:t ställer sig positiv vid detta ärendes behandling. Det synes mig som om just i Karlsborg de mycket speciella förutsättningarna skulle föreligga för att man skulle kunna tänka sig att statsbidrag kan utgå i minst lika stor omfattning som för våra sedvanliga handelshamnar.

Herr talman! Som jag redan anfört är jag tillfreds både med utskottets skrivning vad gäller isbrytarfrågan och då det gäller den aspekt man fått fram på vår motion rörande farleden till Karlsborg. Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! I en debatt på en enkel fråga här i kammaren, som ägde rum i torsdags, kom den punkt vi nu behandlar att bli föremål för vissa inlägg. Jag blandade mig inte i debatten då, eftersom jag anser att man *helst* skall vänta med debatter till dess utskottsutlåtandena föreligger på kammarens bord. Nu har vi dock fått materialet, och jag vill i egenskap av motionär säga några ord i all korthet.

För att en effektiv regionalpolitik skall kunna uppnås i de nordliga delarna av vårt land måste alla åtgärder som

Om anskaffande av ytterligare en statsisbrytare

kan förbättra kommunikationerna vidtas. Detta faktum är inte minst framträdande i fråga om sjöfarten. Norrland bör ha tillfälle att konkurrera med andra landsdelar på lika villkor. På grund av avståndsmässiga förhållanden är det *inte* så för närvarande.

Sjötransporterna är oundgängliga, särskilt inom vissa delar av näringslivet, t. ex. gruv- och skogsindustrin. De klimatologiska förhållandena kräver en god isbrytarberedskap, om man verkligen vill ge Norrland med andra landsdelar jämbördiga förutsättningar.

I ett motionspar av herr Hedlund i Råd och mig m. fl. har vi pekat på att sjöfartsverkets argument för behovet av en bättre isbrytarberedskap i Botten viken och Bottenhavet tyvärr inte har följts upp av någon beställning, trots att vi egentligen endast har tre isbrytare som kan göra tjänst under svåra förhållanden. Vi har i motionerna yrkat att riksdagen måtte hemställa om att en ny enhet beställs redan nu. Vi har inte kunnat inse att det något kufiska cirkelbevis sjöfartsverket åstadkommit, detta att med införande av isbrytaravgifter ett mindre behov av isbrytning uppnås, kan tillmätas något värde vid en realistisk bedömning. *Enligt vår mening bör isbrytaravgifter inte införas.* Isbrytarverksamheten skall vara en service som tillhandahålls utan kostnad för det norrländska näringslivet, vilket ändå har betydande extra kostnader.

Statsutskottets fjärde avdelning har biträtt vårt motionsyrkande, vilket jag gärna vill notera som bevis för ökad insikt om den norrländska sjöfartens stora betydelse. Det har naturligtvis varit helt otillfredsställande att behöva stänga Norrlandshamnarna i vårt lilla innanhav, medan samtidigt t. ex. Sovjetunionen kunnat ha Ishavshamnarna öppna för sjöfart.

Nu har som sagt statsutskottet gått oss till mötes, och jag förutsätter att Kungl. Maj:t — kommunikationsministern är ju här närvarande — inte låter isvallarna torna upp sig alltför länge innan ut-

ökningen av isbrytarflottan kommer till stånd. Lägg inte, herr Norling, denna fråga på is!

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande i den förevarande punkten 9.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Även jag vill begagna tillfället att understryka vad statsutskottet anför beträffande behovet av ytterligare en isbrytare. Av skrivningen framgår ju att utskottet delar motionärernas uppfattning att ett sådant behov föreligger. Utskottet erinrar om innevarande vinters erfarenheter och kommer fram till att nyanskaffning bör ske tidigare än vad sjöfartsverket förutsatt.

Jag har gärna velat understryka detta då kommunikationsministern, som vi hört, i torsdags på en fråga av mig angående isbrytarberedskapen lämnade ett svar med vilket jag givetvis inte kunde vara nöjd. Statsrådet nämnde nämligen där att man inom sjöfartsverket skulle överväga "i vad mån ytterligare kapitalkrävande åtgärder i form av eventuell beställning av en ny statsisbrytare kan motiveras". Såvitt jag förstår föreligger här klara motiv, varför ett sådant övervägande inte borde vara svårt.

Det säger sig självt att torsdagens svar från statsrådet inte verkat lugnande. Ett faktum är att vår isbrytarberedskap inte är tillfredsställande. Vådan härav drabbar i första hand Norrland och Gotland men i stort sett hela vårt land med hänsyn till den nationalekonomiska betydelse som en större inskränkning än nödvändigt i vår sjötrafik innebär.

Herr talman! Jag är tacksam för statsutskottets mycket klara skrivning, och jag uttalar den förhoppningen att statsrådet Norling nu kommer att följa denna fråga med skärpt uppmärksamhet samt att detta kommer att utmynna i en nybeställning av en isbrytare snarast möjligt.

Om anskaffande av ytterligare en statsisbrytare

Med mitt inlägg i debatten har jag velat understryka att isbrytarfrågan berör inte bara Norrland utan hela vårt land.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Det finns anledning för mig att mot bakgrunden av det som här sägs om vad som förekom förra torsdagen i samband med att jag besvarade en fråga av herr Schött nu med några ord klara ut det missförstånd som eventuellt kan råda hos kammarens övriga ledamöter om vad som då förekom.

Herr Schöts fråga rörde i första hand möjligheterna för Gotland att upprätthålla förbindelserna med fastlandet. Sedan jag mot bakgrunden av frågeställningen förklarat att vintrar av den typ vi upplevt i år dessbättre är något sällsynta, konstaterade jag att man inom ramen för tillgängliga resurser ändå inte under sådana stränga vintrar kan ge en service som tillfredsställer hela landet. Jag slog fast att det inte är ekonomiskt möjligt att bygga upp en beredskap som medger att även de strängaste vintrar kan klaras helt störningsfritt. Jag tillade emellertid att erfarenheterna från de senaste svåra vintrarna kommer att sammanställas och värderas inom sjöfartsverket. Dessa erfarenheter skall sedan tjäna som underlag för verkets överväganden om lämpliga åtgärder för att säkra sjötrafik så långt det är möjligt även under särskilt stränga vintrar. Det uttalande som tydligen förorsakade något missförstånd var vad jag därefter sade, nämligen att därvid kommer naturligtvis att övervägas i vad mån ytterligare kapitalkrävande åtgärder i form av en eventuell beställning av en ny statsisbrytare kan motiveras.

Jag betraktar det som självklart att sjöfartsverket, som till vardags skall syssla med dessa frågor, skall få göra den första utvärderingen. Därefter skall

sjöfartsverket till Kungl. Maj:t redovisa hur man tänker sig att i framtiden lösa detta stora problem. Självfallet kan sjöfartsverket vid sådana överväganden finna anledning föreslå byggande av ytterligare en isbrytare. Man kan naturligtvis också — vilket är mig obekant men inte är helt otroligt — tänka sig att för kommande tider föreslå ett utbyggt samarbete med andra länder när det gäller isbrytarverksamheten o. s. v.

Jag hänvisar i detta ögonblick inte till sjöfartsverket utan konstaterar endast att bakgrunden är att man självklart måste ha en utvärdering från sjöfartsverket innan Kungl. Maj:t och riksdagen kan fatta ett slutligt beslut. Det är trots allt en dyr investering att skaffa ytterligare en isbrytare, och därför bör man ha alla papper på bordet.

Mitt uttalande förra torsdagen om att man, som jag uttryckte det, bör överväga bland allt annat en eventuell beställning av en ny statsisbrytare, är inte på något sätt att betrakta som speciellt pessimistiskt. Anskaffandet av en ny isbrytare skall naturligtvis vägas mot alla andra faktorer som skall bedömas innan man tar ställning i denna fråga. Eftersom det var i dag vi skulle diskutera detta och inte, som herr Strandberg ville, förra torsdagen, kan jag dessbättre konstatera att jag helt delar utskottets uppfattning om behandlingen av denna fråga. När jag jämför vad min ringa person sade förra torsdagen med vad statsutskottet konstaterar i sitt utlåtande, finner jag dessutom en riktig samstämmighet mellan mitt och utskottets uttalande. Utskottet finner ju också "det sålunda önskvärt att Kungl. Maj:t snarast prövar frågan härom samt om möjligt redan i nästkommande års statsverksproposition beräknar medel för ändamålet". Även utskottet har således med den skrivningen och orden "om möjligt" konstaterat att man hela tiden skall ta med i bilden både de ekonomiska realiteterna och självfallet också sakförhållandena när sjöfartsverket, Kungl.

Om anskaffande av ytterligare en statsisbrytare

Maj:t och i sinom tid riksdagen skall fatta beslut i ärendet rörande isbrytarverksamheten.

Jag har velat säga detta för att inga delade meningar skall råda om värdet av att vi i sådana svåra situationer som vi befunnit oss i denna vinter hela tiden skall ha klart för oss att vi bör använda sådana vintrars erfarenheter och lägga dem till grund för hur vi i framtiden skall behandla dessa frågor.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Jag vill ta fasta på att statsrådet Norling helt instämmer i utskottets uttalande. Jag har för min personliga del inte förutsatt någonting annat och gjorde det inte ens förra torsdagen, men statsrådet Norlings uttalande nu bör kanske ändå noteras med ytterligare tillfredsställelse.

Jag har heller ingenting emot att man provar olika vägar för att tillsammans med andra länder kunna klara de här frågorna. Det är alldeles givet att centerpartiet vill ha samförståndslösningar på så många områden som det över huvud taget är möjligt.

Sedan vill jag säga till statsrådet Norling att denna vinter — jag vet inte om jag skall säga att vi har genomlidit den eller genomfrusit den — har inneburit en viss form av exceptionella förhållanden. Det är ändå alldeles uppenbart — det är belagt och bevisat — att isbrytarberedskapen även under *s. k. normala år* inte har varit vad den borde ha varit. Det anser jag något reducerar det försvar man använder för dålig beredskap baserat på den speciella väderlekssituation vi haft i vinter.

Herr talman! Jag konstaterar slutligen med tillfredsställelse att vi förefaller mycket ense i denna fråga.

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! Även jag ber att få uttala min glädje över det klara besked

vi nyss fick från statsrådet Norling att han helt delar utskottets mening. För min del är jag nu helt övertygad om att statsrådet kommer att följa denna fråga med största uppmärksamhet.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! Det var jag som var orsaken till resonemanget i denna fråga i torsdags, herr statsråd.

Jag är tacksam för det förtydligande vi nu har fått av kommunikationsministern. Efter att ha åhört svaret på den enkla fråga som framställdes i torsdags och efter att ha deltagit i avdelningens behandling av den och varit med om att utforma statsutskottets skrivning blev jag litet konfunderad över statsrådets svar. Men med hans klarläggande nu är jag nöjd, och då statsrådet instämmer i utskottets skrivning är jag glad för det. Samtidigt konstaterar jag att det är ett typiskt uttryckssätt för hur man i kompromissens tecken försöker få ett enhälligt utskottsutlåtande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5

Lades till handlingarna.

Ang. huvudmannaskapet för mellanskolan

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudmannaskapet för mellanskolan, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte motioner.

I propositionen nr 4 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 2 januari 1970, föreslagit riksdagen att godkänna vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats angående huvudmannaskapet för det frivilliga skolväsendet.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle mellanskolan — arbetsnamnet för den nya skolform som den 1 juli 1971 skulle ersätta fackskola, gymnasium och yrkesskola — erhålla primärkommunalt huvudmannaskap. Vårdirkesutbildningen skulle enligt förslaget handhas av huvudmannen för respektive vårdverksamhet, d. v. s. främst landstingskommunerna och de landstingsfria städerna. I utbildningens inledande skede kunde, då så visade sig lämpligt, denna utbildning anordnas även av primärkommuner. Omfördelningen av huvudmannaskapet hade föreslagits komma till stånd den 1 juli 1971, med en övergångsperiod om tre år för reformens slutförande.

Propositionen hade, i vad den avsåg huvudmannaskapet för jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets yrkesskolor, hänvisats till jordbruksutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 610, av fröken *Pehrsson m. fl.*, och II: 714, av fru *Nilsson*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala sig för att beteckningen på den integrerade del av undervisningsväsendet, för vilken använts ar-

betsnamnet mellanskolan, borde vara ungdomsskolan,

dels de likalydande motionerna I: 996, av herr *Lidgard*, samt II: 1153, av herr *Nordstrandh* och fru *Sundberg*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vad riksdagen genom skrivelse till Kungl. Maj:t 1968:404 anfört angående namnet på den integrerade skolan på gymnasiestadiet nu måtte resultera i att det genom skrivelsen förordade namnet "gymnasium" infördes som officiell beteckning på ifrågavarande skolform.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 2 januari 1970 förordats angående huvudmannaskapet för den del av det frivilliga skolväsendet som behandlats i detta utlåtande,

2. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 610 och II: 714 samt I: 996 och II: 1153 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! När riksdagen nu skall ta ställning till huvudmannaskapet för mellanskolan finner jag det vara på sin plats att till kammarans protokoll helt kort redovisa den inställning jag intagit som reservant i den utredning som föregått denna proposition. Utredningen i fråga — den kallades som bekant huvudmannautredningen — var enig i långa stycken särskilt när det gällde de för dagen praktiskt genomförbara frågorna. Det avlämnades emellertid en reservation med ett principiellt resonemang om och ställningstagande för att landstingen borde vara lämpliga som huvudmän för gymnasieskolan. Bakom reservationen stod utredningens ordförande, f. d. ledamoten av denna kammar Emil Näsström och förbundsdi- rektör Bengt Olsson jämte jag själv.

Ang. huvudmannaskapet för mellanskolan

De främsta motiven för den syn som angavs i reservationen var bl. a. att den nya gymnasieskolan kommer att ha ett upptagningsområde som är större än den enskilda kommunen. Åtskilliga utbildningslinjer kommer t. ex. att kunna anordnas på endast en eller ett par platser i varje län. Det kommer alltså redan från början att erfordras ett livligt samarbete mellan olika kommuner, även sedan den nu pågående kommunsammanslagningen är genomförd. Det blir samarbete om planering, kostnader, elever, elevavgifter m. m. Ett landstingskommunalt huvudmannaskap skulle kunna klara dessa problem och ge erforderlig överblick över utbildningssituationen. Denna skulle lättare kunna anpassas till aktuella behov. Planeringsverksamheten och verkställigheten skulle kunna förenas i samma organ, och de ekonomiska konsekvenserna skulle få tas av samma instans som beslutar om planering och uppläggning.

Från demokratisk synpunkt skulle ett landstingskommunalt huvudmannaskap ha fördelar. Omkring 25 procent av vårt lands befolkning kommer att bo utanför gymnasiekommunerna, och för så vitt man inte vidtar särskilda arrangemang kommer dessa 25 procent att sakna direkt inflytande över skolornas planering och drift. Bakom reservanternas tankegång fanns också farhågor för att om de nuvarande kommunerna inte klarar planläggningen för gymnasieskolan, skulle man kanske frestas till ännu en genomgripande kommunsammanslagning, vilket reservanterna ansåg skulle vara olyckligt.

Reservanterna ansåg det dock inte möjligt att i *dagens läge* genomföra ett landstingskommunalt huvudmannaskap. Dels torde landstingen f. n. av ekonomiska och organisatoriska skäl inte vara beredda att åta sig denna stora uppgift, dels har riksdagen redan i viss mån en låst position genom ställningstagandet till utredningarna om gymnasie- och fackskolereformerna. Reservanterna menade dock att skälen för

att landstingen skulle vara lämpliga som huvudmän kommer att öka i takt med utvecklingen. Vi erinrade också om de stora och genomgripande utredningar som föreligger på länsplanet, inte minst länsdemokratiutredningen. Riksdagens ställningstagande till dessa kommer att kunna inverka även på frågan om huvudmannaskapet. Reservanterna stannade därför vid att uttala sig för att inga genomgripande förändringar bör ske, förrän dessa övergripande utredningar är klara. Vi föreslog att inga förändringar borde vidtas i de tre län, nämligen Örebro, Västernorrlands och Gävleborgs län, vilka för närvarande är huvudmän för större delen av yrkesutbildningen.

Utredningen har på vanligt sätt remissbehandlats, och många instanser har också instämt i reservanternas synpunkter. Flertalet har dock anslutit sig till utredningsmajoritetens förslag. Så har varit fallet även i de tre län jag nyss nämnde, där yrkesutbildningen står under landstingets huvudmannaskap. Jag har för min del därför nu inte funnit det möjligt att föreslå någon ändring av propositionens förslag. Detta vill jag gärna ha fört till protokollet.

Det återstår nu att se hur framtiden kommer att gestalta sig. Med den takt förändringarna på skolans område haft under senare tid kan det mycket väl tänkas att de synpunkter som reservanterna framfört i utredningen på nytt kommer att aktualiseras inom inte alltför avlägsen tid.

För dagen har jag, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Den här dagen började med att utbildningsministerns partivän herr Palm överlämnade en stor bukett blommor — åtminstone andligen — till utbildningsministern för det goda handlag som han visat sig ha trots

Ang. huvudmannaskapet för mellanskolan

den korta tid han ansvarat för utbildningsdepartementet. Jag måste be att få sätta några törnen i den buketten. Jag kan inte finna att handlaget är särskilt gott, i varje fall inte i detta ärende.

År 1968 behandlade vi namnfrågan för de skolformer som ligger ovanför grundskolan, och riksdagen var förhållandevis tydlig i sin uppfattning om vilket namn som var att föredra. Man hade en omfattande provkarta till sitt förfogande, och man beslöt att beteckningen "gymnasium" var att föredra. Detta skulle man genom en skrivelse ge Kungl. Maj:t till känna. Jag undrar om man i utbildningsdepartementet har läst detta tillkännagivande. I varje fall tycks det inte ha trängt igenom något vidare. I årets proposition brydde man sig inte om det utan använde arbetsnamnet "mellanskola" och låtsades inte om det andra. Jag tycker inte att det vittnar om särskilt gott handlag.

Men handlaget är ännu sämre när utbildningsministern, redan dagen efter det statsutskottets utlåtande är daterat, i Borås sade att namnet på den nya skolan skall bli gymnasieskolan. I statsutskottets utlåtande i år återopas det tidigare utlåtandet, d. v. s. "gymnasium" är den bästa beteckningen, och man önskar ett beslut i namnfrågan snarast. Det visar inte särskilt gott handlag att föregripa riksdagsöverläggningen — och jag förmodar även andra kommande riksdagsbeslut — genom att på detta sätt dekretera att "gymnasiskola" skall det bli.

I det utlåtande vi behandlar står det att det är önskvärt att namnproblemet snarast bringas till en lösning. Eftersom utbildningsministern nu är här vill jag ställa den direkta frågan: När kan vi i riksdagen räkna med att få hjälpa till med att få denna i och för sig inte särskilt betydelsefulla diskussion ur världen? Det är angeläget att påminna om att riksdagen en gång har tagit ställning och nu gör det igen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Vad som föranleder mig att begära ordet i denna fråga är att vårdyrkesutbildningen här berörs.

Inom det landsting jag tillhör blev det endast med en teknisk majoritet — vårt förvaltningsutskott var delat i två hälfter — tillstyrkt att man skulle överlämna till landstingen att sköta vårdyrkesutbildningen, med hänvisning till att de hade hand om sjukvården. Vi, från olika partier, som var i minoritet, hade en annan uppfattning, och den vill jag här deklarerera. Det kan aldrig vara rimligt och riktigt med delat huvudmannaskap. Det var något som ansågs förkastligt när det gällde mental- och kroppssjukvård, och delat huvudmannaskap kan därför inte heller anses berättigat vid läkarutbildning och utbildning av övrig vårdpersonal. Därigenom är det risk att man kommer i otakt — och det har väl varit snudd på att så redan skett — vid samspelet mellan produktionen av läkare och produktionen av övrig vårdpersonal.

I det landstingsområde som jag kommer ifrån har landstingets huvudort för sin del gått in för en något mer nyanserad linje. I Uppsala stad vill man att primärkommunen skall ha hand om även vårdyrkesutbildningen. Man menar att man visserligen har goda erfarenheter av det som varit men att det bör råda en viss likhet i utbildningen i detta fall. Denna uppfattning är att föredra framför den som lägger i arbetsgivarens hand att sköta utbildningen. Det är bättre att ungdomen får samma start vilket yrke den sedan vill försöka sig på. Det har dock förekommit en viss friktion mellan vårdyrkesutbildarna och eleverna och även mellan de olika landstingsområdena i detta fall. Inom Uppsala län har t. ex. producerats ett stort antal sköterskor, mycket större än vad som behövts i länet. Sedan blir det svårigheter vid placeringen, och då uppstår lätt den arbetsgivarmentaliteten att man vill binda

Ang. huvudmannaskapet för mellanskolan

dem man utbildar för tjänstgöring i första hand inom det område där de blivit utbildade.

För min del är jag inte särskilt glad över det föreliggande förslaget. Det är dock en tröst när det påpekas att man skall betrakta denna fråga som tills vidare icke avgjord. Herr Johan Olsson har från en annan synpunkt påpekat att man nog får tänka om en smula i detta fall. Jag har inte samma uppfattning som han i detalj, men jag är liksom han övertygad om att det beslut som nu fattas knappast kan medföra någon lösning på längre sikt.

Herr talman! När det gäller den del av propositionen som innebär att vårdutbildningen tills vidare skall kunna anordnas även av primärkommuner — och som utskottet anslutit sig till med sitt uttalande att det inte har funnits anledning till invändning mot det undantag från huvudprincipen som förelåg beträffande vårddyrkena — så ber jag att herr statsrådet skall ta hänsyn till att det dock gäller ansvaret för att utbildningen för läkare och övrig vårdyrkespersonal klaffar någorlunda. Ännu har ingen kommit på den idén att lägga den medicinska fakulteten under landstingets huvudmannaskap ehuru sjukhusen medverkar vid läkarutbildningen. Under sådana förhållanden får man väl, om man vill ha ett enhetligt huvudmannaskap, säga att det bör ordnas på annat sätt, närmare bestämt genom att den som har ansvaret för läkarutbildningen också tar ansvaret för den personal som behövs för att vården skall kunna fungera effektivt.

Jag ber att få ansluta mig till de förhoppningar som här har uttalats om att en viss övergångstid skall tillämpas i detta fall. Jag har också den uppfattningen att det beslut som vi nu fattar inte är det sista som vi kommer att fatta i denna sak. Inom ganska kort tid lär man bli tvungen att ta upp denna fråga igen, ty detta förslag ger ingen lösning.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Herr Johan Olsson manade fram herr Emil Näsströms ande här i kammaren och pekade på att denne var med bland reservanterna när det gällde huvudmannaskapet i detta sammanhang. Jag har suttit i samma båt som herr Emil Näsström på det sättet att vårt landsting var ett av de tre landsting som beslöt att överföra huvudmannaskapet för yrkesskolan till landstinget. Men jag har även varit med om att nu godkänna detta utlåtande, som föreslår att huvudmannaskapet åter skall överföras till primärkommunerna. Jag vill emellertid framhålla att jag inte ett ögonblick ångrar att jag en gång i tiden var med om att besluta att Västernorrlands läns landsting skulle överta yrkesskolan, ty om landstinget inte hade gjort det, skulle det ha medfört en hel rad mycket märkliga investeringar i kommunerna i länet. Vi skulle ha fått till stånd en hel rad yrkesskolor med mycket små förutsättningar att ge ungdomarna någon riktig utbildning. Vi hade väl redan sett en del exempel på hur man löste detta problem genom att starta kontorsutbildning. Det var ju så lätt att skaffa fram lokaler för en sådan utbildning och köpa skriv- och räknemaskiner. Men alla ungdomar i Västernorrlands län kunde ändå inte bli kontorister och handelsbiträden eller vad det kunde vara fråga om, utan de skulle naturligtvis ha samma möjligheter som ungdomar på andra håll att göra ett riktigt yrkesval. Därför fanns det enligt min mening ingen annan möjlighet än att landstinget övertog ansvaret och såg till att det blev ett rikt urval av yrkeslinjer och över huvud taget en vettig satsning.

Nu är den saken avklarad, och nu tror jag att man kan återgå till det gamla systemet. Herr Johan Olsson, som har varit med vid landstingsbehandlingen av detta ärende, vet så väl att skolöverstyrelsen aldrig har gillat vad vi gjorde i dessa tre landsting. Man

Ang. huvudmannaskapet för mellanskolan

kan över huvud taget inte godkänna att olika huvudmän förekommer. Jag betraktar det alltså inte såsom någon olycka att vi i mitt eget län är tvungna att tänka om i detta avseende.

Jag håller med herr Lidgard om att det har dröjt väldigt länge innan riksdagens beslut 1968 lett till något resultat, men vi får väl utgå ifrån att det uttalande som gjorts här ändå innebär att man är inne på vad riksdagen har beslutat. Det har varit trist att handskas med handlingar där man ständigt mött uttrycket mellanskolan, följt av — inom en parentes — "arbetsnamn". Det har inte funnits någon annan möjlighet än att använda det uttrycket. Annars skulle det ha blivit en fullständig förvirring, eftersom det också varit fråga om andra namn — ungdomsskola och vad man har hittat på. Därför har man hållit sig till mellanskolan men försiktigtvis — åtminstone i början — på pekat att det varit ett arbetsnamn. Det är också därför som utskottet har skrivit att namnproblemet med det snaraste måste bringas till sin lösning.

Herr talman! Jag har inte anledning till annat än att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! Jag hade inte tänkt säga någonting i denna fråga, men herr Lidgards oerhört engagerade inlägg om namnet gör att jag måste säga några ord.

Genom mitt uttalande i Borås har jag inte föregripit något beslut, ty på denna punkt har riksdagen möjlighet att uttala sin mening, varefter Kungl. Maj:t fattar beslut, och i det här fallet förelåg redan offentligt ett uttalande från utskottet om att problemet snarast borde bringas till en lösning. Det var vad som skedde. Ett uttalande kom så snart det över huvud taget var möjligt.

Beslutet blev att namnet skall vara gymnasieskolan. Utskottet hade tidigare uttalat sig för namnet gymnasiet, vilket

ju ligger oerhört nära. Därför är det närmast fantastiskt att herr Lidgard gör detta till nära nog en fråga om skolans liv eller död.

Herr talman! Om det utmärkande för vår skolsituation skulle vara att sådana bagateller behöver göras till stora saker i denna kammare, då är vi i ett oerhört lyckligt läge.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Utbildningsministerns anförande vittnar om att han inte hörde på vad jag sade i slutet av mitt anförande. Jag framhöll nämligen att detta inte är en så förfärligt betydelsefull sak men att jag hoppas att vi skall få den avgjord. Vad som däremot är betydelsefullt är om riksdagens ställningstagande i frågan skall respekteras i departementet eller inte.

Herr LARSSON, HERBERT, (s):

Herr talman! Eftersom det ändå har blivit diskussion kring statsutskottets utlåtande nr 32, skall jag be att få stryka under ett par saker som utskottet anför.

I fråga om kontakterna mellan de kommuner som är anslutna till gymnasieområdena har utskottet ansett det angeläget att understryka att det sker en samverkan mellan samtliga berörda kommuner och att dessa också får inflytande och känner att de är medagerande i skolväsendet.

En annan punkt som jag tycker är angelägen är nödvändigheten av att man i samband med omfördelningen av huvudmannaskapet också beaktar de förändringar på personalsidan som blir en nödvändig följd av omläggningen. Utbildningsministern har tagit upp detta i propositionen, och utskottet har ytterligare betonat vikten härav. Därvidlag är det angeläget — vilket utskottet också understryker — att största möjliga hänsyn tas till personalens trygghetsfrågor.

Jag är medveten om att dessa frågor

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

har vållat oro bland berörda personalgrupper. Därför finns det anledning att vid detta tillfälle, då vi står redo att fatta beslut om föreliggande proposition, också understryka angelägenheten av hänsynstagande till personalens trygghetsfrågor.

Jag har, herr talman, särskilt velat peka på dessa två frågor och ber i likhet med tidigare talare att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudmannaskapet för mellanskolan, såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av motioner om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning.

I de likalydande motionerna I: 331, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 367, av herr *Holmberg m. fl.*, samt de likalydande motionerna I: 449, av herr *Dahlén* och herr andre vice talmannen *Ivar Johansson*, samt II: 649, av herr *Eliasson* i Sundborn och herr *Enskog*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 331 och II: 367 samt I: 449 och II: 649.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin* (m), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtsson* (cp), *Nyman* (fp), *Kajser* (m), *Lindblad* (fp), *Olle Eriksson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Nordstrandh* (m), *Enskog* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Antonsson* (cp) och *Petersson* i Gäddvik (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 331 och II: 367 samt I: 449 och II: 649 hos Kungl. Maj:t anhålla om att en parlamentarisk försvarsutredning måtte tillsättas snarast.

Herr **BOHMAN** (m):

Herr talman! Det var inte minst tack vare de parlamentariska försvarsutredningarna under 1950-talet och början av 1960-talet som vi kunde åstadkomma den enighet i försvarsfrågan som ger styrka och trovärdighet åt vår alliansfria utrikespolitik. Utredningarna och enigheten var också ett uttryck för inställningen inom de politiska demokratiska partierna i Sverige att verkligt stora, för landet vitala problem bör lösas i samförstånd mellan partierna.

Den socialdemokratiska synen på den försvarsutredning som innevarande år skall börja sin verksamhet ger emellertid anledning till vissa farhågor för att den tidigare samförståndspolitiken inte anses lika önskvärd numera. Redan den omständigheten att oppositionspartierna har uttryckt starka önskemål om att en parlamentarisk utredning bör tillsättas nu, före valet, borde — om socialdemokraterna är intresserade av enighet — ha lett till en tillmötesgående attityd. Den har uteblivit, och fältet är naturligtvis öppet för gissningar om orsakerna härtill.

Det är inte bara samförståndsintresset som motiverar oppositionspartiernas krav. Även sakligt och tekniskt talar allt för att en utredning bör börja sitt arbete redan nu.

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

1968 års försvarsbeslut löper som bekant ut den 30 juni 1972. Planeringsinriktningen för tiden därefter måste fastställas i så god tid att ett personal- och penningslösande tomrum inte skall behöva uppstå. Redan hösten 1971 måste försvarets myndigheter redovisa sina behov med hänsyn till planeringen *efter* försvars beslutets utgång så att regeringen kan framlägga proposition i frågan till riksdagen under vårens lopp. Överbefälhavaren borde alltså redan i början av hösten 1971 ha fått i varje fall sådana alternativa direktiv med ledning av ett beslut i en försvarsutredning att han har ett underlag för sina äskanden. Annars uppkommer risk för ett interimsår av det slag som 1965 års försvarsutredning ledde till, med därav föranledd slösande ryckighet i planeringen.

Detta leder i sin tur till att försvarsutredningen i allt väsentligt bör ha slutfört sitt arbete tidigt hösten 1971. Om man räknar tillbaka från den tidpunkten, finner man att de månader som står till utredningens förfogande för att inhämta kunskapsunderlag, göra erforderliga analyser och driva förhandlingar blir alltför begränsade, om inte utredningen tillsätts tidigare än regeringen nu har tänkt sig.

I sina *petita* för nästa budgetår har överbefälhavaren konstaterat att en successiv urholkning av krigsorganisationen är en ofrånkomlig följd av den horisontella planeringsnivån från och med budgetåret 1971/72. Han har vidare understrukit att den nivån leder till att handlingsfrihet skapas bara "i begränsad utsträckning". I själva verket kommer, menar ÖB, intentionerna i 1968 års försvarsbeslut inte att kunna uppfyllas. ÖB har alltså kommit till den uppfattningen att planeringen redan från och med den 1 juli 1972 måste utgå från en ekonomisk ram som motsvarar den s. k. fortsättningsnivån, d. v. s. det av de tre alternativen som skulle innebära en årlig ökning av utgiftsramen med 50 miljoner kronor. ÖB menar dessutom att

reell handlingsfrihet inte kan nås med mindre än att planeringen redan från och med den 1 juli 1970 — d. v. s. den 1 juli i år — får anpassas efter denna högre nivå.

Dessa krav har försvarsministern avisat med den motiveringen att ett tillmötesgående skulle innebära ett föregripande av nästa försvarsutrednings arbete. Detta understryker ytterligare angelägenheten av att en ny utredning tillsätts så tidigt som möjligt. I själva verket utgör ju försvarsministerns egna argument *mot* ÖB:s krav ett utomordentligt starkt argument *för* att oppositionspartiernas önskemål skall beaktas.

Det bör också uppmärksammas att tidigare försvarsutredningar haft ett helt annat utgångsläge för sitt handlande än vad den nu aktuella kommer att få. Tidigare utgick man ifrån att en fastställd planering och inriktning av försvaret skulle fortsätta ända fram till dess att ett nytt försvarsbeslut eventuellt ändrade inriktningen. Om utredningsarbetet då påbörjades för sent eller fördröjdes av andra skäl, behövde det inte medföra några allvarliga konsekvenser för planeringen och försvarseffekten.

Det nuvarande planeringsarbetet utgår däremot från en konstant kostnadsnivå med vissa öppna alternativ och från att nya beslut skall gälla från en viss bestämd tidpunkt, nämligen den 1 juli 1972. Den fasta nivån leder till — på den punkten är vi väl alla ense — en fortgående urholkning av försvarseffekten och en successiv nedtrappning både kvalitativt och kvantitativt av våra möjligheter att vid ett framtida krigshot hävda vår oberoende utrikespolitik. Detta utgör ytterligare ett avgörande motiv för en snabbt tillsatt och en snabbt arbetande utredning.

En ny försvarsutredning skall ha att studera och följa upp den säkerhetspolitiska utvecklingen efter 1965 års försvarsutrednings arbete. De tre stora miljöutredningarna, den för krigsmakten, den för det ekonomiska försvaret och den för befolkningsskyddet, måste stu-

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

deras liksom också olika betydelsefulla delutredningar, inte minst luftförsvarsutredningen. Ett genomgripande nytt planeringssystem för försvaret måste analyseras. Även beträffande de värnpliktigas utbildning och tjänstgöring har nya förslag redovisats, som det bör ankomma på en försvarsutredning att beakta.

Även om de militära myndigheternas experter för närvarande är mycket hårt arbetsbelastade av utredningsarbete och studier fram till hösten, kommer en försvarsutredning som tillsätts redan nu att ha ett omfattande underlag för sitt arbete och för de krav på speciella utredningar och särskilda militära förordningar som utredningen kan finna välbehövliga och vilka bör kunna redovisas under höstens lopp.

Den omständigheten att ÖB först i mars nästa år skall ha redovisat perspektivplaner för det militära försvaret och att sådana planer först vid denna tidpunkt kommer att föreligga utgör alltså, såvitt jag kan förstå, inget motiv för en senareläggning av försvarsutredningen utan tvärtom ett starkt argument för att den skall tillsättas så tidigt, att allt nödvändigt förberedelsearbete skall ha slutförts vid den tidpunkt då perspektivplaneringen skall behandlas.

Herr talman! Om det förhåller sig på det sättet att det inom regeringspartiet finns krafter som har särskilda, inte redovisade motiv för att fördröja arbetet i en försvarsutredning, borde dessa motiv öppet redovisas. Önskar man begränsa rörelsefriheten i den nya försvarsutredningen? Vill man att utredningen och dess ledamöter inte som tidigare skall ha möjlighet att inhämta kompletterande uppgifter direkt från de militära myndigheterna? Är tanken att utredningen skall vara hänvisad bara till det material som ställs till förfogande från försvarsdepartementet? Kommer dess direktiv i dessa och andra hänseenden att vara begränsade i förhållande till den fria prövningsrätt som tidigare försvarsutredningar haft? Om

sådana eller liknande motiv ligger bakom majoritetspartiets inställning till den fråga vi nu debatterar, bör de redovisas öppet. Och man bör inte med svepskal avvisa de befogade önskemål som oppositionspartierna framställt och som har framför allt två väsentliga syften, nämligen *dels* att möjliggöra en noggrann allsidig parlamentarisk bedömning av det svenska försvarets uppgifter och behov inför 1970-talet, *dels* att skapa förutsättningar för att nå den enighet om vårt försvar som — jag upprepar detta — är av väsentlig betydelse för den svenska utrikespolitikens styrka och trovärdighet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Virgin m. fl.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Detta ärende gäller om en utlovad ny försvarsutredning skall tillsättas nu i vår eller först i höst. Jag tänker tala litet om det nya planeringssystemet. Man har lovat att vi skall få en proposition om detta. Jag skall inte tala om vad det innebär för försvaret men vill säga något om den specifika aspekten hur riksdagen och parlamentariker kommer in i detta system.

Det har talats mycket om planeringssystemet från departementets sida. Vi har den s. k. röda boken, gjord helt inom departementet, där man utgår ifrån att detta system skall bli normgivande. Det finns också en tidigare bok, som kallas vita boken — av herrar Grape och Ysander — och som inte är helt officiell. Ett par av de ledande bakom arbetet inom departementet har i den senare redovisat samma sak som det officiella trycket men dessutom delvis beskrivit den politiska filosofin bakom systemet. Dessa två böcker ger en hyfsad bild, hoppas jag, av vad man har tänkt sig. Det har sagts många gånger att det är en svår materia. Vi får reda på miljöstudier, perspektivplaner, programplaner, systemplaner och pro-

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

grambudget. Över huvud taget tycks detta vara en tummelplats för dataålderns modeord.

Det nya planeringssystemet har tillkommit på grund av erfarenheterna under de senaste åren, kanske särskilt från det socialdemokratiska utspelet 1966. I den vita boken sägs att "plötsliga och inoptimala planförändringar" måste undvikas. Försvarsministern säger för sin del i årets statsverksproposition att "vissa gjorda investeringar i tidigare skede kunde inte fullföljas", och att det är för att undvika sådant som ett nytt system behövs. Detta nya ekonomiska system skall — och det är inget skämt — vara en långtidsplan där "man skall tänka långsiktigt men handla kortsiktigt".

Jag tror att argumenten bakom förslaget är starka, och det finns säkert stora vinster att göra om systemet fungerar såsom upphovsmännen har tänkt sig. En av de stora fördelarna med det nya planerings- och budgeteringssystemet sägs vara att det möjliggör för "riksdag och allmänhet att koncentrera sitt intresse och sin försvarspolitiska bedömning på de relevanta avvägningarna i programtermer". Samtidigt innebär systemet att "riksdagen i motsvarande grad avlastas från ansvaret för administrativa avvägningar och att onödigt detaljinformation filtreras bort genom det decentraliserade budgetförfarandet".

Men frågan hur riksdagen och hur parlamentarikerna kommer in i systemet tycks inte klargjord. Jag sade att utredningen har gjorts inom departementet och att man hela tiden har intrycket av att frågorna är sedda med departementets ögon. I den vita boken sägs det rent av att det hittillsvarande systemet har inneburit att "regeringen och departementet spelat delvis rollen som passiva åskådare". Jag vet inte om försvarsministern för egen del känner sig som en passiv åskådare till försvarspolitiken, men alldeles uppenbart har man uppfattat kruxet som så att för-

svarsdepartementet inte har fått bestämma så mycket som det skulle vilja. Det måste vara mer av departementsinflytande och mindre av inflytande från andra instanser, anses det tydligen.

I den vita boken sägs det rätt klart ut att det i det nya systemet knappast finns plats för parlamentariska försvarskommittéer.

Det är alltså ett långsiktigt tänkande, men ett mer kortsiktigt handlande man syftar till. Tänkandet är i full gång och har hållit på flera år genom de tre s. k. miljöutredningarna. Tyvärr tycks det nu vara så att den tredje av dem, den ekonomiska miljöutredningen, inte kommer att bli klar så att den kan tas med i bilden — den tillsattes på ett sent stadium. Det kommande försvarsbeslutet kommer av allt att döma inte att omfatta frågan om ekonomisk försvarsberedskap trots att bl. a. den senaste Folk och försvarskonferensen i Storlien tydde på att mycket allvarliga brister finns på detta område, större brister än man kanske hade trott tidigare.

Men detta är den första fasen i arbetet. Det långsiktiga tänkandet, miljöstudierna, har delvis avklarats, och resultatet har den 1 mars avlämnats till försvarsdepartementet. Sedan kommer den andra fasen, den s. k. perspektivplaneringen. Den går till på det sättet att departementet, efter att ha tagit del av miljöstudierna och fått en provkarta på tekniskt, politiskt etc. tänkbara angreppsfall mot Sverige, av dessa väljer ett antal som skall ligga till grund för perspektivplaneringen. Dessa kallas "dimensionerande angreppsfall". Det arbetet har delvis påbörjats, och de slutliga direktiven kan vara klara den 1 april i år. Detta har alltså skett utan att någon utanför departementet eller miljöutredningarna fått ta del av en enda bokstav. Det som bestäms nu är på sitt sätt fundamentalt, det är den grund på vilken all försvarsplanering skall vila.

Miljöstudierna är en mycket viktig del. I den röda boken säger man att "det är miljöstudierna och då främst

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

de dimensionerande angreppsfallen som ger utgångsvärden för alternativstudierna". Detta arbete skall alltså helt ligga inom departementet. Det skall inte föras till riksdagen. Det skall inte någon försvarsutredning ha att göra med. Nu finns det i och för sig argument för detta, säger departementet, bl. a. därför att miljöstudierna tydligen måste vara hemligstämplade. Det argumentet bör kunna accepteras till en del. Men är de så hemligstämplade att inte ens utskott eller en försvarsutredning skall få möjlighet att ta del av dem innan de reella besluten är fattade? Det har vi svårt att föreställa oss.

Nu upplyser utskottet att perspektivplaneringen inriktats på en studieram med en övre gräns på 150 miljoner kronor årlig ökning och en nedre gräns på 100 miljoner kronor årlig minskning. Man kan väl då vara lite hädisk och säga sig att det där var kanske bestämt alldeles oavsett vad miljöutredningarna skulle komma till. Vad perspektivplanerarna fått syssla med i belopp räknat hade kanske inte med angreppsfall att göra? Däremot kan naturligtvis avvägningen av vilka olika typer av försvarsansträngningar man skall satsa på vara betydelsefull inom dessa ramar, som i och för sig tycks ha tillkommit tidigare oavsett vad miljöutredningen skulle innebära. Vi kan väl också notera att visserligen är miljöutredning ett alldeles nytt ord i sammanhanget, men i sak är det kanske inte mycket annorlunda än vad 1965 års försvarsutredning ambitiöst redovisade som studier på ett tidigt stadium, vilka dock tyvärr i den häftiga brådskan på slutet delvis kom bort.

Vill man travestera den vita boken kan man kanske säga att parlamentarikerna får inte ens bli åskådare till den första och andra fasen i arbetet. De kommer in först när perspektivplanerna redovisas, och detta sker som sagt våren 1971.

Jag nämnde den vita boken. Dess författare säger att det i och för sig inte

finns plats för parlamentariska utredningar, men man kan tänka sig sådana någon gång då och då, nämligen för den periodiska översynen av försvarets perspektivplaner och dessas alternativa inriktning. *Men det är just den stora avvägningen om vilken alternativ planering som skall göras som denna gång undantas från den tilltänkta utredningen.* Utredningen får inte vara med om de fall i vilka teoretikerna tänkt sig ha användning för utredningen.

Den vita boken skisserar två typer av parlamentarisk inblandning i systemet. Den ena är en försvarsutredning, som skulle kunna användas periodiskt när man skall se över alternativ inriktning. Den andra är något slags förstärkt utskottsbehandling som skulle kunna överta en del av de funktioner som försvarsutredningarna tidigare haft. Vi har inte den utvidgade utskottsbehandlingen i dag, och vi får alltså inte heller en sådan försvarsutredning som dessa herrar kunnat tänka sig. Följaktligen tycks det som om det nya systemet införs med ett ingångsskede där parlamentariker över huvud taget icke kommer in i bilden. Nu kan det naturligtvis sägas bero på att det hela måste ske mycket snabbt, att det är tidsnöd och att när systemet en gång fungerar parlamentariker skall kunna få insyn i det som de denna gång icke fick insyn i.

I detta hus måste vi självfallet reagera mot att man gör ett nytt system på ett så viktigt område som detta, utan att den parlamentariska kontrollen över huvud taget finns nämnd i det officiösa trycket. Det är hela tiden sett med utgångspunkt från hur det skall fungera om man är budgetmakare i departementet, och det alltid är departementstjänstemän som har uttalat sig i detta sammanhang.

En tidigare statssekreterare, Olle Karleby, uttrycker farhågor så här: Dels är utredningen redan från början i stark tidspress, dels får utredningen ett "färdiglagat paket" från departementet. "Vilka blir då utredningens och riksdagens

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

ingen reella möjligheter till ett självständigt arbete?" Saken är den att om försvarsutredarna skulle önska ett alternativ till vad regeringen väljer i det val som skall träffas före den 1 april, blir naturligtvis svaret att det inte finns tekniska möjligheter härtill. Det är ett mycket omfattande arbete, och det finns inte möjligheter att under de få månader utredningen skall arbeta gå tillbaka och komplettera någonting.

Departementet har sagt att det inte är någon risk därför att man har naturligtvis förutsatt allt. Alla rimliga angreppsfall som kan tänkas är redan utredda, så det är ingen risk att någon skall kunna hitta på något annat angreppsfall med rimlighet. Mot detta är att säga att perspektivarbetet anges vara mycket krävande och att man därför måste göra ett mycket starkt urval. Det arbetet är så omfattande att man inte kan tänka sig det kontinuerligt, utan man måste med jämna mellanrum ompröva det.

Däremot blir det kontinuerligt arbete med miljöstudierna. Jag ber om överseende med att jag använder dessa termer, men de är de begrepp som begrips i departementet. De kortsiktiga programplanerna skall också göras kontinuerligt, för en årlig framrullning med ett år. Perspektivplanerna är så omfattande att de endast kan omarbetas då och då.

Men det behöver i och för sig inte vara fråga om de stora avgörande saken i vårt försvar, utan det kan t. ex. gälla vad som kallas tilläggskrav. Det kan vara frågor som rör kanske en viss del av neutralitetsskyddet, en viss del av beredskapen eller uthålligheten i något avseende. Det är i och för sig möjligt att gå till senare års försvarsbeslut och peka ut faktorer, om vilka många frågar sig: borde vi inte ha prövat ett alternativ, t. ex. ökad satsning på ubåtsjaktssidan? Inte ens ett sådant tilläggskrav tycks det nu finnas utrymme för på ett sent stadium. Tiden är för pressad.

Debatten idag gäller frågan om tidpunkten för tillsättandet av en försvarsutredning som av allt att döma får mycket begränsade funktioner, eftersom att de verkligt långsiktiga och avgörande frågorna redan är avgjorda av regeringen.

Dessutom kapar man också i den andra ändan. Jag tänker på det som så vackert kallats "bortfiltrering av detaljer", d. v. s. att riksdagen inte skall syssla så mycket med småsaker. Samtidigt skall riksdagen inte heller befatta sig med de långsiktiga frågorna, utan tydligen endast agera på något slags mellanskikt, där utredningen kommer in på ett tämligen sent stadium.

Vad jag nu sagt kan tolkas som om jag skulle vara synnerligen negativt inställd till planeringssystemet. Det är dock möjligt att intentionerna bakom detta är riktiga och att det är rimligt att riksdagen koncentrerar sitt arbete på försvarets inriktning på lång sikt. Men jag anser att systemet är oacceptabelt om man inte för in ett parlamentariskt moment, utskottsmässigt eller utredningsmässigt av ett helt annat slag än vad det tydligen blir fråga om nu under introduktionsskedet.

När riksdagen senare får en proposition om planeringssystemet hoppas jag att den också tar upp problematiken om var parlamentarikerna kommer in i bilden. Ännu har riksdagen officiellt aldrig funnits med i sammanhanget.

I fjol diskuterade vi frågan om en ny försvarsutredning. Utskottsmajoriteten och riksdagsmajoriteten ville då inte vara med om att begära en sådan. Efter en tid fick vi försvarsministerns besked att han kunde tänka sig tillsättandet av en utredning, och så småningom band han sig för det. Frågan blev när försvarsutredningen skulle tillsättas. Försvarsministerns tvekan kunde ha två motiveringar: antingen det politiska skälet att regeringspartiet ville behålla försvaret som ett eget fält, eller också det byråkratiska tekniska skälet att de-

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

partementsfunktionärerna vill ha fältet för sig själva.

Nu har vi alltså fått ett besked om att en utredning skall tillsättas. Debatten i dag gäller formellt tidpunkten för utredningens tillsättande.

Vi har ett starkt intryck av att tidspresen blir mycket stor. Det kan i och för sig bero på att tanken på ett planeringssystem dykt upp så sent att det inte funnits tekniska möjligheter att få i gång förberedelserna tidigare än som skett. Det ligger ändå nära till hands att misstänka att man så att säga räknar bakifrån. Beslutet måste fattas av vårriksdagen 1972. Regeringen måste då ha förslagen någon gång under petitaskrivningen på hösten 1971. ÖB:s förslag måste då framläggas någon gång på våren, och han har som sista dag fått den 1 mars nästa år. Ett oerhört pressat tidsschema alltså. Om det spricker på en enda punkt kan det medföra risk för att det hela inte kan genomföras, och vi får då ett års interregnum igen.

En mycket väsentlig aspekt i denna planering är att det tydligen — baklänges så att säga — inte lämnas utrymme för en allmän försvarsdebatt. Om utredningen, som det har sagts, skall kunna börja arbeta först när perspektivplanerna föreligger, den 1 mars nästa år, så har försvarsutredningen åtta till nio månader på sig inklusive sommaruppehåll och tryckning av betänkandet. Då är det inte inkalkylerat något utrymme för att resultatet av utredningen skall kunna behandlas i den allmänna debatten innan de politiska instanserna formellt binder sig. Det är beklagligt därför att en stor del av kritiken mot tidigare system på detta område just gick ut på att man i den allmänna debatten inte fick en teknisk möjlighet att diskutera igenom materialet, helt enkelt inte fick erforderlig tid på sig.

Det är således angeläget att försvarsutredningen, trots att den jämfört med tidigare försvarsutredningar får mycket

kort tid på sig, verkligen försöker bli färdig med sitt arbete relativt tidigt under hösten nästa år — låt oss säga att den har ett halvår på sig med det reella arbetet jämfört med ungefär tre år för de tidigare försvarsutredningarna. Nu skall det naturligtvis medges att mycket redan är gjort, och försvarsutredningen har denna gång — det var det som jag försökte säga tidigare — mycket begränsade uppgifter. Trots det har utredningen kort tid på sig för reellt arbete.

Här kommer jag in på vad frågan i dag formellt gäller: när skall utredningen tillsättas? Förutsättningen är att den inte skall kunna uträtta någonting förrän den 1 mars nästa år. Tiden dessförinnan skall vara upplärningstid. Man frågar sig om det verkligen behöver vara på det sättet. Det är visserligen sant att perspektivplanerna inte föreligger och att försvarsmaktens inriktning inte kan avgöras förrän vid den tidpunkten. Men tidigare försvarsutredningar har ju sysslat med saker som inte direkt haft med försvarets utformning att göra men som ändå gällt försvarets pengar, t. ex. sociala förmåner för de värnpliktiga. Man kan föreställa sig att lokaliseringsaspekter och annat kan komma in i detta ekonomiska sammanhang därför att de i och för sig kräver resurser på försvarssidan. Man borde kunna "jobba av" en del ståndpunkter där redan innan perspektivplanerna föreligger.

Så återstår skolningstiden. Utskottsmajoriteten menar att fem månader, d. v. s. den tid man har på sig om utredningen tillsättes efter valet, bör kunna räcka. Ett argument vi fått höra i detta sammanhang är att det är mycket svårt för myndigheterna att agera som lärare. Myndigheterna är hårt upptagna med att klara av främst perspektivplanerna till den 1 mars, så de har mycket svårt att vara lärare. Med bara vanligt bondförstånd slår det en att det väl skulle vara lättare om man fick sprida ut sina lektioner under ett helt

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

år än att pressa in dem under bara fem månader. Vidare är det väl en allmän iakttagelse att allt utredningsarbete är jobbigare mot slutet. De stackars militärerna, som har jobbigast mot slutet för att hinna bli klara till den 1 mars, får därför rimligen svårare att agera lärare då än om de fick börja redan nu.

Som herr Gösta Bohman också var inne på föreligger redan mycket arbete klart; luftförsvarsutredningen t. ex. Någon svårighet att fylla vettig studietid före sommaren torde alltså inte föreligga.

Herr talman! Man får intrycket att departementet den här gången allena avgjort de allmänna förutsättningarna och att det för framtiden också vill ta hand om detaljerna. Det är angeläget att vi relativt snart får definierat vilken roll riksdagen och parlamentarikerna skall ha i det kommande försvarsarbetet. Riksdagens roll här är ännu ett stort frågetecken.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ERIKSSON, OLLE, (cp):

Herr talman! Herrar Bohman och Lindblad har redan talat för reservationen, men jag vill ändå ytterligare betona några saker, bl. a. tidpunkten för tillsättandet av den nya parlamentariska försvarsutredningen.

Vi kan på säkra grunder anta att den nya försvarsutredningen kommer att få större och därmed även mer tidsödande uppgifter än tidigare. Det vore olyckligt att ge denna nya försvarsutredning ett handikapp redan från starten genom att inte snarast tillsätta den. Erfarenheterna visar ofta, att om en utredning börjar i tidsnöd så finns det mycket små möjligheter att reparera den saken under utredningens gång. Snarare visar erfarenheten att icke förutsedda faktorer inverkar, men då inverkar de i fel riktning. Av detta följer att tidtabellen blir ytterst pressad, och detta innebär vidare svårigheter att fatta be-

slut i tid. Det är inte önskvärt att från början bädda för en arbetsmetodik som, när den tiden kommer, får sådana följdverkningar att vår riksdag, att sakkunniga och allmänhet får alltför små möjligheter att ta del av och sätta sig in i aktuella frågeställningar för att göra de bedömningar som är viktiga och nödvändiga.

När de 15-åriga s. k. perspektivplanerna för det militära försvaret och för civilförsvaret kommer att presenteras den 1 mars 1971, måste i huvudsak alla förberedande arbeten — besök vid olika förband och andra frågor, även de perifera — vara utförda. Att klara detta när man samtidigt är fullt upptagen av övrigt riksdagsarbete kommer att bli svårt, i synnerhet om nya ledamöter, som inte tidigare deltagit i försvarsutredningar, kommer att väljas.

När frågan har behandlats i avdelning och utskott har från utskottsmajoritetens sida inte tillräckliga praktiska skäl framkommit som motiverar att tidpunkten för tillsättandet av den nya försvarsutredningen flyttas onödigt långt fram i tiden. Jag bedömer frågan om tidpunkten för tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning vara av den karaktären att den inte borde komma i kläm för eventuellt partipolitiskt tänkande.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Virgin m. fl.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! De övergripande försvarsutredningarna, som ibland har hetat försvarskommitté, ibland försvarsberedning och någon gång försvarsrevision, har representerat en rätt särpräglad form av utredningsarbete. De har, åtminstone i modern tid, haft att grunda sitt arbete på genomgång av ett par grundböcker, en från ÖB och en från civilförsvarsstyrelsen. Man kan kanske säga att det har rört sig om en blandning av revisionsarbete och förhållningsarbete.

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

Nästa försvarsutredning väntas få möjlighet att mer än tidigare försvarsutredningar koncentrera sitt arbete på försvarets inriktning på lång sikt. Detta kan ske på grundval av ett material som framtas av myndigheterna efter mera preciserade uppdrag av regeringen.

Det nya planeringssystem för försvaret, som har redovisats för riksdagen vid flera tillfällen, är ånyo kortfattat refererat i statsutskottets utlåtande. Utgångspunkten är granskning av vårt läge i den internationella miljön och dess utveckling. Olika tänkbara angreppsfall mot vårt land skall analyseras och utvärderas för att bli styrande för försvarsplaneringen. 15-åriga perspektivplaner skall utarbetas. Utvecklingen på kortare sikt skall anges med femåriga programplaner. För att få underlag görs en hel del utredningar på myndighetsnivå. Planerna skall i sin helhet vara utarbetade till den 1 mars 1971.

Det nya systemet avser att bli tillämpat från det att nuvarande period går ut vid halvårsskiftet 1972. Försvarsministern har meddelat att han räknar med att tillsätta försvarsutredningen inemot ett halvår före det att det samlade grundmaterialet och främst perspektivplanerna för det militära försvaret och det civila försvaret föreligger. Detta verkar så riktigt och rimligt, när regeringen nu mot bakgrunden av utmarscher ur förra försvarsutredningen bestämt sig för att tillsätta en ny utredning, att jag undrar om jag inte vågar förmoda att divergenser i uppfattningar mer beror på att socialdemokraterna med positiv förväntan ser fram mot resultatet av ett arbete grundat på den nya typen av material, under det att de tre borgerliga partierna hyser en viss misstro mot detta. Jag fick denna förmodan något bekräftad av de anföranden som här har hållits i kammardebatten.

Herr Bohman säger att tidigare försvarsutredningar skapat enighet. Jag undrade vad det var i den nya metoden som skulle förhindra att man

kunde komma fram till samstämmighet. Jag förstod det bättre när jag hörde fortsättningen av herr Bohmans anförande och fick reda på att han bara kunde tänka sig den övre planeringsnivån. Men här är det inte en fråga om tiden utan en fråga om låsta värderingar redan vid utredningsarbetets påbörjande.

Herr Lindblad hade ett mycket intressant anförande. Han diskuterade frågan hur parlamentariker kunde komma in i bilden med det nya systemet och ställde en del frågor i detta sammanhang. Jag tyckte, som sagt, att hans sätt att diskutera var intressant — kanske något främmande i denna debatt — men jag kan inte direkt ange vilken typ av debatt vi känner till just nu som hans sätt att resonera hade passat bättre in i. Jag skulle tro att det nya system som håller på att växa fram kommer att ge ett mera naturligt utrymme för det sätt att resonera som herr Lindblad visade prov på. Herr Lindblad diskuterade ju ett par böcker — en vit och en blå bok. Ja, förvisso var herr Grapes och herr Ysanders bok mycket intressant, men jag ser det inte som min uppgift att här diskutera den utan jag diskuterar statsutskottets utlåtande nr 33.

Jag har svårt att tänka mig hur man kan komma fram till ett minskat parlamentariskt inflytande på försvarspolitiken som helhet med det system som vi nu väntar att få tillämpa. Det är parlamentarikerna som har ansett att de fått sitt inflytande reducerat med den tidigare typen av försvarsutredande, och de har ansett att denna typ av utredande har verkat hämmande på den allmänna debatten.

Herr Lindblad ställde frågan, om tiden hösten 1970—mars 1971 bara behövde vara en upplärningstid. Naturligtvis är så inte fallet. Är det bara en upplärningstid man är ute efter, tycker jag nog att herrarna riktar sig till fel adress, när man reser kravet på att få sätta i gång tidigare. Då borde man i

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

stället vända sig till något av de studieförbund som kan stå vederbörande närmast med begäran om studiecirklar.

Herr Eriksson var liksom företrädarna i debatten inne på svårigheterna att klara de många uppgifterna under den begränsade tid som kommer att stå till förfogande. Det slog mig en sak när jag hörde herr Eriksson, nämligen att försvarsutredandet och försvarsarbetet i många avseenden har varit föregångare när det gäller att bryta väg för ny metodik. Jag undrar om inte det försvarsutredande som jag räknar med skall börja under hösten kan bli i någon mån vägledande för utredningsarbete i andra sammanhang, även vad beträffar tidsmarginaler.

Herr Eriksson kan ju inte veta det och inte herr Lindblad heller, men herr Bohman som var med i förra försvarsutredningen vet att uppskattningsvis en tiondel av sammanträdestiden togs i anspråk av diskussioner omkring de här små böckerna — fickalmanackorna. En hade det ena uppdraget som måste gå före, och en annan hade ett annat. Jag undrar om det inte kan vara på tiden att parlamentariker som får viktiga uppgifter koncentrerar sig litet grand och säger att det är en angelägen uppgift som föreligger och därför måste den prioriteras. Detta är en självkritik lika mycket som en kritik mot någon annan. Ibland är det nödvändigt att arbeta raskare och mera koncentrerat med en uppgift och ge sig i kast med de övriga sedan. Jag är övertygad om att de föredragande som en utredning kan begära från myndigheter och departement kan hålla takten. Erfarenheten visar att det är utredningsmännen själva som haft vissa koncentrations-svårigheter.

Frågan om tidpunkten för utredningens tillsättande kan väl inte, med det synsätt som de borgerliga anmäler, vara av så stor betydelse. Materialet kommer helt enkelt inte tidigare än att hösten är lämpligaste tidpunkten för påbörjande av meningsfullt utrednings-

arbete. I höst är det också val. Det ger de partier som markerar frändskap i försvarsfrågan genom en gemensam reservation i den fråga som nu behandlas möjlighet att samlas i flera frågor för att erbjuda ett regeringsalternativ. Skulle detta vinna väljarnas gillande, blev det ju de krafter som reservanterna representerar som fick tillsätta försvarsutredning. Egentligen skulle det från den utgångspunkten inte vara orimligt med omvända roller. Jag miss tycker naturligtvis inte beträffande de borgerliga partiernas realism i regeringsfrågan, jag bara påpekar den.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Herr Bengt Gustavssons inlägg gav delvis näring åt de farhågor som förts fram från oppositionens sida, nämligen att tvisten egentligen inte gäller den formella frågan om när försvarsutredningen skall börja sitt arbete utan frågan om hur arbetet över huvud taget skall bedrivas i den kommande försvarsutredningen.

Det var en utomordentligt förenklad beskrivning herr Bengt Gustavsson gjorde av tidigare försvarsutredningars arbetsinsatser, när han ville göra gällande att det i stor utsträckning var fråga om ett revisions- och förhandlingsarbete. Såvitt jag vet har herr Gustavsson varit med i en utredning, men *den* kan väl i alla fall inte ha givit herr Gustavsson intrycket att det går till på det sättet.

Jag vill apostrofera herr Lindblad, därför att de principiella synpunkter som han särskilt uppehöll sig vid är synnerligen betydelsefulla. Han understök att riksdagen och parlamentarikerna måste ha möjlighet att påverka de utomordentligt komplicerade problem som det här är fråga om, problem som i dataåldern har blivit ännu mera komplicerade än tidigare. Departementet har, som herr Lindblad sade, blivit

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

"en tummelplats" för dataspecialister. Det fordras ingående studier och kunskaper för att få ett grepp om den nya planeringsfilosofi som man för närvarande sysslar med. Detta understryker, menar jag, ytterligare behovet av att parlamentarikerna får vara med på ett så tidigt stadium som möjligt och att de får ta del av bakgrundsmaterialet och påverka det löpande arbetet. Börjar en utredning arbeta först i höst, blir möjligheterna att utöva sådana aktiva insatser starkt begränsade.

Sedan ironiserade herr Bengt Gustavsson litet väl kraftigt, tycker jag, över behovet av att skaffa sig de kunskaper om dessa komplicerade problem som varje parlamentariker i en blivande försvarsutredning måste ha. Att uppmana de blivande ledamöterna att gå till studieförbund för att skaffa sig kunskaper, var väl en litet förörenklad uppmaning.

Herr Bengt Gustavsson gjorde gällande att jag var bunden vid den "övre nivån" och att mina värderingar var låsta därför att jag apostroferade ÖB. Jag vänder mig mot detta betraktelsesätt. Anledningen till att jag citerade ÖB:s uttalande i petita i årets statsverksproposition var att ÖB påvisat, att den reella handlingsfrihet efter utgången av 1968 års försvarsbeslut som det beslutet avsåg att upprätthålla inte kommer att föreligga med mindre än att man fattar ett beslut vid en tidigare tidpunkt om en ny ändrad planering. Om man anser att 1968 års försvarsbeslut skall vara en realitet — och det borde väl herr Bengt Gustavsson ändå anse, eftersom herr Bengt Gustavsson mer än de flesta andra medverkade vid detta beslut — finns det alltså anledning att hänvisa till ÖB:s uttalande och att åberopa detta såsom ett argument för att en ny utredning bör tillsättas i så god tid att det verkligen blir handlingsfrihet efter det att det nuvarande försvarsbeslutet har löpt ut.

Beträffande spekulationerna över vad som kan hända om det blir ett rege-

ringsskifte i höst, vill jag slutligen säga, att man naturligtvis kan ha delade meningar, farhågor och förhoppningar. Men om utgångspunkten för våra krav på en blivande försvarsutredning är förhoppningen om att det skall bli möjligt för oss alla att bli ense, borde det inte spela någon roll vilken regering som sitter den dag då försvarsutredningen tillsätts.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Herr Bengt Gustavsson trodde att det nya planeringssystemet skulle ge möjligheter till bättre parlamentariskt inflytande, och det är möjligt att det är riktigt. Det har i några sammanhang sagts att det skulle vara på det sättet. Bakgrunden skulle vara att systemet renodlar problematiken och tränger djupare in. Det skulle därigenom bli bättre översikt jämfört med de tidigare systemen. Detta ger möjligheter för dem som sysslar med försvarspolitik att veta mera om vad det egentligen är som man beslutar och att nå större handlingsfrihet etc.

Jag tror att hela tanken bakom systemet är att det skall bli bättre möjligheter för beslutsfattarna att veta vad man gör. Men problemet är vem som blir "man" i det sammanhanget. Herrarna bakom den vita skriften hade som ett av sina argument, att de parlamentariska försvarsöverenskommelserna var ett kraftigt avsteg från normal förvaltningspraxis. Här hade en utredning realiter beslutat saker och ting, och departementet fick då stå som åskådare. Departementet vill dock inte vara åskådare utan vill besluta. Det skall inte andra göra. "Andra" blir då antingen försvarsutredare eller riksdag. Om det nya planeringssystemet skall utgå från departementet och departementet skall fatta besluten på den större mängd av information som kommer, blir naturligtvis möjligheterna för andra, närmast parlamentariker, att påverka besluten mindre.

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

Även om de tidigare försvarsutredningarna hade trubbigare instrument till sitt förfogande var det ändå de som förfogade över instrumenten. Det fanns ett slags motsvarighet till miljöplanerna i de strategiska studier som gjordes på uppdrag av 1965 års försvarsutredning — det var väl den gången en röd och en halvgrön bok — och man gjorde ett försök att utifrån dessa studier ge direktiv till ÖB. Det var alltså samma form av direktiv som nu ges helt departementalt. Jag hoppas och tror att det nya systemet skall ge bättre utrymme för vettiga beslut, men det torde inte ge något sådant utrymme alls för parlamentariker om dessa icke får vara med vid besluten.

Då kan man fråga: Går inte detta att reparera i efterhand? Riksdagen kan väl i efterhand säga ifrån att den inte vill gå på regeringens linje. Ja, men då finns kruxet att man bygger på planer som kräver mycket arbete och att det inte finns någon möjlighet att koppla tillbaka i systemet. Den som väljer ut vad som kallas de dimensionerande angreppen kan realiter säga att ett visst angreppsfall inte är relevant längre. Teoretiskt kan det råka vara just det angreppsfall som främst låg bakom den målsättning för försvaret som riksdagen beslutat om.

Vill man vara stygg kan man säga att vad regeringen beslöt när den fick miljöstudierna var precis som herrn som undrade om han skulle bygga ett hus eller tälta eller hyra en lägenhet och som bestämde sig för lägenheten men sedan gick till så att säga familjen — till försvarsutredarna — och frågade om det skulle vara korkmatta eller någonting annat på golvet.

Nu tror jag inte att det blir så, därför att det i och för sig inte helt oväntade är ju att när vi får reda på vilka ekonomiska direktiv som Kungl. Maj:t har gett så ligger de helt inom ramarna som man talat om förut. Som ofta i politiska sammanhang är realiteterna i kanslihuset av den arten att de påver-

kar bedömningen av världssituationen så att den blir sådan att den passar in i de ekonomiska ramar som man har bestämt för framtiden. Men systemet — som det teoretiskt är tänkt — innebär stora risker om de reella besluten icke fattas i detta hus utan i kanslihuset.

Jag tror att herr Bengt Gustavsson har rätt när han säger att systemet ger möjligheter till bättre parlamentariskt inflytande och att när systemet en gång i framtiden fungerar så kan parlamentarikerna — genom försvarsutredningar eller genom en ny utskottsorganisation — få vara med och ta del också av miljöstudierna för att välja ut de s. k. dimensionerande angreppen, alltså ge direktiv för perspektivplanarbetet och inte bara på ett sent stadium ha att välja mellan några av kanslihuset uppställda alternativ.

Beträffande frågan om studieförbunden är väl bara att säga att alldeles oavsett studieförbund eller inte så finns inte mycket tillgängligt för en vanlig medborgare. Allt detta som det har beslutats om och som enligt utredarna är avgörande på lång sikt har inte en enda människa utanför kanslihuset och försvarsstab fått ta del av. Därför kan jag inte kritisera det arbete som har utförts; det är ju hemligt. Och det är mycket svårt att hysa full tilltro till ett system där avgörande val helt skett bakom stängda dörrar.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Herr Bohman började med att säga att mitt anförande gav näring åt misstanken att andra omständigheter än tidpunkten var avgörande i denna fråga. Ja, jag uttalade ju en misstanke av samma slag när det gäller oppositionens talesmän och tankegångarna bakom reservationen. Det är väl inte mera att säga på den punkten än att man får hoppas att herr Bohman och jag inte hamnar i försvarsutredningen, eftersom vi här tydligen uttalar ömsesidiga misstankar.

Om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning

Det är klart att hänvisningen till studieförbund var en förenkling. Det var egentligen bara ett lättsamt försök att använda bildspråk. Skall man se mer seriöst på studiefrågan är jag helt övertygad om att alla riksdagsmän som är intresserade av försvarsfrågan har samma möjligheter som det socialdemokratiska partiet, vilket har en studiegrupp i gång, att få tillgång till allt öppet material. Något annat har inte vi tillgång till heller. Jag är övertygad om att departementet lika väl som staber och andra delar av samhällsapparaten står till förfogande med det material som den intresserade kan behöva.

Visst har ÖB uttalat sig om att planeringsnivån, som den nu är utdragen, kan innebära en urholkning av försvarseffekten. Men om jag uppfattat det hela rätt har också ÖB i egen hög person uttalat att han biträder tanken på den arbetsrytm som föreslagits av regeringen när det gäller försvarsutredande.

I sitt senaste inlägg var herr Lindblad mycket hoppfull beträffande det nya planeringssystemet. Han sade att han visst tror att det ger utrymme för vettiga beslut. Det får man verkligen hoppas eftersom detta är syftet med det hela. Då är rättvisa skipad i ganska hög grad.

Herr Lindblad sade också att de reella besluten skall fattas i detta hus. Ja, de som har säte och stämma i detta hus har ansett att de inte genom den tidigare formen av försvarsutredande haft tillräckliga möjligheter därvidlag. Det har väl bidragit till att vägleda förberedelserna i den riktning som nu anvisats.

Jag vill avsluta mitt inlägg med att säga att jag ingalunda tror att det är de slutliga och evigt bestående orden som har yttrats genom att man kommit in på denna planeringsgång. Men det är ett försök till seriösa försvarsförberedelser och ett försök att möjliggöra en bred försvarsdebatt, vilket inte uteslu-

ter att den kan utmynna i enighet. Vi får väl vänta och se.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag vill bara göra en mycket kort kommentar till debatten. Herr Lindblad har på ett utmärkt sätt skildrat vår uppfattning i denna fråga, men jag vill något kommentera främst herr Bengt Gustavssons inlägg.

Den avgörande frågan för oss måste vara: Hur skall man ordna nästa försvarsutredning och när skall den tillsättas så att politikerna, folkets representanter, får de bästa möjligheterna att göra ett effektivt arbete? Detta, herr Gustavsson, måste ju på den punkt vi här diskuterar vara det helt avgörande.

Jag fick verkligen av herr Gustavssons första inlägg precis samma intryck som herr Bohman, nämligen att man inte kan befria sig från misstanken att socialdemokraterna ändå nu tänker sig att litet halvhjärtat gå med i en kommitté där de politiska partierna är representerade. Ingen kan ju bestrida att man med det stora material som står till förfogande hade anledning att verkligen tillsätta kommittén nu. Herr Gustavsson har inte bestritt — och det skulle han inte heller kunna — att det redan finns material. Han har bara det försvaret att om man tillsätter utredningen i höst och kräver att den skall arbeta snabbt, så går det nog bra ändå. Herr Gustavsson har alltså lovat — tydligen på sitt partis vägnar — att den eller de som sätts in i nästa försvarsutredning från hans parti egentligen inte skall göra någonting annat utan skall stå till förfogande oavbrutet under dessa månader.

Ingen tror väl ändå riktigt att det kommer att bli så. Då återstår den fråga som vi nog fått åtskilliga anledningar att fundera över: Är det inte så att socialdemokraterna känner ett uppenbart minskat behov av att komma över-

Ang. lokalhållningen för de allmänna underrätterna

ens om det svenska försvarets utformning för framtiden? Det är mycket allvarligt om denna misstro skulle finnas, ty det leder till att försvarsfrågan finns där som ett latent orosmoment. Vi har verkligen inte haft någon glädje av de perioder då det rätt delade meningar. Däremot har det varit värdefullt när vi inför utlandet kunnat visa på att vi varit överens om både utrikespolitik och försvarspolitik.

När vi nu från tre partier har framfört dessa önskemål vore det naturligt att man tillsatte denna utredning, om socialdemokraterna verkligen ville motverka intrycket att de inte är så intresserade. Jag kan inte föreställa mig, herr Gustavsson, att detta har blivit en så stor prestigefråga för den nuvarande försvarsministern, för herr Gustavsson eller för andra av era vänner att det skulle hindra tillsättandet. Vill ni verkligen ha en god utgångspunkt för att komma överens, vore det rimliga att vi fick utredningen nu. Skall vi alltså fatta herr Gustavssons besked så att den socialdemokratiska regering som nu sitter inte vill det? Man vill inte göra denna gest till oppositionspartierna, utan de får finna sig i att vad man tycker är den lämpliga tidpunkten inom ett parti skall vara det avgörande. I så fall, herr talman, är det en dålig utgångspunkt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talman, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talman, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bohman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en

omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talman förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bohman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 63.

Ang. lokalhållningen för de allmänna underrätterna

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående lokalhållningen för de allmänna underrätterna jämte motioner.

I propositionen nr 1, bilaga 4, punkten D 5, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att besluta, att staten skulle övertaga lokalhållningen för de allmänna underrätterna den 1 januari 1971.

I de likalydande motionerna I: 643, av herr *Alexanderson m. fl.*, och II: 747, av herr *Eriksson* i Arvika m. fl., hade anhållits, att riksdagen måtte uttala, att nuvarande ordning för tillhandahållande av lokaler för underrätterna borde bibehållas.

Ang. lokalhållningen för de allmänna underrätterna

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 643 och II: 747 besluta, att staten skulle övertaga lokalhållningen för de allmänna underrätterna den 1 januari 1971.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Virgin* (m), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp), *Kaijser* (m), *Lindblad* (fp), *Olle Eriksson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Gustafson* i Göteborg (fp) och *Nordstrandh* (m), fröken *Ljungberg* (m) samt herrar *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Andersson* i Knäred (cp) och *Mundebo* (fp).

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Det beslut som riksdagen här föreslås fatta om att statsverket skall överta tingshusbyggnadsskyldigheten från de nuvarande kommunala huvudmännen är av betydande ekonomisk räckvidd för statsverket. Några ekonomiska kalkyler har dock inte redovisats för riksdagen och inte heller de former och villkor som avses bli tillämpade. Jag har därför i en motion framhållit angelägenheten av att hela frågan prövas i ett sammanhang. I motionen yrkades med den motiveringen avslag på förslaget. Men frågan har nu tidsmässigt kommit i ett annat läge, eftersom propositionen om villkor och anslag för det föreslagna övertagandet är att vänta om ett par veckor. Lagrådet kommer att granska lagförslaget redan nästa vecka, och lagrådsremissen är sålunda då offentlig. Ett mer adekvat yrkande är i detta läge återremiss till utskottet, vilket skulle få till följd att hela komplexet kommer att behandlas i ett sammanhang.

I sakfrågan vill jag här bara framföra att om jag inte är fel underrättad, skulle bedömningen i finansdepartementet ha varit den att man varit beredd att framlägga förslaget endast under den

förutsättningen att staten utan ersättning övertar de befintliga kommunala tillgångarna. Det är sådana tillgångar som är uppbyggda med allmän kommunalskatt. På en del platser finns stora behållningar, och på andra håll finns i varje fall reala tillgångar. Det är den förutsättningen som ett stort antal ledamöter i statsutskottet inte velat binda sig för, och det är därför desto angelägnare att frågan inte delas upp på beslut etappvis.

Något skäl för snabbt principbeslut har inte anförts. Jag kan inte förstå annat än att skälet ligger i att man helst inte vill ha alla argument till hands samtidigt vid avgörande av denna fråga.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka att kammaren återremitterar ärendet till statsutskottet för prövning i samband med den väntade propositionen.

Herr SVENSSON (s):

Herr talman! Här är statsutskottet enigt. Det föreligger endast ett särskilt yttrande. Jag kan inte se att det finns någon anledning att remittera detta ärende tillbaka till utskottet när enigheten har varit så stor.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Enigheten har dock inte sträckt sig så långt som till den principfråga jag här nämnde. Där har det tydligen varit rakt motsatta synpunkter från de båda halvorna i utskottet, och det finns nu möjlighet att inom mycket kort tid pröva frågorna i ett sammanhang.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att ärendet skulle

Ang. traktorskatten

visas åter till utskottet; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. traktorskatten

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 6, med anledning av motioner beträffande traktorskatten.

Till behandling hade bevillningsutskottet förehåft

1) de likalydande motionerna I: 309, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 415, av herr *Eliasson* i Moholm *m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta, att traktorer som användes enbart inom jord- och skogsbruk samt fiske och trädgårdsnäring ej skulle beskattas utan kunna hänföras till en speciell skattefri klass III; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 775, av herr *Carlsson, Eric*, och herr *Svanström*, samt II: 909, av herr *Jonasson m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en kartläggning av i vilken omfattning skattebelagda traktorer icke utnyttjades för transporter på allmän väg, en kartläggning som senare kunde ligga till grund för en allmän översyn av traktorbeskattningen i enlighet med vad som anförts i motionerna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 309 och II: 415; samt

2) motionerna I: 775 och II: 909.

Vid betänkandet fanns avgivet ett särskilt yttrande av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m), *Magnusson* i Borås (m), *Vigelsbo* (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Sundkvist* (cp).

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Den 16 december i fjol fattade vi här i kammaren beslut om den traktorbeskattning som gäller från årsskiftet. Omständigheterna var särregna och beslutet fattades efter en kort debatt utan votering. Jag tillåter mig att i korthet erinra om omständigheterna.

Förra våren lade regeringen fram en proposition om traktorbeskattningen. Oppositionspartierna krävde ändringar i förslaget, och dessa ändringar gick bl. a. ut på skattefrihet för traktorer som inte alls eller i endast ringa omfattning används på allmän väg. Riksdagen biföll propositionen på våren. På hösten framlade regeringen, efter framställningen från RLF, en ny proposition med förslag till en väsentlig nedläggning av den beskattning som riksdagen beslutat på våren. Oppositionspartierna föreslog inga ändringar i detta förslag, eftersom det, som herr *Gösta Jacobsson* uttryckte saken i kammardebatten, var ett steg i rätt riktning även om det inte helt uppfyllde de önskemål oppositionen hade. Den nya propositionen godtogs också av riksdagen genom beslut den 16 december i fjol.

Vi hyser inom oppositionspartierna fortfarande den åsikten att traktorer, som inte alls eller endast i obetydlig omfattning används på allmän väg, inte skall belastas med något väggkostnadsansvar och därför inte heller skall vara skattepliktiga. Med hänsyn till att vi biträdde det beslut om traktorskatten som fattades i kamrarna för knappt tre månader sedan har vi inte velat påyrka någon ändring av beskattningen redan nu. Vi har emellertid genom ett särskilt yttrande velat markera att vi inte har övergivit vår ursprungliga ståndpunkt och att vi anser oss vara oförhindrade att återkomma i frågan sedan vi fått närmare erfarenhet av hur de beskattningsregler, som nyss har trätt i kraft, tillämpas och verkar i praktiken.

Herr talman! Jag har inget annat yr-

Ang. traktorskatten

kande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! I anslutning till det särskilda yttrande som herr Tistad nu redogjort för och som är fogat till utskottsutlåtandet, vilket i sin tur bygger på redovisade motioner, vill jag som en av motionärerna understryka de synpunkter som anförs i detta särskilda yttrande.

Till innehållet har yttrandet påfallande drag av reservation. Motionerna I: 309 och II: 415 upptar yrkande om befrielse från fordonsskatt för traktorer som användes enbart inom jord- och skogsbruk samt fiske och trädgårdsnäring. Nedsättningen av skattebeloppen, som beslöts av fjolårets riksdag, var naturligtvis en riktig åtgärd. Men det är inte traktorskattens storlek som är det avgörande i detta fall, utan själva principen. Den är, menar vi, fortfarande inte hållbar. Vi har en vägtrafikbeskattning som inrymmer principen om kostnadsansvarighet. Nu har det tillkommit en schablonmässig beskattning av vissa traktorer som i ytterst ringa omfattning, ofta inte alls, utnyttjar allmänna vägar. Schabloner kan ju vara bra att ta till, men de får inte ha rent horribla verkningar.

Att en till vägväsendet specialdestinerad skatt skall utgå för en traktor som inte i något fall används på allmän väg är horribelt. Man kunde lika gärna ha fordonsskatt på vilken stationär maskin som helst. Den organisation, RLF, som i en pressad formulering åberopas i utskottsutlåtandet, hörde helt naturligt till de remissinstanser som ställde sig helt avvisande till traktorskattens införande, d. v. s. skatt på rena jordbruks-traktorer.

Herr talman! Utan att framställa något yrkande har jag i enlighet med de väckta motionerna velat plädera för införandet av en skattefri klass för vissa traktorer, ett krav som kommer att upprepas.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Som motionär i denna fråga om traktorskatten skall jag göra ett par kommentarer till bevillningsutskottets betänkande nr 6.

I motionerna I: 775 och II: 909 hemställas om en kartläggning av i vilken omfattning skattebelagda traktorer *inte* utnyttjas för transporter på allmän väg, en kartläggning som senare kan ligga till grund för en allmän översyn av den traktorbeskattning som 1969 års riksdag fattade beslut om i två omgångar.

Enligt principerna för fordonsbeskattningen skall skatt erläggas för motorfordon som används vid transport på allmänna vägar och gator. Därom torde också allmän enighet råda. Vad som emellertid ter sig stötande är att skatt uttas för fordon som aldrig används på allmän väg. Till den kategorin måste räknas bl. a. jordbrukstraktorer som används enbart för jordbrukets och skogens räkning. Att sådana finns och att även bevillningsutskottet är medvetet om detta framgår av att man i utlåtandet talar om traktorskatten som en *schablonavgift för alla* traktorer, vilken solidariskt skall erläggas. Det vore värdefullt att få veta i vilken omfattning dylika traktorer används och skatt erlägges, detta för att få ett underlag för större rättvisa i fråga om traktorskatten.

Inom jordbruket är det inte ovanligt att man har flera traktorer på gårdarna. Den av traktorerna som används för körning på allmän väg har man utrustad enligt vägtrafikförordningens bestämmelser, under det att man använder den andra traktorn för interna transporter och arbeten, vid harvning och plöjning etc. Den senare traktorn är oftast av äldre modell. Det är därför naturligt att man betraktar det som märkligt att behöva betala skatt för en traktor som inte används på allmän väg.

Traktorskatten beslöts vid fjolårets riksdag. De traktorägare som haft att

Ang. traktorskatten

erlägga skatt under februari månad i år frågar sig naturligtvis om detta kan vara rimligt och riktigt. Även med den reducering som skedde i höstas har man bland jordbrukarna upplevt det som en orättfärdighet att man skall betala skatt för en traktor, som aldrig använts till det ändamål för vilket man har att erlägga skatt.

I en tid då de fiskala skattemyndigheterna talar om att ingen skall undandra sig sina skyldigheter är det lika angeläget att tillse att den enskilde ej heller drabbas av obefogade, orättvisa skatter. Vill man värna om respekten för lagar och förordningar och förståelsen av nödvändigheten att erlägga skatter, är det angeläget att tillse att också traktorskatten göres rättvis. Vi motionärer har hemställt om en kartläggning av i vilken omfattning skatt erlägges för traktorer, som enligt en rimlig och rättvis bedömning bör vara undantagna från skatt. Det skall också sägas ut att den kartläggning som vi syftar till i motionerna kan utgöra underlag för en mera ändamålsenlig och rättvis traktorbeskattning än den vi nu har.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till motionerna I: 775 och II: 909.

Häri instämde herr *Svanström* (cp).

Herr STADLING (s):

Herr talman! Sedan överläggningar förts mellan jordbrukets organisationer och finansministern i denna fråga, hade man väl trott — åtminstone gjorde jag det — att den skulle vara utagerad. Vid dessa överläggningar var man överens, och finansministern fick försäkringar från jordbrukets representanter att de ansåg traktorskatteförslaget acceptabelt. Jag trodde också att oppositionen, sedan frågan omprövats och riksdagen fattat ett enhälligt beslut, skulle respektera den träffade överenskommelsen i sin helhet. Så tycks nu inte bli fallet; vi får väl förvänta en följetong de närmaste åren.

En kartläggning över användningsgraden, som herr Eric Carlsson är inne på, torde såvitt jag kan bedöma vara mycket svår att få fram. Vi har ju, herr Carlsson, dispensbestämmelser, som förtydligats avseende traktorer som används i områden med dåliga vägförbindelser, alltså sådana traktorer som motionärerna avser.

Utskottet har därför inte funnit skäl att frångå sitt ställningstagande vid höstriksdagen. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Får jag bara till herr Stadling uttrycka mig så, att jag hoppas att kampen för rättvisa icke skall vara utagerad. Denna beskattning — även om riksdagen fattat ett enhälligt beslut i andra omgången — är icke rättvis.

Herr STADLING (s):

Herr talman! Ja, herr Eric Carlsson, traktorbeskattningen sker ju schablonmässigt, och utskottet har ansett att det är bättre att kollektivt betala en relativt låg skatt och därmed ge alla jordbruks-traktorer tillträde till allmän väg än att ha en differentierad skatt, som medger undantag för vissa traktorer, med de kontrollsvårigheter som detta skulle innebära. Detta är anledningen till att utskottet gått på denna linje.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten 1.

Sedermera gjordes enligt de rörande punkten 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets

hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 775 och II: 909; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 7, med anledning av motioner angående restitution av arvsskatt för dödsbo med skogskontotillgång, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 8, med anledning av motioner om 1970 års fastighetstaxering m. m.

Till behandling hade bevillningsutskottet förehått

1) de likalydande motionerna I: 150, av herr *Larsson, Thorsten*, samt II: 172, av herr *Hansson* i Skegrie och herr *Josefson* i Arrie, vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om utredning och förslag till ändrade bestämmelser beträffande taxering av fastighet så att egentliga jordbruksfastigheter kunde åsättas taxeringsvärde med hänsyn enbart till fastighetens värde från jordbrukssynpunkt i enlighet med vad som anförts i motionerna;

2) de likalydande motionerna I: 310, av herr *Nilsson, Yngve*, m. fl., och II: 335, av herr *Hedin* m. fl., varit yrkats,

dels att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om utredning och förslag till ändrade bestämmelser i kommunalskattelagen beträffande taxeringen av jordbruksfastighet, innebärande att sådana fastigheter åsattes taxeringsvärde hänförligt till fastighetens avkastningsvärde som jordbruksfastighet,

dels att riksdagen skulle besluta att för 1970 års taxering skulle införas en supplementärregel av innebörd, att, i det

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

fall det åsatta taxeringsvärdet stode i uppenbart missförhållande till avkastningsvärdet, ägaren kunde påkalla därav betingad justering av taxeringsvärdet,

dels ock att sistnämnda yrkande med hänsyn till 1970 års allmänna fastighetstaxering av riksdagen skulle behandlas skyndsamt;

3) de likalydande motionerna I: 769, av herr *Andersson, Ingvar*, och herr *Svenungsson*, samt II: 923, av herr *Oskarson* och herr *Nilsson* i Bästekille, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att de vid 1970 års fastighetstaxering framkomna taxeringsvärdena å jordbruksfastighet icke skulle träda i kraft förrän vid taxeringen för inkomståret 1971;

4) de likalydande motionerna I: 780, av herr *Jacobsson, Gösta*, m. fl., och II: 916, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., vari hemställdes, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhänga

dels om översyn av schablonreglerna för inkomstberäkningen vid taxering av villafastigheter,

dels ock om utredning av frågan om ändrade bestämmelser för den allmänna fastighetstaxeringen i fråga om dylika fastigheter; ävensom

5) motionen I: 783, av herr *Kristiansson, Axel*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära ändring av principerna för värdering av jordbruksfastighet, när fråga vore om beskattning, i enlighet med i motionen angivna riktlinjer.

Motionerna I: 780 och II: 916 hade i detta betänkande behandlats endast såvitt avsåge ändrade bestämmelser för fastighetstaxeringen.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 150 och II: 172;

2) motionerna I: 310 och II: 335;

3) motionerna I: 769 och II: 923;

4) motionerna I: 780 och II: 916, i

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

vad de behandlats i detta betänkande; samt

5) motionen I: 783.

Reservationer hade anförts

A) av herrar *Tistad* (fp), *Yngve Nilsson* (m), *Sundin* (cp), *Levin* (fp), *Gösta Jacobsson* (m), *Magnusson* i Borås (m), *Vigelsbo* (cp), *Ahlmark* (fp) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet

I) under punkterna 1, 2 och 5 bort hemställa, att riksdagen med anledning av motionerna I: 150 och II: 172, I: 310 och II: 335 samt motionen I: 783 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning angående de bestämmelser som reglerade fastighetstaxering av jordbruksfastigheter;

II) under punkten 2 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 310 och II: 335, i vad de innefattade yrkande om en särskild supplementärregel att gälla vid 1970 års allmänna fastighetstaxering, måtte antaga i reservationen infört förslag till lag med särskilda bestämmelser om nedsättning av värdet på jordbruksfastighet vid 1970 års allmänna fastighetstaxering;

B) av herrar *Tistad* (fp), *Yngve Nilsson* (m), *Sundin* (cp), *Levin* (fp), *Gösta Jacobsson* (m), *Magnusson* i Borås (m), *Vigelsbo* (cp), *Ahlmark* (fp) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 780 och II: 916, i vad de behandlats i detta betänkande, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en översyn av de fastighetstaxeringsregler som gällde för en- och tvåfamiljsfastigheter.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Bakgrunden till de i bevillningsutskottets betänkande nr 8 behandlade motionerna är 1970 års all-

männa fastighetstaxering, som har vållat ganska mycken oro ute i landet.

Taxeringen har lett till väsentligt höjda taxeringsvärden i fråga om såväl jordbruks- som villafastigheter. Värderingen har varierat mellan olika delar av landet. I Malmöhus län har höjningarna av taxeringsvärdena på jordbruksfastigheter varit 50—70 procent; det gäller för den delen jordbruk där ägaren har fyra å fem fot mylla under fot-sulorna när han står på den skånska jorden.

Men värdena står inte i proportion till avkastningen. Systemet har visat en samhällstillvänd — för att använda modern vokabulär — generositet när det gäller att fastställa höga taxeringsvärden, men den har inte motsvarats av liknande generositet beträffande jordbrukets förmåner i jordbruksavtalet. Därför har taxeringsvärdena ofta kommit att ekonomiskt hänga i luften. Hela ekonomin har blivit haltande och oron har vuxit, inte minst med tanke på arvs- och förmögenhetsbeskattningen.

Reglerna för fastighetstaxeringen återfinns i 9 § kommunalskattelagen, där det föreskrives att taxeringsvärdet i allmänhet skall sättas till det belopp som utgör taxeringsenhetens värde efter ortens pris. Detta kallas det allmänna saluvärdet. Därmed förstås det belopp, som en förståndig köpare kan antas vilja betala. Det är det normala värdet i handel ochandel som avses. Vid sidan av faktiskt betalda köpeskillingar, vilkas betydelse såsom uppskattningsgrund inte får underskattas, måste enligt anvisningarna till 9 § kommunalskattelagen vid taxeringen också beaktas andra förhållanden som kan tjäna till ledning vid bedömning av det allmänna saluvärdet, såsom fastighetens avkastning m. m. Så låter det, men detta senare står på en ganska undanskymd plats i anvisningarna, medan reglerna om det allmänna saluvärdet står på en central plats i själva lagtexten.

Till yttermera visso stryks det emellertid under i anvisningarna: "Vid värdesättningen måste alltid fasthållas att oavsett vilken metod som använts för denna det alltid är det allmänna saluvärdet, som skall vara avgörande för taxeringen."

1970 års allmänna fastighetstaxering har ägt rum efter mycket omfattande förberedelser och efter noggranna anvisningar från riksskattenämnden som för att utröna det allmänna saluvärdet kunnat åberopa ett mycket omfattande statistiskt material över faktiskt betalade köpeskillingar i olika delar av landet — praktiskt taget varje försäljning har kommit med i statistiken. Jag tror att vi aldrig tidigare haft någon så effektiv fastighetstaxering. En påtaglig centraldirigering har ägt rum i syfte att säkerställa likformigheten vid taxeringen. Utrymmet för individuell taxering har varit begränsat. Rekommendationer har bl. a. utfärdats av innebörd att taxeringsvärdena i genomsnitt skall sättas till 75 procent av det allmänna saluvärdet. Men trots aktiviteten uppifrån har 1970 års allmänna fastighetstaxering vållat mera rabalder och kommer att vålla ännu mera rabalder i fortsättningen än någon annan liknande taxering. Att så är fallet är beroende på att densamma för jordbruksfastighet ägt rum under de exceptionella förhållanden som rådde år 1968. Det var ett toppår när det gällde egenomspriserna. Det var en kedjereaktion som följde på de omfattande markköp som städer och andra tätorter gjorde för bebyggelseändamål. Stora pengar blev därvid lösa och flöt in, och de investerades i andra jordbruk och användes för sekundära köp. Därmed drevs priserna i höjden. Det hela verkade alltså som ringar på vattnet. Påtagliga överpriser betalades inte sällan.

Dessa priser avspeglar sig sedan över hela linjen uti höjda taxeringsvärden för alla andra fastigheter, och då givetvis också för fastigheter som över huvud taget inte varit i marknaden och

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

vilkas ägare ingenting hellre önskade än att sitta kvar och att bruka sin jord i lugn och ro. Denna statistik över köpeskillingar har kommit att spela en alltför dominerande roll.

Reservanterna har ansett att inte endast saluvärdet utan likvärdigt med detta även avkastningen borde vid kommande fastighetstaxering tjäna som norm vid taxeringsvärdets fastställande. Vi begär utredning härom. Men vi har också funnit att det är nödvändigt att omedelbart tillföra lagstiftningen något remedium, något korrektiv till justering av de nu åsatta synnerligen höga taxeringsvärdena vid årets taxering. I detta syfte har vi föreslagit en ny lagbestämmelse av innebörd att om jordägaren visar att det åsatta taxeringsvärdet står i uppenbart missförhållande till avkastningsvärdet skall han äga påkalla justering. Vi har en liten bottenregel för detta, men jag skall inte gå närmare in därpå. Vi reservanter tycker nog att den föreslagna bestämmelsen verkar vettig och förnuftig. Detta gäller alltså jordbruksfastigheterna.

Även i fråga om en- och tvåfamiljsfastigheterna, villafastigheterna, har taxeringen slagit mycket illa ut. Också för dessa fastigheter var 1968 ett exceptionellt år med stor efterfrågan på villafastigheter och höga priser. Hyresregleringen beträffande flerfamiljshus och den allmänna bostadsbristen ledde till ett tillfälligt högt prisläge, särskilt i storstadsregionerna. Högst har det tydligen blivit i Göteborgstrakten. Efterfrågan på bostäder bubblade upp på villaområdet, och där drevs köpeskillingarna i höjden på ett sätt som inte stod i överensstämmelse med en mera långsiktig marknadsutveckling. Det har även visat sig att priserna har gått något tillbaka efteråt under 1969 och kanske även under detta år. Trots detta har 1968 års priser av praktiska skäl fått bli avgörande för taxeringsvärdena. Verkningarna av höjningarna framträder genom den s. k. villaschablonen direkt i inkomstberäkningen, men det är

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

merendels rent fiktiva inkomsthöjningar — höjningar på papperet — som beskattas. Finansministern har inte kunnat undgå att ta intryck härav och har därför föreslagit vissa modifikationer. Men dessa modifikationer räcker enligt vår mening inte, och vi kommer att motionsvägen föreslå kompletteringar.

Även när det gäller villorna menar reservanterna, att det allmänna saluvärdet inte borde få vara ensamt avgörande för taxeringsvärdet. Också en sådan faktor som boendevärdet borde tillåtas få betydelse. Boendevärdet spelade sin praktiska roll före 1952, då schablonen infördes. I syfte att hänsyn skall jämväl tagas till detta värde har vi påyrkat en översyn av reglerna för fastighetstaxeringen av villor. — Det är något fel i systemet eftersom varje gång en allmän fastighetstaxering ägt rum nya skatteregler måste beslutas för att inte taxeringen skall leda till skattemässigt oskäligen verkningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna A och B av herr Tistad m. fl.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Den nu avslutade fastighetstaxeringen har väckt en betydlig irritation runt om i vårt land. Att fastställa taxeringsvärdena på fastigheter har kanske alltid utgjort ett bekymmer och haft sina problem. Men i år har det blivit ganska uppenbart att vissa tidigare tillämpade regler är förlegade och otidsenliga.

Ett taxeringsvärde måste vara ett någorlunda riktigt uttryck för värdet av fastigheten inom dess användningsområde, för det ändamål vartill fastigheten alltså skall tjäna. Därom kan vi väl vara rätt överens. Den lag som nu tillämpas härstammar från 1928, och både då och under tiden fram till 1960-talet har det väl funnits en viss stabilitet i prissättningen av exempelvis jordbruksfastigheter. När ett jordbruk under denna tid köptes var ändamålet

nästan alltid att driva det såsom jordbruk. Dess saluvärde berodde av dess avkastningsvärde. Under senare år och efter förändringen av jordförvärvslagen i riktning mot att den gav en större frihet till förvärv — något som numera i viss mån kan karaktäriseras såsom förvärv i kapitalplaceringssyfte — har bilden förändrats på så sätt att många köper en jordbruksfastighet utan att ha för avsikt att försörja sig av jordbrukets avkastning i produkthänseende. Bilden har alltså förändrats, vilket inflationen givetvis bidragit till. Penningvärdeförsämringen har verkat i starkt pådrivande riktning.

Av det pris som i våra dagar betalas för ett jordbruk utgörs en stor del av ett inflationistiskt förväntningsvärde. I områden med starkt expanderande tätorter tillkommer ett annat moment. Som jag tidigare har betonat, betalar köparna — t. ex. kommuner — många gånger ett för högt pris. Härigenom förfogar sedan säljaren över en mycket stor köpkraft, när han skall förvärva ett nytt jordbruk. Herr Jacobsson tecknade den bilden att prisstegringen sprider sig som ringar på vattnet, och jag tycker att den beskrivningen är alldeles riktig, så som förhållandena har utvecklats sig på fastighetsmarknaden under senare år.

Fastighetspriserna är här alltså inte utslag av en förståndig bedömning av avkastningen och en beräkning av fastighetens jordbruksproduktion, och detta ställer till mycket bekymmer i dagens läge. Jag har ingenting emot — och det har inte heller motionen som jag närmast gör mig till talesman för — att man vid fastighetstaxeringarna tar eventuellt tomtmarksvärde med i beräkningen för de fastigheter som av någon anledning kan antagas ha ett sådant, men har fastigheten för den överskådliga perioden inget sådant värde och skall fastigheten användas som jordbruksfastighet så skall den också taxeras som sådan.

På grund av de här nämnda motiven

har det i mitt län skett en jordvärdestegring som inte alls motsvarar en förständig bedömning av produktionsvärdet. Detta har till följd av förlegade principer givit utslag i en taxeringsvärdestegring som närmar sig tomtprissättning även för sådana jordbruk vilka under överskådlig tid inte kommer att användas för annat än jordbruksdrift. Skall man nu ta konsekvenserna av denna jordprisförhöjning även i produktionshänseende? Jag tycker att det är en fråga som vi bör ställa oss. Vad säger livsmedelskonsumenterna om detta? Det tycks som om de offentliga organens ena hand inte vet vad den andra gör.

Höga taxeringsvärden har stor betydelse även för en annan kategori jordbrukare än de ägande. Tyvärr har särskilt den publika arrendesättningen haft till vana — eller ovana, vilket man vill — att snegla på en arrendeschablon av exempelvis 5 å 6 procent på taxeringsvärdet. En del arrendatorer skulle alltså plötsligen få vidkännas en konsekvensstegring, om man följer taxeringsvärdena, vilka ju har ökat med 50 å 60 procent, i vissa fall ännu mer. Den arrendeavgäld som man får fram på det sättet faller på sin egen orimlighet.

Jag har velat påvisa, herr talman, att det finns olika aspekter på den här frågeställningen. Höjda taxeringsvärden får inte bara konsekvenser för beskattningen. Men naturligtvis kan även skattekonssekvenserna vara besvärande för dem som drabbas, och jag kan inte inse att det är så särskilt befrämjande att bli högt uppskattad över en enda natt, som somliga uttrycker det. Man får ju inte en krona mer för de produkter som fastigheten avkastar.

Herr NILSSON, YNGVE, (m):

Herr talman! I förevarande betänkande upptas till behandling några motioner som kritiserar de principer som ligger till grund för fastighetstaxeringen. När resultaten av taxeringen av

jordbruk nu föreligger preliminärt visar det sig också att höjningarna för de olika värdegrupperna är betydande i de olika länen. Jag skall endast anföra några exempel.

Den genomsnittliga höjningen ligger för de olika värdegrupperna inom Kristianstads län vid ungefär 40 procent, i Malmöhus län vid cirka 58 procent, i Skaraborgs län vid 53 procent och i Västmanlands län vid 43 procent.

Det må, herr talman, räcka med dessa exempel. De är ganska belysande för i varje fall Sveriges södra delar.

Varför skall taxeringsvärdena behöva trissas upp på detta sätt? Det kan i varje fall inte vara avkastningen som har legat till grund. Den har under de senare åren försämrats dels på grund av sjunkande produktpriser, dels på grund av de ökade kostnader som har inträffat, all rationalisering till trots.

Nej, till grund för taxeringen ligger — som herr Gösta Jacobsson tidigare nämnde — 9 § kommunalskattelagen där huvudregeln säger att det är det allmänna saluvärdet som skall ligga till grund för fastighetstaxeringen. Härtill kommer också de centrala anvisningar och rekommendationer som utfärdas av riksskattenämnden. Avkastningsvärdet, som bl. a. återopats av bevillningsutskottets majoritet, har icke vad jag vet diskuterats vid riksskattenämndens Stockholmsmöte år 1969. Där beslöt man endast att utgå från de försäljningsvärden som rådde under år 1968 och bestämde att dessa vid taxeringen skulle slå igenom med mellan 75 och 80 procent av värdet för att sedan genom tabeller och anvisningar slå igenom i jordbrukets fastighetstaxering i sin helhet.

Detta kan naturligtvis inte vara rimligt, åtminstone som jag ser det, och har också lett till mycket höga värden i stora delar av vårt land och till ökad skattebelastning för jordbruket, både då det gäller den årliga förmögenhetsskatten och sedermera arvsbeskattningen.

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

Med ledning av statistiska centralbyråns deklarationsunderlag har gjorts en del beräkningar över nu utgående kapitalskatter, bl. a. på gårdar i Götalands södra delar. Vidare har samma skatter framräknats efter en höjning av taxeringsvärdet med 55 procent och med oförändrade skatteskalor. Det visar sig då att gruppen 20—30 hektar, som inte är några stora egendomar, får vidkännas en kraftig skattehöjning på grund av höjda taxeringsvärden. Dessa små enheter får en tredubbling av förmögenhetsskatten och en fördubbling av arvsskatten. På gårdar i gruppen 50—100 hektar blir det en fördubbling av förmögenhetsskatten och en tredubbling av arvsskatten. Rent katastrofalt skulle jag vilja säga att det kommer att bli för gårdar som är över 100 hektar. Här stiger den årliga förmögenhetsskatten med 15 000 kronor, och den latent skatteskulden kommer att ligga vid omkring 300 000 kronor. Här har då räknats med familjer som har två barn och där det finns giftorättsgoods.

Hur det kommer att gå om de aviserade nya kapitalskatterna skall genomföras återstår att se. Jag vill ändå konstatera det ohållbara i situationen och understryka att jordbrukets tillgångar i stort sett inte ligger i pengar utan i åker, skog och inventarier av olika slag.

Kapitalskatten skall alltså betalas av den avkastning som dessa tillgångar kan ge. Skatten skall således utgå årligen och betalas delvis — eller mestadels — av redan beskattade pengar. Hela jordbrukets ekonomi kommer på detta sätt menligt att påverkas av de nya taxeringsvärdena. Därför är det hög tid att vi får en ändring till stånd när det gäller grunderna för fastighetstaxeringen. Vi har i reservation A anhållit om att få en prövning till stånd i god tid före nästa fastighetstaxering.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till betänkandet.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Egentligen skulle det ha varit mycket intressant om vi hade fått föra denna debatt i nästa vecka i stället för nu. Då hade vi haft besked från finansministern om hur han tänkt sig ordningen beträffande kapitalskatten. I de informationer som han gett oss droppvis under de senaste två månaderna har han sagt att hans stora huvudvärk varit hur han skulle klara just denna fråga. Han har sagt att han förstår att det kapital som så att säga är ett arbetsredskap borde beskattas på ett annat sätt än kapital i egentlig mening. Jag tror att i varje fall jordbrukarna väntar med mycket stor spänning på hur han skall klara den problematiken.

Jag har gått upp i denna debatt med anledning av att jag har väckt en motion, i vilken jag försökt anvisa en väg att lösa dessa problem. Det har sagts av de föregående talarna att de motioner som behandlats sammantagna angriper principerna för fastighetstaxeringen. Det är inte helt riktigt beträffande min motion. Jag har nämligen inte angripit principerna. Jag ifrågasätter faktiskt om man inte måste ha enhetliga, genomgående och lika principer beträffande all fastighetstaxering — alltså såväl annan fastighet som jordbruksfastighet — och om man inte får försöka finna andra lösningar för att klara taxeringsvärdenas återverkan vad gäller jordbrukets beskattning. Jag har anvisat en lösning, som skulle innebära att man, just för att nå det mål som finansminister Sträng har satt upp, skulle ge de verkliga jordbrukarna rätt till en nedskrivning av fastighetsvärdena när det gäller deklaration till förmögenhetsskatt. Det väsentliga är inte huruvida taxeringsvärdena är låga eller inte, utan det väsentliga är deras inverkan på beskattningen av de aktiva jordbrukarna. Det skulle kunna vara en framkomlig väg — dock under en förutsättning, nämligen att man starkt avgränsar denna rätt till de verkligt aktiva jordbru-

karna, de som driver jordbruket i egen regi och har det som huvudsaklig näring. Ett annat krav borde vara att vederbörande skulle vara mantalsskriven på fastigheten.

Herr talman! Jag vill starkt betona att jag tror att jordbruket har en speciell situation. Vi är inte ute efter några förmånsställningar, men det är en annorlunda situation som konstituerar jordbruksfastigheternas saluvärde än beträffande övriga fastigheter. Såsom tidigare talare anført är det nämligen ingalunda jordbrukets avkastning eller bärighet enbart som ger utslag när det gäller försäljningssummorna över landet utan ofta tomtvärde och dess influens liksom andra utanför jordbruket liggande användningsområden som spelar in i dessa sammanhang.

Den som vill köpa jordbruk måste ju också så att säga konkurrera inom en given och allt trängre marknad. Då det gäller andra fastigheter finns ju alternativet att bygga nytt. Det finns inte något sådant alternativ då det gäller jordbruk.

Jag skulle också tro att det framöver blir nödvändigt att göra någonting av den anledningen att vi för några år sedan släppte alla de spärrar som fanns och som reglerade rätten att köpa jord. Jag tänker på jordförvärvslagen, som riksdagen tog bort för några år sedan. Den var dock i någon mån en hämmande faktor mot jordvärdestegring. Självfallet kan man inte efter den korta tid som gått sedan vi tog bort jordförvärvslagen konstatera hur mycket dess borttagande har inverkat. Men jag skulle inte hålla för uteslutet att det har haft en prishöjande verkan. Jag är rätt övertygad om att det kommer att få en sådan verkan i ännu högre grad framöver.

Herr talman! Jag vill med dessa motiveringar yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen A.

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Låt mig börja med att instämma i ett av herr Axel Kristianssons uttalanden, nämligen att det nog är ganska besvärligt att ha olika grunder för fastställande av värden på jordbruksfastigheter och andra fastigheter och att man måste ha enhetlighet för att verkligen få fram värdena.

På vilket sätt åsätter man då värden på olika slag av fastigheter? Vi har fått höra här i dag av tidigare talare att det värde som skall åsättas en fastighet är i princip vad en förständig köpare är villig att ge för fastigheten. Herr Thorsten Larssons nya begrepp om en förständig köpare finns mig veterligt inte inskrivet någonstans. Han talar om en förständig avkastningsbedömning, ett helt nytt begrepp som torde bli svårt att tillämpa.

Vad en förständig köpare är villig att ge är alltså grundprincipen. Här finns undantag i dag för t. ex. växande skog och skogsmark, eftersom man betraktar det så att där är det mer fråga om lagerhållning. Den växande skogen beskattas ju på ett helt annat sätt när den avverkas än vanliga fastigheter när de avyttras. Det används en annan grund när det gäller hyreshus, även om så inte skall ske, därför att det är omöjligt att få fram en försäljningsstatistik över hyreshusen. Även för hyreshus rättar man sig i någon mån efter avkastningsvärdet. Men annars använder man som måttstock vad en förständig köpare är villig att ge. Man måste sätta ett pris på en fastighet, och vilket pris skall man sätta om inte det saluvärde som egentligen gäller?

Har man då gjort som man gör numera och tagit till en så pass hygglig marginal att man bara sätter värdet till 75 procent av ett genomsnittsvärde de senare åren — den här gången 1968 års värde — har man ändå fått en garanti för att värdena inte skall bli för höga. Men inte heller denna grundprincip om 75 procent följs slaviskt. Man gör upp

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

en serie hjälptabeller som man sedan använder. Man tar hänsyn till olika arealpriser alltefter jordarnas beskaffenhet, husens beskaffenhet och mycket annat, och så småningom kommer man fram till det värde som skall åsättas fastigheten. Jag vågar nog påstå att man inte kommit till 75 procent, även om det finns talare här som vill påstå att man har kommit högre. Jag tror att fastighetstaxeringen i år kommer att ha en viss marginal neråt.

I detta sammanhang har flera talare åberopat 1968 års exceptionellt höga priser. Man säger att det var en nedgång i priserna 1969. Jag förmodar att man menar att den fortsatt även 1970. Jag vet inte varifrån man har fått dessa uppgifter, men jag skulle vara mycket tacksam om de som har använt dem i dag vill tala om för mig varifrån man hämtat statistik som visar att priserna på fastigheter under 1969 och 1970 har sjunkit under 1968 års nivå. Jag har nämligen inte lyckats få bekräftat att så har skett.

När man i reservationerna och i motionerna förutspår att vi framöver kommer att få en vikande trend för fastighetspriserna tror jag att man är i hög grad ute på hal is. Jag tror att det förhåller sig precis tvärtom: trenden pekar åt andra hållet. Vi går mot en penningvärdeförsämring som blir större i år än tidigare år, och detta för med naturnödvändighet med sig att priset på fast egendom ytterligare stiger.

Vad blir följden om man tar ett annat värde än vad en förständig köpare är villig att betala? Följden blir att fast egendom kommer att bli ett kapitalplaceringsobjekt som bara genom den förmånliga beskattningen kommer att vara synnerligen lockande för dem som har kapital att placera. Det är ju inte meningen att just fastigheter — vare sig det är jordbruksfastigheter eller en- och tvåfamiljsfastigheter eller andra fastigheter — skall vara ett mera lockande sparmål, ett mera lockande

spekulationsmål än andra när det gäller kapital som kan användas för spekulation. Vad jag än sparar i, vad jag än spekulerar i när jag placerar kapital måste målen vara neutrala i förhållande till varandra, annars får vi omedelbart en snedvridning. Skulle förhållandena bli sådana att det skulle löna sig utomordentligt bra ur skattek teknisk synpunkt att placera sina pengar just i fastigheter, kommer detta att direkt medföra att fastigheterna blir mera begärliga, utbudet blir mindre och priserna går upp ännu mer. Det blir följden om man inte åsätter fastigheten det skattetekniska värde som den har i den allmänna handeln, utan ger skattepreferenser.

Då kan man naturligtvis, som herr Kristiansson föreslår, göra en uppdelning mellan å ena sidan dem som är jordbrukare och å andra sidan den som är kapitalplacerare. En sådan uppdelning är enligt min mening mycket besvärlig att göra. Det går nämligen inte att när man skall åsätta ett värde skilja mellan arrendatorer och ägare, mellan den som brukar fastigheten och den som inte brukar den. För det första blir det ofta byten, för det andra finns det massvis med gränsfall, och för det tredje skulle jag vilja säga att jorden i dag mer och mer ägs av andra än dem som brukar den. Det sista kan bero på arvfall, eller också på att man inte säljer sina gårdar. Skulle man då ge skattepreferens blir det ännu färre som säljer.

Jag har fått den uppgiften — jag har inte kunnat kontrollera om den är riktig — att i ett sådant jordbruksdistrikt som Östergötland skulle i dag bara 50 procent av dem som äger jorden bruka den. Det betyder alltså att 50 procent av jordägarna inte är brukare. Om denna uppgift är riktig skulle det bli besvärligt att göra en uppdelning.

Om man skulle gå på avkastningsvärdet på jordbruket i dag skulle jag tro att värdena blev mycket mindre än

de blir enligt nuvarande taxeringsmetod. Så skulle bli fallet inte bara med jordbruken, utan även med egnahemmen. Skulle man gå på avkastningsvärdena när det gäller jordbruken, skulle man behöva differentiera värdena från gård till gård, därför att gårdarna sköts olika. Jag tror inte att någon av reservanterna menar det, utan man skulle också här ta genomsnitt. I varje fall kanske man fick ned taxeringsvärdena, kanske till hälften i jämförelse med de nuvarande. Det skulle vara en utomordentlig lockelse för folk som i dag har förmögenhetsskattebelagt kapital att förvärva stora egendomar för att på så sätt få ned sin förmögenhetsskatt till hälften. Mot bakgrunden av detta principiella resonemang om sparandet och kapitalströmmarna tror jag att det är livsfarligt att sätta andra värden på egendomar än på andra slag av förmögenhetstillgångar.

En- och tvåfamiljsfastigheterna nämnde jag nyss. Där är i dag avkastningen, som beskattas, beräknad till 2 procent. Om jag lägger till något på grund av att reparationer etc. inte är avdragsgilla, skulle ändå en kapitalisering av avkastningen — nu 2 eller 3 procent på dessa fastigheter — bringa ned taxeringsvärdena för egnahemsfastigheterna till hälften eller en tredjedel av nuvarande. Det är väl inte meningen att man skall göra på det sättet. Då kan man säga att man får konstruera avkastningar på annat sätt för en- och tvåfamiljsfastigheter. Men med dagens avkastning är det ändå 2 procent som beskattas.

Hur verkar då den skatt som uppstår på grund av taxeringsvärdena för fastigheterna? Villafastigheterna har en lindrig skatt på avkastningen, 2 procent, och därför blir skatten på garantibeloppet effektiv. Man har alltså ingen inkomst på fastigheten, och den skatt som beräknas på garantibeloppet är följaktligen en fastighetsskatt som man verkligen får erlägga. Detsamma gäller allmännyttiga bostadsföretag som

Om 1970 års fastighetstaxering m. m. inte heller har några nämnvärda inkomster på sina fastigheter. Även för dessa blir fastighetsskatten effektiv. Men fastighetsskatten på hyreshus för övrigt, på rörelsefastigheter och på jordbruksfastigheter är inte effektiv med mindre än att man får en fastighetsavkastning vid den kommunala beskattningen som är mindre än garantibeloppet och knappast ens då, genom att man har förlustavdragsmöjligheter. Exempelvis en jordbruksfastighet med ett taxeringsvärde på en halv miljon kronor måste avkasta mindre än 10 000 kronor för att garantibeloppet på fastigheten skall bli effektivt. Jag tror att alla håller med mig om att en sådan jordbruksfastighet avkastar mer än 10 000 kronor, och därför är inte fastighetsskatten effektiv i det fallet.

Vad man i dag resonerar om är inte inkomstbeskattningen, utan man resonerar om förmögenhets- och arvsbeskattningen. Även i det fallet tycker jag det är något överdrivet när man talar om att det blir så väsentliga höjningar genom denna fastighetstaxering. Bottenbeloppet i förmögenhetsskatten kommer att bli större. Det har aviserats, så det vet vi. Vi vet också att kapitalskatteberedningen har föreslagit att skärningspunkten för höjningar kommer att bli vid 450 000 kronor. Om det vill sig illa kan det alltså på en fastighet med en halv miljon kronor i taxeringsvärde bli en skattehöjning på ett par tusen kronor, men om man skall kalla det för en väsentlig höjning eller inte är jag inte säker på.

Man bör heller inte överdriva detta med kapitalskatterna. Det är inte många som har en fastighet skuldfri. Det är inte många som betalar de stora fastigheterna till sista öret. De små fastigheterna med taxeringsvärde under 150 000 kronor får över huvud taget ingen förmögenhetsskatt, utan det är de stora fastigheterna det gäller, och det är knappast någon som har en sådan fastighet skuldfri. Man köper fastigheten och har en skuld på den till ett ganska

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

betydande belopp. Detta skuldbelopp får räknas av från taxeringsvärdet — inte från inköpsvärdet eller något annat värde. Det gör att man ganska väsentligt bringar ned det belopp man har att betala i förmögenhetsskatt och arvsskatt. Man bör alltså enligt min uppfattning inte helt överdriva detta.

Min principiella inställning är den att en köpare av en jordbruksfastighet vid ett fritt köp utan något som helst tvång kan finna fastigheten vara värd sitt pris inte därför att den lämnar en avkastning som förräntar detta pris utan därför att man förväntar antingen en inflation som gör att det är bra att ha pengarna placerade i fast egendom eller att fastigheten så småningom på annat sätt kommer att stiga i pris. Ingen i denna kammare vill väl döma ut alla de människor, vilka i dag har betalt dessa priser för fastigheterna, såsom varande icke förståndiga. Skulle dessa människor komma i ett gynnsammare läge när det gäller förmögenhetsbeskattningen än de som icke har köpt någon fastighet utan i stället har placerat sina pengar i en bank? Det är inte rättvist, om man inte har ungefär samma värde åsatt, antingen förmögenheten är placerad i aktier, i bank eller i en fastighet.

Det är klart man kan anföra synpunkten — finansministern har gjort det ett par gånger — att det är besvärligt att höja förmögenhets- eller kapitalskatterna på de rena produktionsmedlen. Det kan kanske vara rimligt att inte alltför mycket höja värdena på maskiner o. d., produktionsmedel som en jordbrukare måste ha. Det kanske också är rimligt att inte höja den lilla gårdens värde så mycket i den nya förmögenhetsbeskattningen. Det kan således finnas sociala skäl för detta. Men att använda dessa för att sätta ett annat värde på fastigheten anser jag felaktigt. Fastigheten kan ju inköpas för något annat ändamål, av någon som inte använder dessa arbetsredskap. Då skulle det alltför låga värdet på fastigheten

stå kvar när den nye ägaren övertar den.

Enligt min mening har reservanterna anfört något märkliga synpunkter i den ena av sina två reservationer. De menar att det nu gäller att få en rättvis beskattning av jordbruksfastigheterna i förhållande till en- och tvåfamiljsfastigheterna och att finansministern därvidlag har utlovat vissa åtgärder. I den andra reservationen föreslår man ytterligare förmåner beträffande villataxeringen. I den första reservationen åberopar man alltså taxeringen på villafastigheterna som ett skäl för lindringar i taxeringen av jordbruksfastigheterna, medan man i den andra reservationen föreslår lindringar i villataxeringen. Man kan fråga sig hur långt denna saxning skall få drivas.

Det är ytterligare en sak som är föga belyst i denna fråga. När herr Yngve Nilsson redogjorde för hur de olika kapitalskatterna höjdes talade han om en fördubbling och fyrdubbling av vissa värden. Han nämnde inte beloppen då de var mycket små, utan först när det gällde de stora gårdarna nämnde han beloppen. Om man fyrdubblar 400 kronor så blir det ju ändå inte en så stor summa, men fyrdubblar man 15 000 kronor blir det en avsevärd summa pengar.

En sak är bortglömd, nämligen fastighetens nya värde efter taxeringen när det gäller inkomstbeskattningen. I dag får man nämligen kalla två tredjedelar av fastighetens taxeringsvärde för byggnadsvärde, och detta får skrivas ned. Automatiskt får man härigenom en ökad nedskrivningsmöjlighet vid inkomstbeskattningen, som i vissa fall kan betyda en hel del. Det har det aldrig talats om. Medan man således får en skattehöjning för fastigheten får man en skattelindring i inkomstbeskattningen, även om den blir något mindre.

Det finns enligt min mening skäl att inte utforma några speciella regler för jordbruksfastigheter, utan värdet på fastigheterna, med vissa säkerhetsmar-

ginaler som finns upptagna i fastighetstaxeringen, bör ändå stå i rimlig proportion till det värde man sätter på andra tillgångar när det gäller alla former av kapitalbeskattning. Inkomstbeskattningen har jag redan redogjort för, och den påverkas mycket litet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande nr 8.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (m):

Herr talman! Herr Wärnberg är en framstående ormtjusare. Han har en så förtroendeingivande röst att man nästan tror allt han säger. Det mesta men kanske ändå inte allt verkar också klokt och förståndigt.

Enligt min mening har han dock bundit sig alltför hårt vid den nebulosa som utgöres av allmänna saluvärdet och betraktar detta saluvärde som en helig princip. Detta saluvärde är något ganska egendomligt. Det är en statistisk belysning av utvecklingen. Men det innefattar inte en köpeskilling för alla berörda individuella fastigheter, utan det blir faktiskt så att den enes försäljningspris är avgörande för den andres taxeringsvärde. Det är det som emellanåt gör att det hela blir så snedvridet.

Herr Wärnberg frågade om det fanns något belägg för det påstående som jag och kanske flera andra framkom med, att år 1968 var ett toppår när det gällde marknadspriset på fastigheter och att priserna sedan skulle ha gått ned. Jag har inte belägg för detta inom jordbruksområdet, men jag har det ganska noga inom villaområdet. Bl. a. sitter jag med i styrelsen för en av landets största sparbanker, och där har vi haft anledning att observera hur priserna varit i sjunkande. Jag har också konsulterat fastighetsmäklare. För dagen står på många håll såvitt jag kan förstå, en mångfald salubjudna fastigheter osålda; det finns ingen efterfrågan på

Om 1970 års fastighetstaxering m. m. dem. Nu medger jag gärna att det inte bara är taxeringsförhållandena som är avgörande, utan kreditrestriktionerna hjälper väl också till att skapa detta förhållande.

Herr Wärnberg trodde på inflation. Han sitter ju i riksbankens styrelse och vet väl därför hur det går till att ställa till med inflation. Kanske det ligger något i att vi har en inflation att frukta, när herr Wärnberg och herr Åsbrink sitter tillsammans i riksbanken och skapar förutsättningar för en sådan. Men skämt åsido. En inflation kommer naturligtvis förr eller senare att avspegla sig i en tendens till höjda priser på fastigheter. För dagen tror jag emellertid inte att inflationshotet uppfattas som så överhängande att man till följd därav söker omsätta pengar i sakvärden. Denna strävan till sakvärden är inte särskilt pregnant, kanske beroende på kreditrestriktionerna. Utvecklingen på börsen de senaste månaderna visar på att tendensen snarast går i motsatt riktning.

Sedan anser jag i motsats till herr Wärnberg, att avkastningsvärdet borde kunna användas som en sekundär norm, en norm vid sidan om det allmänna saluvärdet. Nu har man, enligt vad jag erfarit, genom sambandet med den allmänna skördeskadeförsäkringen fått fram ganska goda normer för jordbrukets avkastning. Detta lär även vara vetenskapligt behandlat, så jag tror inte att denna metod är helt ur vägen. Även när det gäller villor finns det möjligheter att ha ett sekundärvärde. Man bör i varje fall i någon mån ta hänsyn till boendevärdet. Boendevärdet var normerande för taxeringen för 20—30 år sedan; jag kommer inte ihåg vid vilken tidpunkt man lade om dessa normer. Jag anser att det finns anledning att fråga om det allmänna saluvärdet som en helig, uteslutande princip för fastighetstaxeringen. Det finns andra möjligheter.

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Låt mig försöka klara upp begreppet om avkastningsbedömningen.

Herr Wärnberg sade att det inte står inskrivet i någon lag att man skall ha en förståndig avkastningsbedömning. Nej, det gör det inte, men detta anser jag vara fel. Om man går litet tillbaka i tiden finner man att köparna själva gjorde just denna bedömning. Lagstiftarna fick alltså avkastningsbedömningen med på köpet så att säga. Nu råder en annan situation. Man kan inte av en jordbruksfastighets saluvärde i dag bedöma dess avkastningsvärde. Med den utbyggnad som nu sker av de allmänna institutionerna på jordbrukets område, exempelvis lantbruksnämnderna, kan det inte vara något större besvär att göra en bedömning, t. ex. i enlighet med skördeuppskattningen, alltså en schablon.

Herr Axel Kristiansson sade också, och herr Wärnberg instämde i detta, att det var svårt att åstadkomma en sådan värdesättning. Jag tror inte det är så besvärligt. Jag fann nämligen att herr Axel Kristiansson är på samma linje. Han hänvisar till herr Strängs uttalande om det arbetande kapitalet såsom ett annat alternativ. Jag förstod att herr Wärnberg ville komma förbi detta när han sade att även den situationen är besvärlig. För den som inte vill anstränga sig och sätta in lagen i nya situationer är tydligen varje annan utveckling än den konservativa lagstiftningen besvärlig.

Men, herr talman, jag blev något förvånad när herr Wärnberg sade att de förväntningsvärden som kapitalplaceringarna lägger in i sina fastigheter också skulle anses som "förståndiga". Ja, så länge den nuvarande regeringen sitter och inte kan bemästra inflationen så måste en inflationistisk kapitalplacering i fastigheter sägas vara en förståndig placering. Det har sakkunskapen nu uttalat.

Förr eller senare måste dessa förhål-

landen ändras. Jag är på det klara med att alltför många kommer i kläm om vi fortsätter med en sådan här konservativ lagstiftning. Jag har nämnt ett par kategorier och skulle kunna räkna upp flera, men det sagda får räcka för dagens debatt. Vi skall nog återkomma till detta ärende.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag vill för herr Wärnberg betyga — för den händelse han inte vet det tidigare — att jag inte är någon djupt engagerad advokat för de stora kapitalägarna. Det är inte heller kapitalskatten i och för sig som vi diskuterar.

Som herr Larsson avslutningsvis sade är det ett faktum att taxeringsvärdena, uppskrivna som de är och skall bli — och den principen har jag inget att invända mot — genom sin påverkan på skatten blir en belastning för jordbruket, vilket i sin tur måste belasta konsumenterna. Det är inga oväsentligheter, även om det skulle röra sig om endast 2 000 kronor. Dessa pengar skall betalas av beskattade medel, och då får man faktiskt fördubbla eller tredubbla summan. Och ändå var det en relativt låg summa som herr Wärnberg nämnde.

I övrigt håller jag med herr Wärnberg om att man måste ha lika regler för taxeringen, man måste ha aktuella taxeringsvärden. Har man inte detta blir jordbruket i ännu högre grad en spekulationsvara. Sedan vi tagit bort jordförvärvslagen är det mycket farligt att släppa dem som vill placera, d. v. s. gömma pengar, fritt in på detta område. Särskilt farligt är det om nu herr Wärnberg står upp och garanterar att inflationen skall bli ännu värre än den varit tidigare. Får man garantier för detta är det alldeles speciellt farligt att släppa sådana intressenter lösa, de skall i varje fall inte ha någon preferens.

Herr Wärnberg säger att det är svårt att följa den linje jag angav därför att

man inte kan hålla reda på vilka som skall ha preferens och vilka som inte skall ha det. Jag tror inte att det är svårt. Man kan gå efter mantalsskrivningsorten, och man kan förutsätta att vederbörande skall vara brukare av fastigheten och ha den som sin huvudsakliga inkomst. Självklart bör den som arrenderar ut jord inte ha denna förmån — arrendatorerna betalar ju ingen kapitalskatt — och det är i huvudsak på kapitalbeskattningens område som taxeringsvärdena har någon betydelse.

Om det infördes ett system enligt de riktlinjer som i motionen föreslås, skulle detta sannolikt medföra att många skulle sälja sina fastigheter när de icke längre själva brukar dem, eftersom de då får betala en så att säga effektiv förmögenhetsskatt. Det skulle då bli lättare för unga jordbrukare att träda till och lättare att komplettera jordbruksfastigheter o. s. v. Jag tror vidare att de praktiska svårigheterna kan övervinnas.

Låt mig slutligen säga att det inte är alldeles säkert att de värden som skall beskattas ur förmögenhetssynpunkt verkligen är de värden som kan tas ut vid försäljningen sedan realisationsvinstskatten betalats. Jag anser att även detta förhållande bör beaktas.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! I denna debatt har frågan om förmögenhetsbeskattningen spelat en huvudroll. Det finns emellertid en annan synpunkt som bör anföras och den gäller garantiskatten. Jag anser att frågan om garantiskatten inte bör alldeles förbigås med tystnad.

Det är väl inte vettigt att det skall läggas en särskild objektsbeskattning t. ex. på en hyresfastighet som kan vara taxerad till en miljon kronor och statligt belånad till 90 procent. Den skatten inverkar endast på hyrorna då räntor och underhåll tar intäkterna i anspråk. Det kan inte heller vara vettigt att man

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

på samma sätt skall lägga en garantibeskattnings på jordbruksfastigheter och över huvud taget på fast egendom. Det är fullkomligt orimligt och det är därutöver heller inte på något sätt tidsenligt. En gång i tiden då det var ett någorlunda jämnt avkastningsvärde t. ex. på jordbruksfastigheter och då hyresfastigheterna inte spelade den roll de nu gör var det naturligt med en garantiskatt. Man tyckte visserligen inte att systemet klaffade riktigt bra, men man ville garantera kommunerna ett skatteunderlag genom garantibeskattningen. I de storkommuner som nu skapas är det inte fastigheterna utan inkomsterna som bildar det väsentliga skatteunderlaget. Jag tycker att denna debatt inte bör avslutas utan att det säges ifrån att det är en fullkomligt meningslös och otidsenlig beskattningsnorm att lägga en garantibeskattnings på ett mer eller mindre fiktivt taxeringsvärde.

Jag måste därutöver säga att det är mycket svårt att avgöra vilka grunder som skall tillämpas för fastställande av fastighetsvärdet. Det blir ofta fråga om rena godtycket. En av mina vänner köpte en fastighet och betalade 44 000 kronor för den. Taxeringsvärdet var fastställt till 17 000 kronor. Då gick han till en som hade med fastighetstaxeringen att göra i hans län och sade: "Nu taxerar du väl inte upp mig till det priset." "Nej, var fullkomligt obekymrad, vi taxerar aldrig mer än en förständig köpare betalar", fick han till svar.

Jag menar att det är ytterligt svårt att bedöma värdet men att det däremot är lätt att få fram avkastningen med hjälp av deklarationen, och avkastningen går ju att beskatta. Avkastningen är någonting helt annat, som det verkligen går att bedöma. Vid bedömning av vad en fastighet är värd, kan man komma in på sådana resonemang som att en fastighet i en köparens hand kan vara värd så och så mycket men i en annan — i en tandläkares eller i

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.

en trävaruhandlars — hand värd så och så mycket mera. Det går inte att resonera på detta sätt, utan det blir fråga om rena godtycket. Det blir en bedömning som åtminstone inte jag kan dela. Försök att göra rent hus med gamla förlegade skattenormer och försök att få fram en rättvis beskattning.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag är i den unika situationen att kunna instämma med herr Ferdinand Nilsson på ett par punkter.

Jag anser liksom herr Nilsson att en gård inte skall vara mera värd i händerna på en trävaruhandlare eller en tandläkare än den är i händerna på en lantbrukare, även om den senare endast formellt är lantbrukare.

Vidare har jag inte heller någon särskilt stor sympati för det slags objekt-skatt som tas ut genom det s. k. garantibeloppet. Den skatten utgår endast på fastigheter som inte ger någon avkastning, och jag sväljer den därför att avkastningen beräknas på ett så konstigt sätt. Det är inte den verkliga avkastningen som beskattas. Dessa fastigheter borde ge mera i skatt.

Att jag begärde ordet beror egentligen på att herr Gösta Jacobsson gjorde något av en insinuation mot mig. Han sade att jag i egenskap av bankofullmäktig hade pratat om en viss inflation. Jag hoppas att det var ett skämt. Jag lägger mycket stor vikt vid att inte tala om vad jag kan få veta i det jobbet som andra människor inte vet. Alla har inte den inställningen, men jag hävdar den med stor bestämdhet. Jag hoppas, som sagt, att herr Jacobsson skämtade.

För övrigt har jag inte garanterat någon inflation, vilket någon annan talare påstod. Jag har sagt att vi hade en inflationsutveckling i fjol och att vi kan vänta en något större i år. Jag ber var och en att läsa statsverkspropositionen. Där talas om att vi hade mellan 3 och 4 procents prisstegring i fjol och att vi beräknas få 3,5 procent under det kom-

mande året. Finansministern har dessutom sagt i föredrag att vi får räkna med ytterligare någon procent. Det är på det jag stöder mig när jag säger att inflationen kommer att uppgå till 3 å 4 procent.

Inflationsutvecklingen kommer med naturnödvändighet att innebära att priserna på fast egendom går upp. Redan när taxeringsvärdena så småningom blivit fastställda har alltså priserna på fastigheter stigit med ytterligare 6 eller 7 procent, och då är det inte så farligt.

Det är klart att man kan kalla mig konservativ därför att jag håller på ett skattesystem som säger att förmögenheterna skall beskattas likadant, oavsett om pengarna ligger placerade i en gård, en villafastighet eller i aktier eller om de står på banken. Är det en konservativ inställning att resonera på det sättet, så är jag naturligtvis konservativ. Jag hävdar dessutom att det är besvärligt att försöka genomföra någon form av särbeskattning av fastigheter, enligt vilken exempelvis tandläkares fastigheter skall vara högre taxerade än fastigheter som ägs av dem som brukar jorden. Så snart en jordbrukare säljer gården skall alltså taxeringsnämnden träda till och sätta ett nytt värde på den. Hur går det till exempel när jordbrukaren säljer gården eller arrenderar ut den till sin son? Jag har bara nämnt ett par fall som kommer att bli otroligt besvärliga att klara upp.

Herr Axel Kristiansson förklarar att han inte är någon vän av förmögensägarerna. Han har ingenting att tala om när det gäller själva förmögensskatten, den bryr han sig inte om, utan det är jordbrukarnas inkomstbeskattning han talar om. Jag har försökt att förklara — och jag tror att jag har lyckats att förklara det för de flesta här — att det nu inte gäller inkomstbeskattningen. Det problemet är redan löst genom att den s. k. fastighetsskatten är avdragsgill. Det blir alltså inte någon ökad beskattning. Däremot blir det en minskad inkomstbeskattning därigenom

att man får ett högre fastighetsvärde att beräkna värdeminskningsavdraget på.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Wörnberg säga att jag har förstått herr Wörnberg. Men det är möjligt att han har missförstått mig. Det är här fråga om kapitalskatten. Låt mig ändå få säga — det passar väl in med vad jag sade tidigare om att jag inte är advokat för de stora förmögenhetsägarna — att denna skatt faktiskt drabbar även relativt små jordbrukare.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Säsom motionär i detta ärende ber jag att få säga några ord.

Jag uppmärksammade att flera av talarna uttryckte sig som om fastighetstaxeringen vore avslutad. Så är, som vi finner vid närmare eftertanke, inte fallet. Vad vi har tagit del av är *preliminära* taxeringsvärden, mot vilka helt naturligt många erinringar har gjorts. Ett faktum är emellertid att dessa preliminära värden har varit sådana att de har ingivit stor oro. Ett faktum är också att många människor hastigt har blivit förmögna men egendomligt nog samtidigt fått ekonomiska bekymmer! Det gäller både jordbrukare och villaägare.

Såvitt jag förstår finns det mycket som talar för en allmän översyn av bestämnelserna för fastighetstaxering, och jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill bara rätta till ett litet missförstånd mellan herr Wörnberg och mig. Han trodde tydligen att jag hade kallat honom för konservativ. Även om jag är medveten om att herr Wörnberg inte precis tillhör vänsterradikalerna, avsåg jag inte honom utan

Om 1970 års fastighetstaxering m. m.
lagstiftningen. Jag anser att det här är fråga om en otidsenlig lagstiftning, som inte följer med den nuvarande tidsutvecklingen. Därmed har jag också tillåtit mig att kalla den konservativ.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag menar faktiskt att lagstiftningen är tidsenlig.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkterna 1, 2 och 5 samt därefter särskilt rörande vardera punkten 3 och 4.

I fråga om punkterna 1, 2 och 5, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med A betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Jacobsson, Gösta, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 8 punkterna 1, 2 och 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med A betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

Om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.

nen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 61.

På gjord proposition bifölls sedermera utskottets hemställan i punkten 3.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande punkten 4 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med B betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 8 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Tistad m. fl. vid betänkandet avgivna, med B betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 61.

Om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 9, med anledning av motioner om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.

I detta betänkande hade behandlats

1) de likalydande motionerna I: 57, av herr *Nyman m. fl.*, och II: 65, av herr *Ericsson i Åtvidaberg*, vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådana ändringar i skatteförfattningarna, att företag erhöles rätt att skattefritt avsätta medel till särskilda omskolnings- och utbildningsfonder;

2) de likalydande motionerna I: 151, av herr *Lidgard*, och II: 171, av herr *Fridolfsson i Stockholm m. fl.*, vari anhöllits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag beträffande skattefri avsättning till vidareutbildningsfond; samt

3) de likalydande motionerna I: 307, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 336, av herr *Holmberg m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära, att Kungl. Maj:t snarast måtte förelägga riksdagen förslag om skattefri avsättning till utbildnings- och omställningsfond.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 57 och II: 65;

2) motionerna I: 151 och II: 171; samt

3) motionerna I: 307 och II: 336.

Om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.

Reservation hade anförts av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m), *Österdahl* (fp), *Vigelsbo* (cp), *Larsson* i Umeå (fp), *Enarsson* (m) och *Sundkvist* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 och 3 hemställa, att riksdagen med anledning av motionerna I: 57 och II: 65 samt I: 307 och II: 336 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag snarast om rätt för företag att skattefritt avsätta medel till omskolnings- och utbildningsfonder.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! I en av de motioner som vi nu behandlar, väckt av herr Nyman m. fl. i denna kammare och av herr Ericsson i Ätvidaberg i andra kammaren, lämnas en mycket initierad beskrivning av den situation som många äldre anställda i dag befinner sig i på många håll inom näringslivet.

Kraven på utbildning och kunskaper ökar, och de äldre, vilkas skolning ligger långt tillbaka i tiden, kan inte riktigt följa med i utvecklingen. När det blir fråga om befordran eller omplacering till nya arbeten blir de äldre ofta distanserade av yngre kamrater med färskare och bättre utbildning.

Detta är en olycklig utveckling, och vi är säkerligen alla överens om att de äldre måste få en chans att bättra på sina kunskaper och sin utbildning så att de inte skall riskera att bli ställda åt sidan. Samhällets satsning på vuxenutbildningen är ett uttryck för vår enighet och beslutsamhet att förbättra de äldres ställning i arbetslivet.

Om företagen inom näringslivet själva försöker komma till rätta med dessa problem genom intern utbildning, bör de kunna räkna på statsmakternas stöd. Det får de också på olika sätt. Vad vi nu intresserar oss för — eftersom det är ett betänkande från bevillningsutskottet som vi behandlar — är hur fö-

retagens kostnader för intern utbildning skall behandlas skattemässigt.

Ett företags kostnader för omskolning och utbildning av företagets egen personal under ett visst beskattningsår är att anse som en kostnad i företagets rörelse som får dras av vid beskattningen för samma beskattningsår. Men om ett företag ett år vill avsätta pengar till utbildningskostnader under kommande år blir inte den avsättningen skattefri. Tyvärr är det inte så att företagens omskolnings- och utbildningsverksamhet kan fördelas jämnt över åren, utan behovet växlar betydligt från år till år. Det sammanhänger med rationaliseringar och omstruktureringar inom företagen, som kommer med vissa mellanrum, men är också i hög grad beroende på yttre förhållanden, inte minst arbetsmarknadsläget.

Det skulle därför vara värdefullt för företagen om de kunde skattefritt fondera medel för att ha dem tillgängliga när omskolnings- och utbildningsverksamheten behöver intensifieras. Vad vi syftar till är en parallell till investeringsfonderna, som alla tycker är bra. Skillnaden är att det här gäller investeringar i yrkeskunskaper och yrkesskicklighet och inte i maskiner och byggnader.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Jag skulle i egenskap av motionär gärna vilja komplettera vad herr Tistad har framhållit beträffande betänkandet och den reservation som fogats till detta.

Det talas i våra dagar mycket om samverkan mellan företag och samhälle, vilket också sker i viss utsträckning. Ett mycket viktigt område för sådan samverkan är utbildningen. När det gäller praktisk utbildning, eller yrkesutbildning som vi ofta säger, är en sådan samverkan synnerligen väsentlig inte minst genom den uppdelning av

Om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.

ansvaret som skett i fråga om yrkesutbildningen, där samhället i dag mer och mer tar över den breda, allmänna yrkesutbildningen, medan företagen får åta sig den specifika, mer företagsinriktade, s. k. färdigutbildningen. Det är fråga om en ansvarsfördelning mellan samhälle och företag. De ekonomiska frågorna har inte lösts ännu, men det finns en utredning som sysslar med detta.

Företagen har ansvar för sina anställdas utveckling. Vi ställer i dag från samhällets sida stora krav på företagen när det gäller deras ansvar för de anställdas utveckling, fortbildning och vidareutbildning, vilket allt numera hör till god personalpolitik. Vi kräver också att företagen skall ta ansvar för personalens sysselsättning, och det skall, anser vi, vara mycket speciella skäl om ett företag skall få friställa personal.

På en resa som statsutskottets femte avdelning gjorde förliden vecka besöktes Borås, där avdelningens ledamöter blev informerade om TEKO-utredningen. Frågan ställdes vad som var alternativet om textilindustrin inte skulle kunna klara konkurrensen. Var det etablering i utlandet? Svaret från en ansvarig arbetsgivare blev: "Vi måste i första hand ta ansvar för sysselsättningen." Jag tyckte att det var roligt att höra detta. För att stödja TEKO-industrin föreslås nu också en satsning på utbildning.

Företagens ansvar för att omskola personal till nya uppgifter blir allt större och kommer ingalunda att minskas i framtiden, även om vi får goda tider, utan det kommer enbart att öka. Det hör ihop med strukturrationalisering och utveckling. Det behövs därför en stark beredskap, åtminstone en bättre beredskap än vad man många gånger har i dag inom företagen för en sådan omställning av personalen. Personalen måste också få klart för sig att den kan komma i den situationen att den måste byta arbete inom företaget och att detta kräver omskolning.

Näringslivet har i samband med friställningar kritiserats för att inte tillräckligt ha planerat sådana omställningar i tid. Det är helt enkelt, som jag och många andra ser det, en trygghetsfråga som vi nu talar om — trygghet i arbetet. Men omskolning kostar pengar. Vi kan bara tänka på vad som omtalas i bevillningsutskottets betänkande, nämligen att arbetsmarknadsstyrelsens omskolningsverksamhet kostar mer än en halv miljard för omskolning av cirka 100 000 personer om året. Det betyder cirka 5 000 kronor per person.

Det förslag som vi framfört om möjligheter att skattefritt avsätta medel till särskilda omskolnings- och utbildningsfonder för företagen är, tycker vi, både framsynt och praktiskt. Det är ju företagens egna medel det här rör sig om och som alltså skulle användas för att betala kostnaderna för denna utbildning. Utskottets skrivning att det skulle öppna möjlighet till skatteutjämning mellan olika beskattningsår kan i och för sig vara riktig, men det är ett alltför enkelt argument för att avslå ett förslag om en sådan här möjlighet för företagen att avsätta medel till utbildningsfonder. Jag tycker att man då likasom inte har tillräckligt erkänt vår tanke bakom förslaget — att skapa trygghet för de anställda med hjälp av omskolning och utbildning av personal, vilket samtidigt skulle kunna minska samhällets stora kostnader för omskolningen. Dessutom vet vi att den personal som omskolas inom ett företag har större möjligheter att få en sysselsättning som är adekvat i förhållande till den utbildning som denna personal erhåller. Detta sker inte alltid när det gäller arbetsmarknadsstyrelsens utbildningsverksamhet. Därför behövs dylika fonder, och de kommer att fylla en stor uppgift som både samhället och näringslivet kan ha glädje av.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Den senaste ärade talar-
nen ville göra gällande att vi inom ma-
joriteten inte har förstått vad motio-
nerna går ut på. Han antydde till och
med att vi inte hade sinne för betydel-
sen av att de anställda känner trygghet
i anställningen. Det är inte så! I vårt
betänkande redovisar vi vad samhället
har gjort för utbildningen. Det är avse-
värda belopp som det allmänna nu läg-
ger ut i olika former för att få till stånd
omskolning och andra arbetsmarknads-
åtgärder.

Men vad motionärerna måste vara ute
efter är nya former för förlustutjämning
i företagen. Den utbildning som företa-
gen nu kostar på är ju avdragsgill vid
beskattningen. Inga företag hindras att
lägga ut pengar för att utbilda sin per-
sonal. Då säger talesmän för reservan-
terna att företagen skall ha möjlighet
att gardera sig för framtiden. Ja, om
den saken är vi väl inte oense. I den
män företagen går bra finns det många
avdragsmöjligheter, som omsider leder
fram till en stark konsolidering av fö-
retagen. Jag behöver bara nämna lager-
värderingarna och nedskrivningarna på
maskiner. De procentsatser vi där tillå-
ter för nedskrivningar är rätt kraftiga.
Dessa dolda reserver kan givetvis an-
vändas. Visserligen kan inte investe-
ringsfonderna användas för att ordna
utbildning. Men om det skulle vara så
illa att ett företag inte har råd att beta-
la utbildning av sin personal — d. v. s.
om överskottet inte skulle räcka till för
det ändamålet — är det ingenting som
hindrar att företaget upplöser någon
del av lagerreserven, att man tar fram
en del av de dolda reserverna. Företa-
get kan också, även om det inte blir li-
ka förmånligt som under andra omstän-
digheter, få tillbaka pengar som man
har i investeringsfonden. Då får man
emellertid betala skatt.

Jag kan inte se att det här är fråga
om någoting annat än att kräva ytter-
ligare möjligheter för resultatutjämning.

Men jag tror mig veta att för de företag
som har så pass lönsam drift att de kan
använda fondavsättningen uppkommer
inga svårigheter av det här slaget.

Sedan är det heller inte alldeles sä-
kert att det är rätt att enskilda företag
får skatteförmåner därför att de kostar
på sina anställda speciell utbildning ut-
över den utbildning som redan finns
och för vilken det allmänna får satsa så
avsevärda belopp.

Jag hemställer om bifall till utskottets
betänkande.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Min avsikt var inte att
säga att utskottets ärade ledamöter inte
skulle ha förstått värdet av att de an-
ställda känner trygghet. Vad jag avsåg
med mitt anförande var att möjligheter
för ett företag att ge de anställda om-
skolning och utbildning skapar trygg-
het. Jag begriper att det måste också ni
förstå.

Däremot tycker jag att ni lägger all-
deles för stor vikt vid att framhålla att
det här är fråga om en resultatutjäm-
ning. Låt vara att det är en resultatut-
jämning, men den kommer ju de an-
ställda till godo genom att företaget får
ökad beredskap, ökad villighet att före-
ta den omskolning som många kanske
tidigare försummat. Man har ju också
kritiserat från samhällets sida att före-
tagen inte planerat tillräckligt för sin
personal i samband med friställningar.
Bevillningsutskottets ärade ordförande
måste väl känna till den diskussion som
fördes för några år sedan när alla dessa
friställningar förekom.

Företagen bör därför i tid se till att
de planerar för sin personal och om-
skolar den. Det skulle då vara en myc-
ket stor stimulans om man hade dessa
fonder. Det finns naturligtvis företag
som gör för litet här, men om de fick
denna möjlighet skulle det stimulera
dem. Här kunde samhällets, företagets
och de anställdas intressen förenas.

Ang. beskattningen av företagsvinster

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Det är klart att företag som går bra har många möjligheter att ta fram pengar när man behöver dem för personalutbildning och därmed få skattemässiga fördelar. Men om företagen nu har förmånen att kunna anordna intern företagsutbildning för obeskattade medel under ett och samma beskattningsår, kan jag inte se att vi skulle göra något orätt, om vi gav företagen möjligheter att fondera pengar för framtida sådana ändamål. Det är klart att detta innebär en skatteutjämning, liksom all fondering av medel. Men om man har en positiv inställning till företagens utbildningsverksamhet, tycker jag att man kan bidra till att dessa möjligheter skapas.

Jag vill inte påstå att det händer någon katastrof om förslaget inte går igenom, och jag vill heller inte göra gällande att detta är en mycket angelägen fråga. Man kan ordna skattefrihet på andra vägar, men jag tror att det är bättre att kalla saker och ting vid deras rätta namn. Om man skapar möjligheter för företagen att skattefritt avsätta pengar till utbildning, stimulerar man företagen att delta i detta arbete. Det är dithän vi reserverar vill komma.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående punkterna 1 och 3 av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan samt därefter särskilt rörande punkten 2.

Därefter gjorde herr talmannen avseende punkterna 1 och 3 propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 9 punkterna 1 och 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 56.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten 2.

Ang. beskattningen av företagsvinster

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 11, med anledning av motioner angående beskattningen av företagsvinster.

Till behandling hade utskottet förehått

1) de likalydande motionerna I: 308, av herr *Brundin m. fl.*, och II: 265, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*; även-som

2) de likalydande motionerna I: 773, av herrar *Brundin* och *Akerlund*, samt II: 921, av herr *Nordstrandh*.

I motionerna I: 308 och II: 265 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag om avveckling av dubbelbeskattningen av svenska aktiebolags och svenska ekonomiska föreningars vinster enligt de riktlinjer som framförts i motionerna.

Utskottet hade i det nu förevarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 308 och II: 265; samt
- 2) motionerna I: 773 och II: 921.

Reservation hade avgivits av herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m) och *Enarsson* (m), vilka ansett, att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 308 och II: 265 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag om avveckling av dubbelbeskattningen av svenska aktiebolags och svenska ekonomiska föreningars vinster enligt de riktlinjer som framförts i motionerna.

Vid betänkandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m) och *Enarsson* (m).

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (m):

Herr talman! Då detta ärende hänförs sig till den ordinarie "följetongen" av ärenden och jag dessutom har tagit kammarens tid i anspråk tillräckligt för i dag, inskränker jag mig till att yrka bifall till reservationen.

Herr **PETTERSSON, ARNE**, (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig lika kort som herr Gösta Jacobsson.

Med hänvisning till den mycket korta men starka motivering som utskottet anför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen,

Ang. beskattningen av företagsvinster
att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 11 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 21.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten 2.

Om undantag från beskattning som naturaförmån av fritt bränsle från egen fastighet

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 12, med anledning av motioner om beskattning av vissa naturaförmåner.

I förevarande betänkande hade utskottet behandlat

1) de likalydande motionerna I: 788, av herrar *Skagerlund* och *Axelson*, samt II: 903, av herr *Eriksson* i Arvika och herr *Jönsson* i Ingemarsgården, i vilka motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådan revidering av riksskatte-nämndens anvisningar, att förmån av bränsle från egen skog ej beskattades och att översyn skedde av anvisningarna beträffande övriga naturaförmåner;

2) de likalydande motionerna I: 801, av herr *Åkerlund* och herr *Carlsson, Eric*, samt II: 936, av herr *Åkerlind*, vari anhållits, att riksdagen måtte uttala, att innehavare av jordbruksfastighet, som själv avverkade sin ved, icke borde beskattas för värde av s. k. hushållsbränsle och att, om detta yrkande icke kunde bifallas, nu gällande normvärde för hushållsbränsle för sådan ägare av jordbruksfastighet borde nedsättas till hälften; ävensom

3) motionen II: 21, av herr *Johansson* i Skärstad m. fl.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 788 och II: 903;

2) motionerna I: 801 och II: 936;

samt

3) motionen II: 21.

Vid betänkandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m) och *Enarsson* (m).

Herr **CARLSSON, ERIC**, (cp):

Herr talman! Jag skall till detta bevillningsutskottets betänkande nr 12

foga ett par synpunkter i anledning av motionerna I: 801 och II: 936. Det gäller frågan om vissa naturaförmåner och hur dessa skall värderas.

Får jag, herr talman, börja med att påminna om att vi innan vi den 15 februari varje år har att avlämna våra självdeklarationer studerar de anvisningar som finns. Dessa är ofta många och invecklade men också intressanta. Man kan inte låta bli att knyta vissa reflexioner till dessa anvisningar. Hur är det med rättvisan inför skattelagarna? Somliga människor har förmåner som inte behöver beskattas. Dessa kallas förmåner av ringa värde. Det kan vara eftermiddagskaffe i arbetet, det kan vara gåvor till jul från företaget, och det kan vara rätten att få inköpa varor till nedsatt pris vid det företag där man är anställd. Det betraktas som förmåner av ringa värde om beloppet inte överstiger 400 kronor.

För den jordbrukare eller småbrukare som hugger upp skatar och toppar till vedbränsle, håller rent kring åkerkanter och diken och tar reda på den skräpved som blir — där gäller emellertid inga sådana förmåner. Han skall i stället beskattas för förmånen av fritt bränsle.

Om denne jordbrukare eller småbrukare får anställning som "kommunal buskhuggare" för att ur naturvårdssynpunkt röja upp så att det blir litet bättre sikt mot t. ex. en sjö ställer det sig annorlunda. Tar han reda på det skräpvirke som blir vid dessa upprepningar och använder det för egen del så utgör det en förmån av ringa värde och därmed icke skattepliktig inkomst.

Är han skogsarbetare eller arrendator och får vedbränsle på detta sätt föreligger icke heller skatteplikt.

Det är från dessa utgångspunkter man måste fråga sig hur det är med rättvisan och likställigheten inför lagen. Finns det inte skäl för riksskattenämnden att se över dessa regler och försöka få dem litet mer i takt med tiden?

Vi har tidigare i dag haft en debatt om skatter, och jag nämnde även då

Om undantag från beskattning som naturaförmån av fritt bränsle från egen fastighet

att det finns anledning att försöka skapa skatterättvisa. Det innebär ökad respekt för skattelagarna. Det kan inte vara rättvist att en del förmåner till ett värde av upp till 400 kronor skall betraktas som förmån av ringa värde, under det att för andra grupper skall gälla andra värderingar och sådana smärre saker tas upp. Är inte detta med naturaförmåner, som vi här har pekat på, någonting av gammal kvarleva? Finns det inte anledning att anpassa reglerna till dagens verklighet?

Låt oss hålla oss till småbrukarna. De gör detta arbete själva; de lejer inte för huggningsarbetet för att framskapa det egna bränslet. För deras vidkommande borde det finnas möjlighet för riksskattenämnden att pröva värdet av naturaförmån. Alternativet till att använda detta skräpvirke som bränsle är olja eller elkraft, alltså sådant som på ett eller annat sätt tär på våra naturtillgångar. Det måste väl vara samhällsekonomiskt riktigt att stimulera användandet av det egna överskottsbränslet i stället för olja eller elkraft, som vi inte minst i dagens läge med hänsyn till torka och oförutsedda väderleksförhållanden bör spara på.

Herr talman! Jag skall inte ställa något yrkande i denna fråga utan bara säga, att vi motionärer betraktar dessa naturaförmåner i form av eget bränsle och där man själv gör arbetsinsatsen som en förmån av ringa värde. Det finns anledning för riksskattenämnden att ompröva sin inställning till detta, så att vi får en bättre tingens ordning än vi har i dag.

Jag har, herr talman, inget ytterligare yrkande.

Herr **AKERLUND** (m):

Herr talman! Jag är tillsammans med herr Eric Carlsson motionär i denna fråga, och jag måste säga att det enligt min mening är få frågor, där så utomordentligt starka skäl talar för att någonting bör göras som i detta ären-

de. Jag vill verkligen på det kraftigaste instämma i vad herr Carlsson just nu sagt.

Jag vill tillägga ytterligare en liten synpunkt, nämligen att yrkandet går ut på att normvärdet på detta bränsle skall nedsättas i första hand till noll och att man, om detta inte godtages, åtminstone skall sätta ned det till hälften av det nuvarande värdet. Utskottet sade i fjol — och det är den punkten jag särskilt vill peka på — att utskottet visserligen inte var berett att föreslå en lagändring — en synpunkt som jag kan förstå — men att viss försiktighet borde iakttagas vid fastställandet av normerna. Utskottet tillade att normerna varit oförändrade under hela 1960-talet men att de ändå kunde anses vara moderata. Vad som emellertid inte kan bestridas är just det som herr Eric Carlsson så starkt understrukt, nämligen att 1960-talets utveckling på detta område innebär en radikal förändring beträffande vedens faktiska värde. Till detta kommer också att vi ju allmänt uttalar klara önskemål om att vi skall vårda vår landsbygd, hålla efter slyskog, ta reda på toppar och annat sådant som blir kvar vid avverkning av skog. Den som i likhet med mig åtminstone en del av året vistas ute på landet ser ofta hur markerna efter en avverkning blir nedskräpade på ett sätt som är ytterligt olyckligt och som kommer att innebära försämringar även när det gäller återväxten på nyavverkad skogsmark.

Här finns verkligen starka skäl, skäl av skatteteknisk natur, rättviseskäl — som herr Carlsson nämnde — och miljövårdsskäl för att man skall göra något för att uppmuntra och hjälpa till att hålla efter slyskog, förbuskning och annat sådant. Enligt mitt förmenande är det viktigt att en opinion kommer till uttryck från riksdagens sida, en opinion som är så pass stark att riksskattenämnden verkligen omprövar dessa normvärden i reducerande riktning.

Frågan för oss motionärer har gällt

Om undantag från beskattning som naturaförmån av fritt bränsle från egen fastighet

huruvida vi skulle begära en omröstning eller bara hänvisa till det särskilda yttrande som är fogat till betänkandet. Jag vill ansluta mig till herr Carlssons uppfattning att vi närmast bör rikta en vädjan till riksskattenämnden att ompröva sin inställning sedan dock riksdagen och bevillningsutskottet har sagt att det ligger i riksskattenämndens skön att få göra detta.

Herr talman! Jag har inget yrkande, men jag tycker att en opinionsyttring bör komma till stånd.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Sedan motionerna så skickligt motiverats av de föregående talarna ber jag för min del att få hemställa, att utskottets utlåtande får följande lydelse: Utskottet tillstyrker i anledning av motionerna I: 788 och II: 903, I: 801 och II: 936 samt II: 21 att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär utredning och förslag till sådan ändring i skattelagstiftningen att fritt bränsle från egen fastighet icke blir beskattat.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! En gång lär en ledamot i andra kammaren ha stått upp och sagt att detta inte är någon stor eller liten fråga, följaktligen är frågan varken stor eller liten. Man kanske kan karaktärisera det nu föreliggande ärendet på det sättet.

Bevillningsutskottet hade i fjol att behandla motsvarande motionsyrkanden som nu är aktuella och har inte velat ändra sin inställning på denna punkt. Men utskottet har också, som här har påpekats tidigare, uttalat sig positivt i dessa frågor även i år. Utskottet vill inte bestrida att normerna ibland kan leda till otillfredsställande resultat i vissa sammanhang och att man bör gå fram med en viss försiktighet när det gäller att värdera naturaförmåner.

Vi tror i bevillningsutskottet att man skall kunna lösa dessa frågor utan speciell lagändring genom att myndigheterna håller sin uppmärksamhet riktad på detta.

De som använder anställd personal till vedhuggning och vedkörning har rätt att dra av kostnaderna för detta vid taxeringen.

Jag skall inte polemisera mot det särskilda yttrandet, men man har tydligen inte kunna mobilisera mer energi bland bevillningsutskottets borgerliga ledamöter än till ett särskilt yttrande, där det sägs: "Bränsle från egendomen för uppvärmning av den egna bostaden utgörs ofta av röjningsvirke, toppar och grenar, vilka ej är säljbara. I de flesta fall är klenveden den sämsta tänkbara från bränslesynpunkt." Handen på hjärtat: Jag skulle vilja se den jordbrukare som i dag hackar grenar i skogen, kör dem till sin lantgård, hugger upp dem och eldar med dem i sin vedpanna. Jag tycker att det särskilda yttrandet är något mossbelupet, om jag får uttrycka det så. Jag tror inte att det går till på det sättet nu för tiden. Man går i stället i allt större utsträckning, som här nämnts, över till oljeeldning och eluppvärmning, och det gör man av bekvämlighetsskäl, såvitt jag förstår. Om bestämmelserna på denna punkt skulle ändras, skulle detta inte innebära någon förbättrad miljövard. Vad som händer vid avverkningstillfällena i skogen är väl att man, om man vill röja på ett hygge, eldar för kråkorna, som det sägs, d. v. s. man bränner resterna som är kvar efter hygget på platsen. Det är i stort sett vad som sker och som kommer att ske även i fortsättningen, även om det skulle bli en lagändring på denna punkt.

Jag yrkar bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Jag har icke pläderat för det särskilda yttrande som avgivits, utan den motion som väckts i detta ärende.

Om undantag från beskattning som naturaförmån av fritt bränsle från egen fastighet

Vad jag här med den erfarenhet jag har från den tid jag sysslade med taxeringsfrågor engagerat mig för är att riksskattenämnden skall göra en bedömning av olika förmåners värde. Riksskattenämnden har fastställt principen, att en förmån av ringa värde är en sådan förmån som ligger under en summa av 400 kronor. Och så gör man en katalogisering över vad detta kan innefatta. De äldre jordbrukare och småbrukare som det här rör sig om bedriver skogsvård och ägnar sig åt att hålla snyggt omkring sig genom att gallra bort buskar o. d. De tar sedan vara på virket som bränsle eftersom detta ligger i deras ekonomiska sinne. De utnyttjar alltså som bränsle klenvirke av sådana dimensioner som icke kan avsättas som gagnvirke.

Jag vet inte om jag måste ge herr Paul Jansson en lektion i skogsvård, men det förhåller sig på det sättet att man på de små lotter det här gäller inte gör kalhyggen som man bränner, man gallrar och håller rent i skogen — detta tillhör god skogsvård. Överskottsvirket som inte kan avsättas använder man för egen del. Vi menar att riksskattenämnden bör uppmärksamma det förhållandet att småbrukarna själva gör arbetet, en egen insats i detta fall — man lejer inte folk för denna gallring. Riksskattenämnden har möjlighet att uppmärksamma denna fråga utan beslut här i riksdagen. Men den debatt vi här har fört — och jag tolkar även herr Paul Janssons yttrande på det sättet — innebär att riksskattenämnden bör ägna denna fråga betydligt mer positiv uppmärksamhet än den hittills gjort.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vill endast till vad som här sagts foga att jag också skulle vara mycket belåten ifall det hade hjälpt med att man förra gången uttalade att riksskattenämnden borde förfara på det och det sättet. Men den har ingenting gjort åt saken. Därför delar

jag den uppfattning som herr Åkerlund givit uttryck åt, nämligen att om det här gäller att åstadkomma en manifestation, måste man väl tala ur skägget.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Det råder ingen tvekan om att herr Eric Carlsson är mer bevandrad i skogsvård än jag — mitt skogsinnehav inskränker sig till ett tunnland i anslutning till min bostad, varför vi naturligtvis i detta avseende inte är jämspelta. Men när man drar in miljövärdsaspekten i detta sammanhang vill jag, liksom utskottet, säga att det finns skäl att se varligt på dessa frågor och göra en så låg värdering som möjligt. Vi får väl hoppas att riksskattenämnden läser bevillningsutskottets betänkande noggrannare denna gång än tidigare. Men om man tror att miljövärdsaspekten skulle ha så stor betydelse beträffande röjning av sly, toppar och grenar o. d. tillåter jag mig att tvivla på den punkten.

Herr Eric Carlsson anförde att han inte talat för det särskilda yttrande som avgivits utan för en motion som väckts i ärendet. Men jag hörde också tydligt att herr Carlsson talade om toppar och grenar i sitt första inlägg, och jag tror inte att man håller på och gallrar ut grenar och toppar för att elda dem i vedpannor nu för tiden, alldeles oavsett om en lagändring kommer till stånd eller ej.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen att därunder yrkats

dels att utskottets hemställan skulle bifallas,

dels ock, av herr Nilsson, Ferdinand, att riksdagen i anledning av motionerna I: 788 och II: 903, I: 801 och II: 936 samt II: 21 skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till sådan ändring i skattelagstiftningen, att fritt bränsle från egen fastighet icke bleve beskattat.

Om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till utvecklingshjälp m. m.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till utvecklingshjälp m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 13, med anledning av motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till utvecklingshjälp m. m.

Till behandling hade bevillningsutskottet förehått

1) de likalydande motionerna I: 155, av herr *Svenungsson*, och II: 170, av herr *Fridolfsson* i Stockholm m. fl., vari anhöllits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för gåvor som den skattskyldige skänkt till religiösa, humanitära, kulturella, vetenskapliga eller eljest uppenbart allmännyttiga ändamål; samt

2) de likalydande motionerna I: 227, av herr *Wikström* m. fl., och II: 267, av herr *Nelander* m. fl., vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning rörande införande av rätt för fysiska personer till avdrag vid den statliga taxeringen för gåvor — med visst maximibelopp — till u-hjälp och andra humanitära ändamål samt kulturella, religiösa, vetenskapliga eller eljest uppenbart allmännyttiga ändamål.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 155 och II: 170; samt

2) motionerna I: 227 och II: 267.

Reservation hade anförts av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m), *Österdahl* (fp), *Larsson* i Umeå (fp),

Enarsson (m), *Sundkvist* (cp) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av motionerna I: 155 och II: 170 samt I: 227 och II: 267 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om införande av rätt för fysiska personer till avdrag vid inkomsttaxeringen för gåvor till u-hjälp och till kulturella, humanitära, religiösa, vetenskapliga eller eljest uppenbart allmännyttiga ändamål.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Den fråga som vi nu behandlar är inte ny för kammarens ledamöter, och jag skall därför söka fatta mig kort, även om jag inte kan lova att bli lika kortfattad som herr Gösta Jacobsson var för en stund sedan.

Jag tror att de allra flesta uppskattar värdet av det arbete som utförs av de kristna samfundet och av olika sammanslutningar och institutioner för humanitära, vetenskapliga och kulturella ändamål. Jag tror också att de allra flesta ser enskilda gåvor till u-hjälpsverksamhet som ett värdefullt inslag i den bistandsverksamhet till förmån för u-länderna som vi i i-länderna och inte minst i Sverige bör känna som en förpliktelse.

Många människor visar stor offervilja när det gäller dessa ändamål. Det är inte alltid de som har det bäst som ger mest, utan ofta är det tvärtom. I mycket hög grad är det människor med små och medelstora inkomster som bär upp den verksamhet som det här gäller. De som på detta sätt lämnar bidrag till allmännyttig verksamhet ger genom sina gåvor ett lika värdefullt stöd till samhällets arbete som vi alla gör genom våra skatter. Detta är ett skäl som talar för att vi inte skall ta ut inkomstskatt på sådana gåvor. Givetvis åsyftar jag inte med detta en obegränsad avdragsrätt, utan det måste finnas vissa maximibelopp för avdrag.

Utskottsmajoriteten vidhåller sin uppfattning som den redovisat tidigare,

Om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till utvecklingshjälp m. m.

att staten bör stödja allmännyttiga ändamål genom direkta bidrag i stället för genom skattenedsättningar. Tyvärr brukar det finnas litet utrymme i statens budget för bidrag av detta slag. Naturligtvis kan man säga att skattenedsättningar inte ökar det utrymmet. När man här räknar plus- och minusposter, bör man emellertid inte glömma bort att en person som skänker pengar till allmännyttiga ändamål, även om han får dra av gåvobeloppet vid beskattningen, dock bidrar mera till samhällsverksamheten i vid bemärkelse än vad han skulle göra om han lämnade bidrag till denna endast genom sina skatter. Det är också värt att lägga märke till ytterligare en sak. Reserverna syftar inte till att de som ger bort pengar skall få en lindring genom skatteavdraget, utan avsikten är att de genom avdraget skall få möjlighet att ge ännu mer.

Låt mig till sist också erinra om att skattelagstiftningen i en rad länder medger avdrag för gåvor av det slag det här är fråga om. Jag nämner Danmark, Finland, Västtyskland, Frankrike, Belgien, Holland och Italien.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! Jag börjar som herr Tistad. Den här frågan är verkligen inte ny. Under en lång följd av år har riksdagen haft att ta ställning till motionsyrkanden om utredning angående rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för gåvor som den skattskyldige skänkt till religiösa, humanitära, kulturella eller uppenbart allmännyttiga ändamål.

På varje avslag har följt nya motioner, och det är väl svårt att utvinna något nytt ur ämnet. Debattens längd här i kammaren är nog inte heller avgörande för frågans vidare öde. Argumenten för eller emot är ungefär de-

samma år efter år, men droppen kanske så småningom kan urholka stenen. Den faller tyngre nu än när frågan först fördes på tal. Tanken har i varje fall vunnit ökad anslutning.

Vi motionärer vill inte se den tidigare riksdagsbehandlingen, de upprepade avlagen, som en slutgiltig och godtagbar avveckling av detta problem. Från statlig synpunkt måste det framstå såsom en väsentlig förmån att enskilda organisationer på det religiösa och sociala fältet åtar sig angelägna samhällsfunktioner. Starka skäl talar enligt vår mening för att samhället bör underlätta dessa organisationers frivilliga arbete och visa sin uppskattning när det gäller de frivilliga krafter som här verkar.

Utskottet har nästan stående invändningar mot denna avdragsrätt. Utskottet upprepar i år dels sina bekymmer när det gäller avvikelser från grundläggande principer i vår skattelagstiftning, dels de praktiska svårigheter som skulle uppstå i samband med beviljad avdragsrätt. De praktiska svårigheterna kan tydligen bemästras i våra grannländer och i ett flertal andra länder, och principerna brukar inte vara oföränderliga i vår allmänna lagstiftning. Skattelagsakkunniga har i varje fall inte avvisat möjligheten till denna avdragsrätt. De har t. o. m. anvisat vissa vägar för avdrag. Det var alltså inte av den anledningen som de sakkunniga i sista omgången hyste betänkligheter mot avdragsrättens införande. Vi begär ju också bara en utredning. Vi vill inte öppna vägar för avhändande av stora skatteobjekt. Därför föreslår vi ett maximerat avdrag.

Riksdagens hittills visade motvilja mot att bifalla detta utredningskrav framstår för många människor som helt oförklarlig. Man har under många år med otålighet sett fram mot den utredning som vi nu återigen hemställer om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till utvecklingshjälp m. m.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! De båda föregående talarna har påpekat att motionerna inte är nya. Nej, men även en av riksdagens eviga följeslagare kan kräva en viss uppmärksamhet.

Om man går igenom argumenten för avstyrkande, finner man att de i huvudsak grupperas kring tre linjer. Det första argumentet är att statsbidrag är bättre än avdragsrätt. Vi befinner oss i den situationen att vi från socialdemokratiskt håll varken har fått ett förslag om statsbidrag eller ett medgivande om avdragsrätt. Jag tycker då att den diskussionen är skäligen teoretisk.

Vi har utgått från det önskemål som organisationerna och trossamfunden själva har fört fram, men vi har även utgått från att socialdemokratin i andra länder har accepterat detta mönster och i vissa fall rent av själv har infört det. Det är ganska underligt att det skall vara så svårt från principiell synpunkt i vårt land. Vad som är sanning i Heidelberg, o. s. v.

Det andra huvudargumentet brukar vara att avdragsrätten skulle gynna de högre inkomsttagarna och innebära att de egentligen inte skulle behöva offra så mycket av de medel som de gav till dessa ideella och humanitära organisationer. Det tycker jag knappast är ett avgörande argument, om beloppet maximeras. Jag kan för min del vara med om en maximering som ligger någonstans kring 3 000, 4 000, 5 000 kronor — det rör sig inte om så särskilt stora belopp.

Det tredje argumentet är att det skulle vara svårt — som utskottet skriver — att åstadkomma en för det praktiska taxeringsarbetet lämplig avgränsning av de ändamål som motiverar en avdragsrätt vid taxeringen.

I Danmark och i många andra länder har gjorts förteckningar över organisationer, samfund och rörelser som tillåts att göra avdrag av den här arten. Det torde knappast vara svårare att göra detta i vårt land. Det finns inte

någon anledning att i förväg underkänna våra taxeringsexperters möjligheter att komma till rätta med problemet. Detta argument borde i sig självt utgöra en stark motivering för den utredning som vi begär i reservationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON, TAGE, (s):

Herr talman! Inte heller jag torde kunna tillföra den här debatten någonting nytt. Det känns nästan motbjudande att upprepa alla synpunkter och argument som förts fram vid föregående års debatter, och jag skulle kunna nöja mig med att kort och gott yrka bifall till utskottets betänkande.

När vi inom majoriteten yrkar avslag på motionerna gör vi det, tycker vi, på mycket goda grunder. Vi har en utredning bakom oss, och vi har som nämnts flera riksdagsdebatter och beslut att hänvisa till.

Självfallet — detta bör kanske upprepas — förnekar vi inte att det finns många organisationer och många ändamål som är värda att stödja genom bl. a. personliga gåvor, men uppriktigt sagt tycker jag att man mycket väl kan göra det utan att snegla på egna skatteförmåner. Om vi beslutar att medge den ifrågasatta rätten till avdrag, innebär detta att staten och kommunerna indirekt ger pengar till ändamål vars syften de beslutande församlingarna inte har någon möjlighet att pröva värdet av.

Här har nämnts svårigheten att göra en rimlig avgränsning av det område som skulle vara avdragsberättigat, och den svårigheten är jag väl medveten om. Vad som är humanitärt och vad som är allmännyttigt kan bli föremål för högst personliga och subjektiva värderingar.

Vi kan inte heller bortse från att både stat och kommuner skulle, om motionerna bifölls och avdragsrätt sålunda infördes, drabbas av ett inkomst-

Om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till utvecklingshjälp m. m.

bortfall. På den punkten är vi väl överens. Eftersom både staten och kommunerna ändå bedriver en allmännyttig verksamhet är det kanske inte orimligt att vi beaktar att det också behövs pengar till den verksamheten. Ett bifall till motionerna skulle som sagt minska inkomsterna för både stat och kommun.

Jag nöjer mig, herr talman, med denna korta motivering och yrkar alltså bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! En mycket kort replik till herr Tage Johansson.

Den här avgränsningen tror jag inte är något stort problem. Har socialdemokraterna i Danmark klarat den saken, hyser jag för min del vissa förhoppningar om att även den svenska socialdemokratin skall kunna göra det.

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! Det är inte meningen att åstadkomma skattelättnader för folk som ger bidrag inom vissa gränser. Vad vi vill åstadkomma är möjligheter för folk att ge bidrag i ökad utsträckning. Redan nu skänks miljontals kronor utan några som helst skattelättnader. Men vi anser att ett flertal av dessa organisationer är i behov av ökade bidrag. Det skulle vara mycket värdefullt om allt fler människor inom vissa gränser kunde få ökade möjligheter att ge bidrag.

Herr JOHANSSON, TAGE, (s):

Herr talman! Såvitt jag förstår har alla personer helt obegränsade möjligheter att ge bidrag till organisationer, till u-hjälp och precis till vad de anser behjärtansvärt och allmännyttigt. Det finns inga som helst hinder för att ge sådana gåvor.

Sedan handlar det om avdragsrätten. Även om den, som herr Wikström sade,

skulle begränsas till 3 000 à 5 000 kronor, är de summorna inte alls ointressanta för dem som har en hög inkomst, medan de spelar en mycket liten roll för folk med små inkomster.

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! Med vårt hårda skattetryck är möjligheterna mycket begränsade.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och be-

Om medborgarvittnen vid polisförhör, m. m.

funnos vid omröstningens slut rösterna
hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 56.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

**Om medborgarvittnen vid polisförhör,
m. m.**

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner om medborgarvittnen vid polisförhör, m. m.

I de likalydande motionerna I: 846, av herr *Wikström*, och II: 990, av herr *Romanus*, hade anhållits, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära förslag om medborgarvittnen samt förslag om åtgärder för ökad offentlig insyn i verksamheten på polisstationerna i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A) att motionerna I: 846 och II: 990, såvitt avsåge frågan om medborgarvittnen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

B) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att motionerna I: 846 och II: 990, såvitt avsåge frågan om ökad offentlig insyn i verksamheten på polisstationerna, måtte överlämnas till 1967 års polisutredning.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson* och *Sörenson* samt fru *Anér* (samtliga fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 846 och II: 990, såvitt avsåge frågan om medborgarvittnen, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad reservanterna anförte.

Herr **ALEXANDERSON** (fp):

Herr talman! I detta ärende gäller det två relativt nära sammanhängande frågor, som avser polisens verksamhetsområde. Den ena, som kanske är av den största principiella räckvidden, gäller ökad offentlig insyn i vad som förekommer på polisstationerna, detta i såväl allmänhetens som polispersonalens intresse. Den frågan, som väcktes av ett par motionärer från folkpartiet, skall enligt utskottets enhälliga förslag överlämnas till den sittande polisutredningen.

Den andra frågan avser åtgärder för att, i enlighet med vad som gäller enligt rättegångsbalken, opartiska vittnen skall finnas tillgängliga för att, då det är påkallat, närvara vid polisförhör. Under den tid polisväsendet var kommunalt infördes i Göteborg på kommunalt initiativ ett system som innebär att ett antal kommunalt valda förtroendemän fyller denna funktion och härför uppbär någon ersättning av kommunala medel. Systemet fungerar fortfarande trots att polisväsendet förstatligats, och det har, inte minst av polismästaren i staden, ansetts fylla en viktig funktion.

I motionerna föreslås nu att systemet vidareutvecklas i statlig regi. Samma yrkande framfördes i motioner år 1967, och riksdagen uttalade då, efter förslag av första lagutskottet, att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang borde uppta spørgsmålet till prövning. Detta ståndpunktstagande gavs till känna för Kungl. Maj:t i en riksdagsskrivelse. Emellertid har på departementsplanet sedan 1967 ingen åtgärd vidtagits i denna fråga. Yrkandet har därför i år upprepats, och utskottet har enhälligt vidhållit den ståndpunkt som intogs förra gången.

Att det ändå föreligger en reservation hänför sig närmast till den formella sidan. Majoriteten nöjer sig med att ingen åtgärd vidtagits i departementet och föreslår därför avslag på motionerna. Tre reservanter anser det däremot i detta läge motiverat att ge mera eftertryck åt

Om medborgarvittnen vid polisförhör, m. m.

riksdagens ställningstagande genom att förnya riksdagsskrivelsen. Det synes mig väl motiverat att på detta sätt understryka att frågan inte bara bör läggas på hyllan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Som första lagutskottets ordförande säger har utskottet varit enigt om att — dock utan eget ställningstagande — till 1967 års polisutredning överlämna den del av denna motion där det förordas ökad offentlig insyn i verksamheten på polisstationerna. Den nämnda utredningen sysslar ju med vissa organisatoriska frågor — med polisenämnderna i blickfältet — i syfte att förbättra relationerna mellan polisen och allmänheten.

Det andra motionsavsnittet gäller av staten bekostade s. k. medborgarvittnen vid förundersökning i brottmål. Såsom anförts behandlades en motion i detta ärende vid 1967 års riksdag. Denna motion blev utsänd på remiss och avstyrktes av samtliga hörda myndigheter utom av polismästaren i Göteborg, som var positiv. Där har man som herr Alexandersson anförde sedan flera år tillbaka ett antal lekmän knutna till denna uppgift, och kostnaderna betalas av staden.

Remissmyndigheternas redovisade negativa meningar 1967 borde kanske rätteligen ha lett till att motionen blivit avstyrkt i utskottet, men utskottet fäste sig vid att man i Göteborg fortsatte med detta system även efter polisens förstatligande och att polismästaren där som sagt ansåg att lekmännen var nyttiga i denna funktion. I andra större städer — däribland Stockholm — där frågan om att tillsätta lekmän med denna uppgift varit uppe, har tanken dock inte vunnit gehör. Att beställa en utredning när det gäller förslag som tydligen fått mycket ringa medhåll ville utskottet inte gå med på, men

utskottet skrev att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang borde ta upp denna fråga till prövning. Därmed hade utskottet givetvis inte tagit ställning i sakfrågan.

När motionen i detta ärende nu återkommer har utskottets majoritet inte ansett att det är motiverat med någon skärpt attityd, utan hänvisar bara till vad utskottet skrev i sitt tidigare utlåtande.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästes, verkställdes till en

Om lagstadgad rätt för svensk medborgare till utresa ur riket

början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 27.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten B.

Om lagstadgad rätt för svensk medborgare till utresa ur riket

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner om lagstadgad rätt för svensk medborgare till utresa ur riket.

I de likalydande motionerna I: 162, av herr *Björk* och fröken *Mattson*, samt II: 184, av fröken *Sandell m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till lag, avseende svensk medborgares rätt till utresa ur riket.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 162 och II: 184 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet anförde om samfällad lagstiftning rörande rätten för svensk medborgare att resa ur riket.

Herr **ÅKERLUND** (m):

Herr talman! Första lagutskottet behandlar i detta utlåtande ett enligt min mening mycket viktigt krav, nämligen om lagstadgad rätt för svensk medborgare att utresa ur riket. Det är ett socialdemokratiskt motionspar som har aktualiserat frågan, och det är glädjan-

de att ett enhälligt utskott gör detta uttalande. Jag har begärt ordet endast för att göra ett påpekande i anslutning härtill.

Inneböörden i utskottets utlåtande är att svensk lagstiftning bör anpassas till exempelvis Förenta nationernas konvention i dess artikel 12, där det står: "att envar äger frihet att lämna vilket land som helst däribland sitt eget", och vidare "att de nämnda rättigheterna icke får underkastas andra inskränkningar än sådana, som stadgas i lag och är nödvändiga för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen, den allmänna hälsovården eller sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter samt är förenliga med övriga i konventionen inskrivna rättigheter". Här finns alltså inte nämnt att man får hindra eller försvåra för människor att lämna sitt land genom att förbjuda dem att medföra sin egendom och på så sätt i praktiken kringgå konventionen och inte handla i dess anda. Det är en mycket viktig fråga för den som önskar lämna sitt land om han kan försörja sig utanför landets gränser och om han kan klara sig utan att få ta pengar med sig. Inte desto mindre förekommer det i vårt land liksom i många andra länder att man i praktiken sätter in begränsningar mot själva denna tanke. Vi har i vårt land en valutareglering som inskränker emigranternas rätt att medföra sin egendom genom att begränsa valutatilldelning för desamma.

Även om valutastyrelsen inte i princip brutit mot Förenta nationernas konvention, och valutatilldelningen ännu så länge är någorlunda liberal, kvarstår att ytterligare begränsningar därav bit för bit kan göra hela denna princip illusorisk. Det är därför angeläget att se upp och understryka att för det första principen om fri emigration måste upprätthållas och konsekvenserna därav accepteras i fråga om vederbörandes egendom, och för det andra att valutaregleringen får en sådan tillämp-

Om ökad förläggning av semester till sommaren

ning att den inte på ett otillbörligt sätt försvårar människors rätt att utresa.

Detta har jag velat foga till första lagutskottets utlåtande, som jag hälsar med stor tillfredsställelse. Jag har inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av motioner om upphovsmannaskydd för audiovisuella verk;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för utländsk konsul från skyldighet att avlägga vittnesmål m. m.; och

nr 13, i anledning av motioner angående försäkringsskyddet för förare av statligt motorfordon.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av motioner om ökat ekonomiskt stöd vid havandeskap;

nr 8, i anledning av motioner om ersättning från den allmänna försäkring-
en åt fränskild kvinna i vissa fall;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga om enskilda vårdhem m. m., jämte motioner i ämnet; och

nr 10 i anledning av motion angående grupplivförsäkring för hemmafruar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ökad förläggning av semester till sommaren

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner om ökad förläggning av semester till sommaren.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 237, av herr *Larsson, Herbert*, samt II: 276, av herr *Andersson* i Billingsfors m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en utredning angående en förändring av 10 § semesterlagen i överensstämmelse med i motionerna framfört önskemål. Av motionsmotiveringen framginge, att den av motionärerna åsyftade lagändringen borde medföra, att arbetsgivarens rätt att bestämma tidpunkten för semesterns förläggning begränsades till tiden den 1 maj—den 30 september.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 237 och II: 276 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr LARSSON, HERBERT, (s):

Herr talman! Om arbetstagarna fritt fick välja tidpunkt för semester skulle den övervägande delen obetingat föredra någon av månaderna juni, juli eller augusti. Skälen till att valet skulle utfalla så är enkla. Man vill njuta av sommaren och få sin semester förlagd till en tidpunkt då familjen har möjlighet att samlas, d. v. s. under den tid skolorna har uppehåll.

Självfallet är jag medveten om att det kan förekomma önskemål om andra semestertider och att man inom vissa industrier liksom inom våra service-näringar icke har möjlighet att förlägga semestertiden så att den helt sammanfaller med arbetstagarens önskemål. Jag vill dock bestämt hävda att arbetsgivarna redan tidigare bort medverka genom en betydligt större generositet vid bedömningen av möjligheterna att medge av arbetstagaren önskad semestertid.

När jag tagit till orda är det därför att jag som motionär har önskat aktua-

Om ökad förläggning av semester till sommaren

lisera frågan om en ändring av bestämmelserna för när arbetstagarna skall få semester. I motionsparet I: 237 och II: 276 begärs en ändring av 10 § semesterlagen. Ändringen innebär att en förläggning av semestern till annan tidpunkt än den i lagen angivna perioden maj—september icke skulle kunna göras utan att särskild överenskommelse därom träffats. Utredningsyrkandet innebär sålunda att arbetsgivarnas självständiga bestämmanderätt skulle upphöra.

I andra lagutskottets utlåtande fastslås arbetstagarens ovillkorliga rätt till fyra veckors semester i ett sammanhang. Man fastslår vidare att då parterna inte kan komma överens om tidpunkten för semestern äger arbetsgivaren bestämma. Jag är medveten om, liksom utskottet, att inplaceringen av semestertiden i flertalet fall löses på ett tillfredsställande sätt efter förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Men det finns fall, såväl inom industrin som på förvaltningssidan, där man hårdrar rätten att själva bestämma. Jag kan inte dela utskottets motiv när det framhålls att utskottet avstyrker utredningsyrkandet, därför att flertalet arbetstagare har sina semestrar förlagda till tider som anges i lagen.

Vår motion har tillkommit för att få en lösning av frågan för de grupper som icke genom förhandlingar eller på annat sätt får möjlighet att diskutera förläggningen av semestertiden med sin arbetsgivare. Vi hade hoppats att en sådan förändring efter en utredning skulle vara möjlig att genomföra och att arbetsgivaren skulle vara skyldig att ingå i förhandlingar med motparten. En sådan skyldighet synes oss vara självklar, inte minst i dessa dagar då man talar så mycket om ökat medinflytande i företagen. Det borde därför enligt min mening ha varit möjligt för utskottet att tillmötesgå denna framställning om en utredning.

Herr talman! Jag har med det anförda kort velat ange några av de motiv

som varit bärande för denna motion, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Det är inte svårt att förstå de skäl som motionärerna lagt fram. Det är fullt naturligt att de flesta arbetstagare skulle vilja ha sin semester förlagd till en tid, då de kan få vara tillsammans med familjen och också njuta av den korta sommar vi har.

Det kan förefalla som om utskottet varit ovanligt kallsinnigt till denna motion. Vi har emellertid resonerat som så, att semesterlagen innehåller en rekommendation att semestern om möjligt skall förläggas till sommaren, om inte arbetstagaren begär något annat. Det är inte första gången som riksdagen diskuterar denna fråga. Såväl 1938 som 1945, när vi tog semesterlagstiftning, diskuterades om man skulle fastställa en viss obligatorisk semestertid. Man ansåg emellertid att ett lagfästande av semesterns förläggning till sommaren, särskilt om fyra veckor skulle tas ut i ett sammanhang, fordrade så pass många undantag att det skulle vara mycket svårt att genomföra. Det är väl ett skäl som fortfarande gäller, och som vi sagt i motiveringen i utskottsutlåtandet gäller detta såväl jordbruk som sjöfart och andra säsongbetonade sysselsättningar och företag. Utskottet anser fortfarande att det skulle vara mycket svårt att få en sådan regel att fungera tillfredsställande. Enligt utskottets mening skulle det uppstå en hel del komplicerade gränsdragningsproblem.

Givetvis förutsättes att arbetsgivare, när de diskuterar med arbetstagare om semesterns förläggning, så långt som möjligt försöker tillmötesgå arbetstagarens önskemål. En bättre företagsdemokrati och bättre kontakter över huvud taget mellan arbetsgivare och arbetstagare förutsätter sådana resonemang, tycker jag, att arbetstagarnas synpunkter beaktas i detta fall. Jag skulle tro

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

att man i flera fall än vad den föregående talaren ansåg tillgodoser arbetstagarnas önskan om att få semester sommartid.

Dessutom finns rörelser i annan riktning här i landet, och det gäller åtskilliga företag. Vi har haft en kommitté som arbetat med att om möjligt få semestern utspridd över hela året och inte koncentrerad till enbart sommaren. Det finns många bärande skäl för detta: semestern kan utnyttjas på ett bekvämare sätt om inte kommunikationerna blir för hårt ansträngda under sommarmånaderna, och de semesteranordningar som finns blir bättre utnyttjade om semestrarna sprids.

Vidare finns det företag som ger en viss ersättning eller förlängd semester om den tas ut under annan tid än sommaren. Tiden kan i viss mån vara olämplig för arbetstagaren, men denne kan ändå vinna på det genom vissa överenskomelser. Jag såg nyligen ett sådant förslag, och det är kanske inte så ovanligt som det kan låta.

Detta är de skäl som utskottet har anfört för sitt ståndpunktstagande i den här frågan, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON, HERBERT, (s):

Herr talman! Jag vill framhålla att det sista avsnittet av utskottsförsvaret från fru Hamrin-Thorell låg något vid sidan av vad jag diskuterade som det bärande i motionen.

Jag är helt på det klara med att man kan förlägga semestern till olika tider av året och att vissa företag dessutom lämnar dels längre semester, dels en ökad ekonomisk ersättning, om semestern förläggs till annan tid än som anges i lagen. Det är egentligen inte där om motionen handlar, utan vi vill komma till rätta med de problem som råder och som är besvärande på vissa arbetsplatser, nämligen där arbetsgivaren icke vill träda i förhandling utan

hårdrar lagbestämmelsen om sin suveränitet att bestämma tidpunkten för semesterns förläggning.

Vad fru Hamrin-Thorell här talar om strider inte på något sätt mot de intentioner vi motionärer har haft när det gäller att komma till rätta med lagfrågan för att ge ökad möjlighet åt parterna att sammanträffa och diskutera möjligheterna till en för både företaget och den anställde lämplig tidpunkt. Jag hade förväntat mig att utskottet skulle ha kunnat tillmötesgå kravet på en sådan utredning.

Det räcker inte med rekommendationen. Den har funnits länge och problemen kvarstår. Anledningen till att motionen nu har väckts är att man på nära håll sett typexempel på att en ändring av 10 § semesterlagen är erforderlig.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet jämte motioner i ämnet.

Genom propositionen nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1970/71, bilaga 4, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag ur statsrådsprotokollet över justitieärenden för den 2 januari 1970, föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet som förordats i propositionen.

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

Propositionen hade i denna del hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet.

I propositionen hade föreslagits, att ADB skulle införas på inskrivningsväsendets område och att inskrivningsregistret skulle förläggas till en central dataanläggning, som via telenätanslutna terminaler betjänade lokala inskrivningsmyndigheter. För underhåll och utveckling av system och program samt för administration av driften vid dataanläggningen skulle finnas en central registreringsmyndighet. Handläggning av inskrivningsärenden skulle ske hos de lokala inskrivningsmyndigheterna. Dessa behöлле sin anknytning till underrätsorganisationen. Antalet myndigheter begränsades dock till i princip en i varje län. Varje arbetsdag skulle utgöra inskrivningsdag. Av handläggningen föranledda förändringar i inskrivningsregistret skulle göras via bildskärm. Beslut i ärende skulle återgivas i en dagbok. Bevisutskrifter och registerutdrag, som ersatte gravations- och äganderätsbevis, skulle framställas genom den centrala datamaskinen och expedieras direkt till beställarna. Möjlighet öppnades för t. ex. kreditinrättningar och kommuner att ansluta egna presentationsterminaler till dataanläggningen och på det sättet få snabb och omedelbar tillgång till uppgifter från hela landet. I propositionen hade anförts, att det icke nu vore möjligt att fastställa någon tidsplan för systemomläggningen. Innan en omläggning till ADB kunde påbörjas måste dock det tänkta systemet testas i detalj under realistiska förhållanden. För att det fortsatta utredningsarbetet skulle kunna drivas rationellt föresloges, att beslut nu skulle fattas också om de viktigaste principerna för inskrivningsväsendets organisation efter systemomläggningen.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 883, av herrar *Alexanderson* och *Ernulf*, samt II: 1042, av herr *Eriksson* i Arvika, i vilka motioner yrkats, att riksdagen för närvarande skulle avslå förslaget om övergång till automatisk databehandling inom inskrivningsväsendet;

B. de likalydande motionerna I: 886, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 1050, av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förslag till införande av ADB inom inskrivningsväsendet måtte besluta,

1. att samtliga allmänna underrätter skulle utgöra lokala inskrivningsmyndigheter,

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till regler, som gäve staten ett strikt skadeståndsansvar vid felaktigheter vid databehandlingen, i enlighet med vad som anförts i motionerna;

C. motionen I: 514, av herr *Jacobsen, Gösta*, och herr *Sveningsson*, vari anhållits, att riksdagen beträffande de av departementschefen uppdragna riktlinjerna för en reform av inskrivningsväsendet måtte uttala som villkor för reformens genomförande

att reformen icke medförde en minskning i fråga om tillförlitlighet och rätts-säkerhet,

att staten ålades strikt skadeståndsansvar för felaktigheter vid databehandlingen av registreringsuppgifterna och för oriktig information om registrets innehåll,

att allmänhetens kontakt med inskrivningsmyndigheten ej onödigtvis försvårades,

samt att den inom inskrivningsväsendet sysselsatta icke rättsbildade personalens erfarenhet och kunnande tillvaratoges; samt

D. motionen II: 1047, av herrar *Fälldin* och *Åsling*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 883 och II: 1042 bifalla propositionen nr 1, bilaga 4, punkten D 5 c, i vad däri förordats att ADB skulle införas inom inskrivningsväsendet;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 886 och II: 1050, såvitt avsåge yrkandet att samtliga underrätter skulle utgöra inskrivningsmyndigheter, godkänna de i propositionen i denna del framlagda riktlinjerna;

C. att riksdagen, såvitt avsåge frågan om intervallen mellan inskrivningsdagarna, måtte godkänna de i propositionen i denna del framlagda riktlinjerna;

D. att riksdagen måtte godkänna de övriga riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet som förordats i propositionen;

E. att motionerna I: 886 och II: 1050 samt I: 514, såvitt avsåge strikt skadeståndsansvar för staten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

F. att motionerna I: 514 och II: 1047, i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anförde och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid A i utskottets hemställan

I, beträffande frågan om lämpligheten av att genomföra den förordade reformen av inskrivningsväsendet, av herr *Ernulf* (fp), vilken ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under A hemställa,

dels att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 883 och II: 1042 besluta, att den i propositionen nr 1, bilaga 4, punkten D 5 c, förordade reformen av inskrivningsväsendet tills vidare icke skulle genomföras; samt

dels att motionerna I: 886 och II: 1050, I: 514 samt II: 1047 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

vid B i utskottets hemställan

II, beträffande frågan om lokal inskrivningsmyndighet, av herrar *Grebäck* (cp), *Lidgard* (m), *Nils Nilsson* (cp), *Hedin* (m) och *Elmstedt* (cp) samt — i andra hand — av herr *Ernulf* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa,

dels att riksdagen måtte — med förklaring att propositionen icke kunnat oförändrad bifallas — i anledning av motionerna I: 886 och II: 1050 för sin del besluta, att — med de undantag som kunde föranledas av särskilt ringa arbetsmängd eller andra speciella förhållanden — samtliga allmänna underrätter skulle vara lokala inskrivningsmyndigheter;

dels att motionerna i övrigt, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

vid C i utskottets hemställan

III, beträffande frågan om intervallen mellan inskrivningsdagarna, av herrar *Ernulf* (fp) — i andra hand — samt *Lidgard* (m) och *Hedin* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte — med förklaring att de i propositionen angivna riktlinjerna för intervallen mellan inskrivningsdagarna icke kunnat godtagas — som sin mening i frågan giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde;

vid E i utskottets hemställan

IV, beträffande frågan om strikt skadeståndsansvar för staten, av herrar *Grebäck* (cp), *Lidgard* (m), *Nils Nilsson* (cp), *Hedin* (m) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under E hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 886 och II: 1050 i den-

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

na del samt i anledning av motionen I: 514 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att riksdagen måtte föreläggas förslag till regler, som ålade staten strikt skadeståndsansvar vid skada till följd av felaktigheter vid databehandlingen av registreringsuppgifterna eller oriktig information om registrets innehåll.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande, i anledning av frågan om intervallen mellan inskrivningsdagarna, av herrar *Tobé* (fp) och *Nils Nilsson* (cp).

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Inskrivningsväsendet har av ålder varit knutet till domstolarna där det vid varje underrätt funnits möjlighet att bereda publicitet och rättsligt skydd åt rättsförvärv som avser fast egendom. Ett sådant system är erforderligt för tryggheten på fastighetsområdet. Som även utskottet anför har det svenska inskrivningsväsendet i allmänhet fyllt högt ställda anspråk på noggrannhet och rättssäkerhet, och rättsförluster på grund av felaktighet är säkert mycket sällsynta.

När förslag nu framförs om ändring i rådande system, beror detta på svårigheten att i systemet åstadkomma önskvärd snabbhet i ärendenas behandling, vilket då främst gällt de större enheterna. En möjlighet att åstadkomma en snabbare behandling av inskrivningsärendena erbjuds genom databehandling, och i propositionen föreslås en övergång till ADB-systemet. Vid en reform på detta område träder dock frågan om systemets tillförlitlighet i förgrunden. Ett givet krav är att en övergång inte får medföra minskad tillförlitlighet och minskad rättssäkerhet. Erfarenheten från andra områden är nämligen inte helt övertygande. Departementschefen anför härvid att han godtar kommitténs uppgift att säkerhetsfrågorna kan ges en tillfredsställande lösning men tillägger att därest be-

slut fattas om systemomläggningen bör frågan givetvis ägnas stor uppmärksamhet.

För den enskilde, som i mycket ringa grad har möjlighet att påverka sitt ärendes behandling utan har att lita till att det system som införs är tillförlitligt, måste det vara ett oavvisligt krav att starka garantier ges för systemets säkerhet och att han blir skyddad för rättsförluster. Staten bör därför åläggas strikt skadeståndsansvar för felaktigheter som kan uppstå, vare sig dessa beror på felaktig behandling av materialet eller på tekniska fel.

Enligt förslaget skall i princip endast en domstol i varje län vara inskrivningsmyndighet. Departementschefen anför dock att det bör vara möjligt att göra icke oväsentliga undantag från denna princip. Som skäl för denna centralisering anför att det nya systemet för att fungera väl kräver en hög grad av specialisering hos den personal som sysslar med inskrivningsärendena. Detta förhållande är ju redan nu gällande, men man anser att det blir ännu mera betydelsefullt i det föreslagna systemet och att det därför är angeläget att ärendemängden blir av sådan omfattning att det finns arbete för en särskild inskrivningsdomare.

Den minskning av antalet underrätter som successivt kommer att äga rum som en följd av fjolårets riksdagsbeslut om nya riktlinjer för domkretsindelningen kommer i sig att medföra en avsevärt försämrad samhällelig service i stora områden av vårt land. En ytterligare koncentration av vissa funktioner inom domstolsväsendet till enstaka eller i vissa fall ett par domstolar i varje län skulle ytterligare accentuera dessa förhållanden.

I motioner bl. a. från centerpartiet har nämnda förhållanden påtalats. Enligt vår mening uppvägs inte de nackdelar i form av försämrad service, som skulle uppkomma vid en så stark centralisering som har föreslagits, av kostnadsbesparingar eller andra fördelar.

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

Allmänhetens behov av service uppmärksammas även av departementschefen, som bl. a. anför: "Emellertid måste i ett sammanhang som detta servicesynpunkter tillmätas största betydelse." Fortsättningsvis framhåller departementschefen att olägenheterna dock inte bör överdrivas och att kontakten till alldeles övervägande del sker genom anlitande av post eller telefon.

Samma synpunkter anföres av utskottet, som framhåller att en av inskrivningskommittén företagen stickprovsundersökning utvisar att cirka 90 procent av antalet ärenden ingavs med post eller av myndighet eller kreditinrättning genom bud. Här föreligger dock säkerligen stora variationer mellan såväl tidpunkter som olika områden. Dessutom tillkommer att allmänhetens behov av service i stor utsträckning gäller att ta del av lagfartsböcker, lagfartsprotokoll och andra akter samt att i dessa sammanhang erhålla råd och hjälp av inskrivningspersonalen. Att minska sådana hjälpmöjligheter skulle innebära avsevärt försämrad service för allmänheten.

I propositionen anför departementschefen att det fortsatta utredningsarbetet skall bedrivas med utgångspunkt från att inskrivningsdag skall hållas varje arbetsdag. En sådan ordning har — om den kan fungera tillfredsställande — betydande fördelar. Den medför dock vissa konsekvenser för sambandet mellan fastighetsregistret och inskrivningsregistret. Så kan exempelvis lagfart för en fastighet beviljas samma dag som en ändring sker beträffande fastigheten i fastighetsregistret. För närvarande undviks en sådan situation genom att fastställelse av fastighetsbildningsåtgärd äger rum på andra arbetsdagar än när inskrivning äger rum.

I ett särskilt yttrande har herr Tobé och jag tagit upp dessa synpunkter. Vi tror att en ny rutin kan konstrueras på ett eller annat sätt. Enligt vår mening borde dock detta ha uppmärksamats i utskottets utlåtande såsom ett

problem, som måste lösas i samband med det fortsatta utredningsarbetet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till alla de reservationer i tredje lagutskottets utlåtande nr 8 där mitt namn förekommer.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! I reservation nr I till utskottets utlåtande har jag yrkat att riksdagen skall besluta att den reform av inskrivningsväsendet, som föreslås i den proposition som behandlas i utlåtandet, tills vidare inte skall genomföras. Detta avslagsyrkande innebär emellertid inte att jag är negativt inställd till reformen. Såsom framgår av min reservation instämmer jag i utskottsmajoritetens uttalande om det önskvärda i att automatisk databehandling, ADB, införs inom inskrivningsväsendet.

Orsaken till mitt avslagsyrkande, som alltså innebär att man skall vänta med att ta principståndpunkt, är att de tekniska förutsättningarna för ADB ännu inte har utprovats så mycket att man med säkerhet kan säga att systemet kommer att fungera med den tillförlitlighet som är nödvändig. För närvarande håller man på att starta en försöksverksamhet. Jag tycker för min del att den naturliga gången vore att avvakta resultatet av försöksverksamheten, innan man binder sig för ett principbeslut om ADB.

Med den motiveringen yrkar jag i första hand bifall till reservation nr I. För den händelse reservation I inte skulle bifallas, har jag i andra hand anslutit mig till reservationerna nr II och III.

Den föregående talaren, herr Nils Nilsson, har i sitt anförande utvecklat

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

synpunkter som jag i allt väsentligt kan instämma i. Jag skall därför begränsa mig till att komplettera vad han har sagt.

Jag vill understryka vad herr Nilsson nämnde om den försämring av servicen till allmänheten som redan den beslutade domkretsändringen innebär. Den minskar antalet domstolar högst väsentligt och därigenom möjligheterna att besöka domstolarnas kanslier. Propositionen innebär att man ytterligare försämrar servicen genom att i princip bara ha en domstol i varje län med inskrivningsavdelning.

Som herr Nilsson antydde, har siffrorna från den stickprovsundersökning som kommittén företog ett ganska litet intresse. Det väsentliga är inte hur många som lämnar in handlingarna per post eller personligen, även om detta naturligtvis har en viss betydelse, utan det väsentliga är ju att flertalet domstolar praktiskt taget dagligen har besök av allmänhet som behöver granska fastighetsböckerna, ta reda på uppgifter i dem, hänvända sig till domstolspersonalen för att få råd och anvisningar om hur ärendena skall handläggas för att lagfarten eller inteckningen eller vad det kan vara skall beviljas, etc. Det är en kostnadsfri service som domstolarna tillhandahåller, i allmänhetens intresse och kanske också i sitt eget, ty på det sättet minskas ju besväret vid handläggningen.

På sina håll är det mycket vanligt att en nämndeman tar med sig ärenden från sin ort, och någon timme innan tinget börjar går han in på inskrivningsavdelningen och klarar upp ärendena. Om man nu tar bort inskrivningsavdelningen vid flertalet underätter och i stället hänvisar nämndemannen eller allmänheten att resa in till residensstaden eller den domstol som i övrigt kan ha inskrivningsavdelning, så innebär det sannerligen ingen liten försämring av servicen. När vi i riksdagen strävar att begränsa inflyttningen till de stora städerna, borde vi

inte genomföra en reform som i onödan verkar i motsatt riktning och försämrar servicen på mindre orter.

Det är enligt min mening inte heller nödvändigt för ADB-systemet att göra denna försämring. Med de större domstolar vi nu får kommer alla underrätter eller i varje fall flertalet enligt min bedömning att kunna utrustas med inskrivningsavdelning enligt ADB-systemet. Skulle någon inskrivningsavdelning vara så liten att detta inte går — och det är möjligt, eftersom domkretsindelningen i vissa fall lämnar även små domstolar kvar — har reservanterna godtagit att man i sådana undantagsfall, som jag tror blir mycket sällsynta, skall kunna ta inskrivningsavdelningen från domstolen.

Det finns en annan aspekt än servicen som jag också vill säga några ord om. När en ung jurist tagit sin examen ingår det i hans utbildning att fullgöra praktisk tjänstgöring, s. k. tingsmeritering, några år vid en allmän underrätt, där han kompletterar sina teoretiska studier genom att praktiskt syssla med domstolsgöromål. Det är inte bara blivande domare, åklagare och advokater som gör detta, utan på praktiskt taget alla samhällsområden där jurister arbetar anses denna tingsmeritering högst värdefull. I den ingår som ett grundläggande element just handläggning och förberedande av inskrivningsärenden.

Departementschefen säger att utbildningsfrågan inte kan vara avgörande för ställningstagandet i organisationsfrågan.

Så till vida kan jag hålla med honom att hur viktig utbildningsfrågan än är kan den naturligtvis inte vara ensamt avgörande. Men nog tycker jag att departementschefen borde ha vägt in utbildningsfrågan tillsammans med de andra faktorer som bestämt hans ställningstagande.

Jag har därför anslutit mig i andra hand till reservation II.

Reservation III behandlar frågan om

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

hur ofta inskrivningsdag skall hållas. För närvarande kan man varje arbetsdag lämna in ärenden till domstolen som under veckan löpande behandlar dem, men varje onsdag anknyts rättsverkningarna till ingivande; då håller man inskrivningsdag.

I propositionen sägs att man i arbetet på den närmare utformningen av inskrivningsreformen skall försöka utgå från att ha inskrivningsdag varje dag. Det skulle väl i och för sig vara en förbättring — ärendena skulle då bli handlagda snabbare — men de praktiska svårigheterna är mycket stora. Antalet ärenden som kommer in per dag är högst varierande. Och inte tror jag väl att någon departementschef lägger fram ett förslag som håller en personalorganisation avpassad för de dagar då de flesta ärendena kommer in. Det kommer att innebära en utomordentligt hård stress för biträdespersonalen och för inskrivningsdomaren om han skall försöka att hinna med ärendena före dagens slut, och det är väsentligt därför att om man skall ha en central dataanläggning som skall kunna spotta ut bevis till hela landet om det aktuella läget på alla fastigheter, då är det viktigt att återge den för dagen aktuella situationen. Det kommer helt enkelt inte att bli möjligt med ett system där man varje dag klarar av inkomna ärenden — en del är för resten så pass komplicerade att inskrivningsdomaren behöver grundliga studier för att klara av dem — utan det kommer att bli nödvändigt, och det hoppas jag att man även inom departementet tänker sig, att ärenden som kommer in en dag kan få anstå en eller flera dagar i fråga om avgörandet. Men då faller ju vinsten med inskrivningsdag varje dag till stor del bort.

Jag tycker i varje fall att uttalandet i propositionen om att man skall utgå från inskrivningsdag varje arbetsdag är alltför hårt hållet. Enligt min mening borde man i propositionen ha sagt att möjligheterna att ha inskrivnings-

dag oftare än en dag i veckan skall förutsättningslöst prövas.

Reservation III går ut på att man i denna fråga skall arbeta helt förutsättningslöst och låta de praktiska förhållandena bli avgörande för ställningstagandet utan att nu i förväg mer eller mindre hårt binda sig för ett önskemål som kanske kommer att visa sig vara utomordentligt svårt att realisera.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få i första hand yrka bifall till reservation I. Om den inte blir antagen yrkar jag i andra hand bifall till reservationerna II och III.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Vi har nu blivit vana vid övergång till automatisk databehandling, ADB, i många olika sammanhang. Här gäller det inskrivningsväsendet, d. v. s. handläggning och registrering av lagfarts- och inteckningsförhållandena beträffande fastigheterna i landet.

Man kan ha anledning att poängtera att det här området är både ekonomiskt oerhört betydelsefullt för enskilda och för det allmänna och samtidigt i många avseenden mycket komplicerat, beroende bl. a. på den fortgående utvecklingen i samhället med därav följande exploatering och rörlighet på fastighetsområdet.

Innan jag går in på det nu aktuella området vill jag bara allmänt erinra om att övergången till ADB många gånger varit förenad med svårigheter och olyckshändelser. Ett litet exempel som vi själva här har fått vara med om: Vi har detta år fått övergång till ADB för våra löneutbetalningar. Det har för min del resulterat i att jag varje månad får ett litet brev från banken, där det står att banken inte kan göra de överföringar jag har begärt därför att pengarna inte räcker. Men när jag undersöker det hela har datamaskinen ljutit och överföringarna är gjorda, men brevet kommer ordentligt undertecknat av ett par tjänstemän.

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

Beträffande det nu aktuella området skall först sägas att ingen har väntat sig någon kostnadsbesparing genom denna övergång. Då erfarenheten säger att en sådan omläggning regelmässigt blir dyrare än förutsett kan man snarare räkna med att det kommer att bli kostnadsökningar — hur stora lär det vara svårt att förutse. Vad man avser att vinna är i stället snabbare handläggning och kortare väntetid. Dessutom blir väl den redovisning som skall lämnas på vad som motsvarar nuvarande gravationsbevis mer överskådlig och mer innehållsrik. Dessa vinster är säkerligen värdefulla, men de fås inte utan nackdelar, även bortsett från eventuell kostnadsökning.

Först och främst må framhållas att man i varje fall i första hand utgått från att dataredovisningen endast skall avse nuläget — inte den utveckling som lett fram dit. Man får sålunda bara reda på vem som senast har lagfart och de nu gällande inteckningarna. Så är det också med ADB inom bankväsendet. Datamaskinen har bara den aktuella behållningen på ett konto. Däremot har banken över huvud taget ingen sammanställning som motsvarar kontohavarens motbok med insättningar och uttag i kronologisk ordning.

Likadant blir det troligen på inskrivningsväsendets område med den skillnaden att den enskilde vanligen inte heller har en sammanställning som motsvarar den som nu finns i fastighetsboken. För att göra en sådan historisk återblick blir man hänvisad till att plocka ihop material från de olika tillfällen då fastigheten eller inteckningen varit föremål för en åtgärd. Nu är det i och för sig möjligt att bevara även vissa dylika historiska data i maskinens minne, men det medför att kostnaderna springer ytterligare i höjden.

En annan väsentlig olägenhet av de förslag som framlagts i propositionen är att behandlingen koncentreras till ett fåtal domstolar, i princip en för varje län. Det har de föregående talarna redan uppehållit sig vid, och jag vill en-

dast ytterligare poängtera att det medför att allmänheten får mycket svårare att hålla kontakt med inskrivningsmyndigheterna. Jag vill särskilt trycka på vad herr Ernulf sade, nämligen att det inte är själva ingivandet av handlingarna som ger anledning till de viktigaste kontakterna, utan de undersökningar, råd och upplysningar som vederbörande är i behov av för att kunna upprätta sina handlingar på ett riktigt sätt. Den olägenhet kan också undvikas om man, såsom föreslås i reservation II, bibehåller inskrivningsmyndighet vid varje eller så gott som varje domstol. Den pågående omstruktureringen av domkretsarna medför att det ändå inte blir så många olika myndigheter. Men även en sådan jämkning av förslaget kostar givetvis en del pengar.

Det anförda är exempel på sådana olägenheter som skall vägas mot vinsterna och kostnaderna. Det finns andra av mer allmänt slag, nämnda delvis av herr Ernulf, såsom exempelvis undervisningssynpunkter. Dessutom är domstolarnas hela personaluppsättning i mycket hög grad uppgjord med tanke på den nuvarande organisationen. Detta förslag kommer att förrycka den organisationen på ett sätt som man inte närmare har undersökt.

Det är ju också en så stor affär, inte bara kostnadsmässigt — den är även revolutionerande för allmänhet, bankrättningar m. m. — att den inte bör genomföras utan en mycket ingående prövning. Det pågår omfattande experiment som skall visa hur detta kan fungera i verkligheten. Vi har då ansett att det inte kan vara riktigt att fatta beslut om en principiell övergång och ännu mindre beslut i en hel del detaljfrågor förrän man har sett resultatet av dessa experiment. Det är också att nämna att man har gjort en viss utredning — som redovisats i en departementspromemoria och remissbehandlats — av hur det nu föreslagna systemet skall fungera. Men man har inte gjort någon utredning om några alternativa förslag. Såvitt jag

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

förstår skulle det finnas stora möjligheter, om man använde tillräckligt med resurser, att göra en avsevärd rationalisering inom det nuvarande systemets ram. När det har varit vissa svårigheter att få det nuvarande systemet att fungera, har det praktiskt taget helt och hållet berott på att man inte haft tillräckligt mycket personal, tillräckligt stora resurser, för att bemästra det från år till år ökande antalet ärenden.

Jag tror att här skulle finnas mycket att göra och att det vore rimligt, innan man binder sig för en dylik övergång, att verkligen undersöka vad man kan vinna, så att man på ett mer realistiskt sätt kan väga vinster och olägenheter mot varandra.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna I och II.

Herr KRISTIANSSON, SVANTE, (s):

Herr talman! Propositionens förslag grundar sig på det hittillsvarande förhållandet inom inskrivningsväsendet. Ärendemängden har ökat i en sådan omfattning att det trots avsevärd personalökning förekommer en betydande eftersläpning beträffande expedieringen av inskrivningsärenden. I slutet av 1968 kunde en tredjedel av domstolarna inte ens hålla lagenlig expeditionstid.

Med hänsyn till betydelsen av ett välordnat inskrivningsväsende för tryggheten på fastighetsområdet är den föreslagna reformen av stor vikt. För att varaktigt uppnå ett godtagbart förhållande till rimliga kostnader krävs enligt inskrivningskommitténs betänkande omfattande organisatoriska förändringar. Enligt departementschefens uttalande och i överensstämmelse med inskrivningskommitténs betänkande bör frågan lösas genom övergång till ADB, icke minst med hänsyn till en förväntad ökad mängd av inskrivningsärenden.

Men frågan om införandet av ADB på inskrivningsväsendets område får bedömas även från andra utgångspunkter.

Vid 1968 års riksdag godkändes den

reformen att ett nytt enhetligt fastighetsregister skulle läggas upp med anknytning till ADB-teknik och med förläggning till en central dataanläggning.

Med anledning av dels bristerna i det nuvarande inskrivningssystemet, dels vinsten av en integrering mellan inskrivningsregistret och det nya fastighetsregistret genom ett enhetligt informationssystem förordas övergång till ADB på inskrivningsväsendets område. En nära nog enhällig remissopinion har tillstyrkt att man övergår till ADB-system med motiveringen att fastighets- och inskrivningsregister bör samordnas i tekniskt avseende. Den enda kritik som anförts häremot har kommit från domstolshåll.

Avsikten är att införandet av ADB skall föregås av en omfattande utrednings- och försöksverksamhet. För att denna skall kunna bedrivas rationellt fordras redan nu beslut om huvudprinciperna för inskrivningsväsendets organisation efter systemomläggningen.

Tredje lagutskottet tillstyrker för sin del reformen enligt propositionens förslag.

Så var det reservationerna. I reservation I yrkas att resultaten av försöksverksamheten skall vara tillgängliga innan beslut fattas om övergång till ADB, detta med hänsyn till kravet på tillförlitlighet och säkerhet inom inskrivningsväsendet.

Låt mig då erinra om att innan det egentliga omlägningsarbetet börjar kommer det tänkta systemet att testas i detalj under realistiska förhållanden. Medan försöken pågår skall inkommande ärenden behandlas både enligt gällande rätt med manuell införing och enligt det nya systemet. Utskottet anser i likhet med kommittén och departementschefen att detta bör skapa garanti för systemets tillförlitlighet.

De personliga besöken hos inskrivningsmyndighet torde inte vara av den betydelse som framhålles i reservation II. Såsom redan har nämnts visar en av inskrivningskommittén företagen stick-

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

provsundersökning att 90 procent av antalet inskrivningsärenden ingavs med post eller genom ombud. Det är sålunda mera sällan sökandena inställer sig personligen hos inskrivningsmyndighet. Kontakten sker i stället till övervägande del genom post eller telefon. Vilka är för övrigt de som kan offra sin arbetstid och besöka domstol i inskrivningsärenden? Det lär väl inte vara så många som offrar sin arbetstid. Vidare är det ju så att domstolarna inte är belägna på hemorten för alla människor, vilket i många fall nödvändiggör resor.

Genom det nya systemet vinnes betydande fördelar ur servicesynpunkt. Ärendena kommer sålunda att avgöras snabbt, och registerutdragen, som blir betydligt utförligare, kan expedieras utan dröjsmål. Möjligheter öppnas även för kommuner och kreditinrättningar att ansluta egna presentationsterminaler till den centrala dataanläggningen. Detta förhållande har mycket stor betydelse för allmänheten. Vidare kanske bör erinras om att den speciellt utbildade personal som skall svara för databehandlingen inte kan vara tillgänglig vid samtliga underrätter.

Vidare föreslås i syfte att förbättra servicen för allmänheten att samtliga underrätter åläggas att lämna allmänheten upplysningar om inskrivningsreglerna och att tillhandahålla blanketter för ansökningar i inskrivningsärenden. Det bör även framhållas att den personal som friställs efter systemomläggningen bör få hand om uppgiften att lämna allmänheten råd och anvisningar i inskrivningsärenden. Härigenom kan under en övergångstid tillgodoses önskemålet att ifrågavarande personals erfarenheter tillvaratas.

Departementschefen har även uttalat att det i vissa fall är möjligt att göra icke oväsentliga undantag från principen om en inskrivningsmyndighet i varje län, och utskottet understryker att detta undantag bör tillvaratas i största möjliga utsträckning.

I reservation III vänder sig reser-

vanterna mot propositionens förslag att inskrivning ändras från en dag i veckan till varje arbetsdag. Förslaget har godtagits av flertalet remissinstanser. Det är endast från domstolshåll som kritik riktats mot förslaget. Enligt utskottets mening innebär ett system med inskrivning varje arbetsdag uppenbara fördelar för allmänheten. Skulle det visa sig att det föreslagna systemet under utredningen inte är praktiskt genomförbart, torde en modifiering kunna ske till två eller tre arbetsdagar i veckan.

Beträffande skadeståndsansvaret, som åberopas i reservation IV, i händelse av att felaktigheter skulle uppstå vid databehandlingen har departementschefen uttalat att frågan skall övervägas ytterligare under det fortsatta utredningsarbetet. Utskottet anser för sin del att det är lämpligast att avvakta resultatet av vad som framkommer härav.

Utöver den fråga som berörs i det särskilda yttrandet kan man förutsätta att åtskilliga detaljer blir föremål för övervägande i utredningsarbetet.

Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket också innebär avslag på samtliga reservationer.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Vad som föranledde mig att begära ordet var några uttalanden i det föregående anförandet, vilka också återfinns i utskottsutlåtandet. Det var den formulering där man säger att "av stickprovsundersökningen framgår emellertid att cirka 90 procent av antalet ärenden ingivits med posten eller av myndighet eller av kreditinrättning genom bud". Sökandena själva har alltså inte varit där i så stor utsträckning. Jag vet inte om det görs så förfärligt stor skillnad mellan de fall då sökanden själv kommer dit eller om kreditinrättningen eller myndigheten representeras av exempelvis en

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

kamrer. Jag har en gång arbetat i en myndighet som ofta inger lagfartsansökningar och inteckningshandlingar. Jag kan som "ett lillfinger" i den myndigheten förvisso vitsorda att man hade ett utomordentligt stort behov av att rådgöra med den personal som fanns i domstolen för att komma till rätta med de problem som uppstod.

Man skall inte inbilla sig att en myndighet eller en kreditinrättning besitter all den visdom som behövs för att klara inskrivningsärendena. Det behövs råd och anvisningar för att ärendena skall kunna behandlas förhållandevis smidigt. Jag tror inte alls på det som står där. Hur många nämndemän och pappersdragare har man inte hjälpt till rätta när man en gång i tiden tjänstgjorde som inskrivningsdomare? Jag tror inte att man skall bortse från den service som lämnas till de sökande och till myndigheterna från inskrivningsdomare och andra.

I det senaste anförandet återkom frågan om att man borde balansera detta problem med att underrätterna skulle åläggas att lämna allmänheten upplysningar om inskrivningsreglerna. Ja, det löser inte problemet i sig att tala om att det står i den eller den lagen. Med det löser man inte det problem som den sökande eller hans ombud har när han kommer med sina papper. På dessa punkter behövs förvisso en diskussion. För mig framstår den nu föreslagna reformen som en klar försämring av samhällets service på detta område.

När det gäller intervallen mellan inskrivningsdagarna anför det i utskottsutlåtandet att det endast är från domstolshåll som kritik riktats mot förslaget. Det är verkligen inte endast! Domstolen är ju den sakkunniga myndigheten, den som sysslar med dessa saker, och det är den som har kritiserat dem och uttalat sin tveksamhet. Om andra som inte har att syssla med sådana saker i sin dagliga gärning tror att det skall fungera väl om förslaget genom-

förs så må det vara en sak för sig. De som konfronteras med problemen, som har att på sitt ämbetsansvar knäcka frågorna, anser jag vara människor som man skall ta stor hänsyn till.

Jag skall inte precis måla någon skräckbild på väggen, men nog förefaller det mig som om inskrivningsdomaren många gånger skulle komma i kläm om han tvingas att på dagen avgöra ett svårt, viktigt och för den rättsökande allmänheten betydelsefullt ärende. Jag vill inte påstå att rättssäkerheten kommer i fara, det är att överdriva situationen. Men nog kan det göra utrymmet för misstag större om man forcerar arbetet på det sättet som här förutsättes jämfört med den något lugnare takt det skulle bli med en eller två inskrivningsdagar i veckan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Herr Svante Kristiansson säger att servicefrågan inte torde ha den betydelse som vi angivit i reservationen, och han hänvisar på nytt till den stickprovsundersökning som skett. Man kan då fråga sig: Hur har stickprovsundersökningen skett? Vilka dagar har det varit, och vilka platser har det gällt? Man torde knappast ha undersökt någon av de domsagor som jag känner till, för där är besöksfrekvensen mycket stor. Som vi reservanter också framhållit är det ingalunda inlämnandet av lagfartsansökan som är det väsentligaste, utan det är sökandens behov av att ta del av bakgrundsmaterial och få råd av domsagans personal i samband därmed som enligt mitt förmenande är det väsentligaste. Det hade därför varit av betydelse att göra undersökningar även på det planet, men man har tydligen begränsat sig till enbart inlämnandet av lagfarter.

Sedan säger herr Svante Kristiansson att det inte kan finnas en inskrivnings-

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

myndighet på varje ort — en del mäniskor måste få resa. Det är naturligtvis riktigt, men resandeströmmen måste bli mycket större om man begränsar sig till att ha inskrivningsmyndighet endast på en plats i varje län. Det är riktigt som herr Kristiansson säger att det poängterats att undantag skall få finnas. Jag noterar även med tillfredsställelse att dessa undantag skall få utnyttjas så långt det går, men därom vet vi inte mycket i dag. Det finns dock län i vårt land som har mycket stora avstånd, och resorna blir naturligtvis mycket mer påkostande ju längre avstånden är.

Beträffande skadeståndsansvaret så sägs det att detta skall övervägas, men det är ju i dag vi fattar beslut. Det vore rimligt att man, samtidigt som man beslutar om att databehandling skall införas och risker för fel kan uppstå, också beslutade om skadeståndsansvaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjordes enligt de rörande *punkten A* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ernulf vid punkten avgivna, med I betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om *punkten B*, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Grebäck m. fl. vid punkten avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Nils, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Grebäck m. fl. vid punkten avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nilsson, Nils, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 44.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende *punkten C* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ernulf m. fl. vid punkten avgivna, med III betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemstäl-

Ang. riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet

lan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernulf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Ernulf* m. fl. vid punkten avgivna, med III betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 32.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls därpå utskottets hemställan i *punkten D*.

Ytterligare gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande *punkten E* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottet hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Grebäck* m. fl. vid punkten avgivna, med IV betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Nils*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Grebäck* m. fl. vid punkten avgivna, med IV betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Nils*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 33.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten F*.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av motion om lagstadgad säkerhetsdeklaration av motorfordon;

nr 11, i anledning av motioner om bättre djurskydd;

nr 12, i anledning av motioner om vissa åtgärder för att skydda ålbeståndet;

nr 13, i anledning av motioner om översyn av lagstiftningen om utländsk medborgares rätt till fiske i svenskt vatten;

nr 14, i anledning av motioner angående straffbarheten vid aga av djur; och

Om en översyn av stavningsreglerna

nr 15, i anledning av motioner om översyn av bestämmelserna om straff för djurplågeri.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner angående Falsterbokanalen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om en ny översättning av Gamla Testamentet och om en ny översättning av Bibeln, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om en översyn av stavningsreglerna

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om en översyn av stavningsreglerna.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 973, av herr *Olsson, Erik, m. fl.*, och II: 1112, av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en översyn av de nuvarande stavningsreglerna enligt i motionerna anförda riktlinjer.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 973 och II: 1112 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fru *Eriksson* i Stockholm (s) samt herrar *Eric Peterson* (fp), *Kilsmo* (fp), *Hansson* (s), *Larsson* i Borrbý (cp) och *Rimås* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort

hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 973 och II: 1112 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad reservanterna anförts.

Reservanterna hade bland annat funnit övervägande skäl tala för att en reform nu borde komma till stånd genom en sådan samlad översyn av stavningsreglerna som motionärerna föreslagit.

Herr HANSSON (s):

Herr talman! I enlighet med gammal praxis i denna kammare behandlas utskottets utlåtanden i viss ordning. Detta innebär att vissa utskotts ärenden ofta kommer att behandlas, när kammarens ledamöter är tyngda av en lång arbetsdags vedermödor och har en livlig åstundan att snabbt få skilja sig från de sista ärendena på föredragningslistan. Jag skall försöka fatta mig kort med hänsyn till den sista synpunkten, men jag kan inte ha den inställningen att denna ordning för ärendenas behandling på något sätt har att göra med den vikt de ärenden har som de olika utskotten behandlat.

Denna fråga berör svenska medborgare, jag höll på att säga från vaggan till graven, men i varje fall dagligdags kanske i större utsträckning än något annat ärende de har att syssla med. Det gäller alltså här stavningsreglerna. Frågan var uppe till diskussion under förra årets riksdag, och det har både då och nu framförts som grundval för att frågan tas upp till diskussion att de nuvarande reglerna i stort sett inte ändrats på 65 år. Detta är i och för sig inte något skäl — det är mycket här i samhället som inte har ändrats på 65 år men som ändå fungerar väl. Det kan sägas att det måste ha varit synnerligen framsynta människor som genomförde 1906 års stavningsreform. De har kunnat förutse en av de snabbaste utvecklingar i svenska språket som har förekommit, och de har också åstadkommit en reform som enligt några företrädare för status quo-tänkandet på

detta område är väl ägnad att möta även den snabba utvecklingen under den närmaste framtiden.

Jag skall bara kort beröra vad som anfördes av ett par remissinstanser vid behandlingen av förra årets motion i ämnet. Det var skolöverstyrelsen och Sveriges lärarförbund som ju är de som närmast har att handskas med de otympligheter som kan finnas i ett system som skall läras in av hela svenska folket. Där var ganska klart utsagt att man från det hållet önskade sig en förändring, men riksdagen gick inte på den linjen i fjol.

Nu har motionerna återkommit i något förändrat skick. Kravet på ljudenlighet har inte drivits lika långt i årets motioner som i förra årets, men trots allt kvarstår kravet på en anpassning till en modern tid och framför allt en anpassning till en tid när läsandet och skrivandet är en betydligt mera integrerad del i tillvaron än vid sekelskiftet.

Till utskottsutlåtandet, i vilket majoriteten hänvisar till remissyttranden och även stöder sig på en muntlig föredragning som förekommit i utskottet, har fogats en reservation undertecknad av sex ledamöter. Majoriteten i utskottet anser att man bör skynda långsamt och låta stavningen utveckla sig under ledning av ett samarbetsorgan som i viss mån redan existerar och som skulle kunna tänkas utbyggt, varigenom en kontinuerlig utveckling skulle kunna ske på stavningens område. Utskotts-majoriteten pekar ändå på att det finns vissa trögheter i systemet och exemplifierar det med Svenska akademiens ordlista, som ju är normerande för språkets stavning. Trots den snabba utveckling som språket nu genomgår har ordlistan inte kommit ut i någon ny upplaga sedan 1950. Nästa upplaga beräknas föreligga 1971 eller 1972.

Reservanterna accepterar motionärernas ståndpunkt och anknyter till frågan om Svenska akademiens ordlista. De påtalar att om denna skall vara

Om en översyn av stavningsreglerna normerande bör den rimligen utkomma oftare, men framför allt bör den utgöra ett rättesnöre för stavningssystemet som sådant och inte bara föreskriva enstaka ords rätta stavning.

När remissorganen och andra som har givit utskottets ledamöter upplysningar i den här frågan talar om det kontinuerliga arbetet, anser reservanterna att detta kanske är gott och väl men att det för närvarande inte finns några tecken på intresse för att driva detta kontinuerliga arbete med den skyndsamhet och den genomgripande aktivitet som reservanterna anser påfordras. Motionärerna och reservanterna är alltså inte ute efter en kontinuerlig nyttagivning av Svenska akademiens ordlista, utan de eftersträvar att i avslutning till föregående års remissyttranden från skolöverstyrelsen och Sveriges lärarförbund verkligen få till stånd en reform i ordets rätta mening.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr HEDLUND (s):

Herr talman! Jag skulle kunna börja med att instämma i vad herr Hansson sade i första delen av sitt inlägg, då han talade om bekymren för oss som kommer till tals i ett sent skede under riksdagens arbetsdag. Det är alltid pressande att stå här och veta att alla längtar hem.

Emellertid vill jag också påpeka att det är andra gången på knappt fem månader som riksdagen har att ta ställning till motioner med önskemål om en stavningsreform. Riksdagen avlog i november motionsyrkanden med ungefär samma innehåll, och jag tycker inte att argumentationen har förstärkts under den tid som man nu har samlat sig för nya angrepp på våra stavningsregler. Vi kanske kan förmärka en viss glidning i yrkandena. I fjolårets motioner hade man helt inriktat sig på att få en ljudenlig stavning. Redan i debatten då tog man avstånd från den

Om en översyn av stavningsreglerna

uppläggningsen. Man återkommer i år, och visserligen talar man om ljudenlighet, men det stora kravet nu är en reform med mera allmänt innehåll men ändå, menar man, en ganska omfattande stavningsreform.

Jag tror att man ser ganska ensidigt på denna fråga och ser den bara från skrivarnas synpunkt såsom skrivandets problem. Det är mycket viktigt att man också beaktar läsbarheten när det gäller stavningsreglerna. Om vi nu går över till en ny stavning, kommer stora grupper i samhället att få svårigheter att tillägna sig den nya litteratur som skrivs enligt det nya stavningssättet. Det blir en generationsklyfta, och man kan befara att många människor helt enkelt på grund av svårigheterna att läsa ett språk, som har en helt annan stavning än de har lärt sig och är vana vid, kommer att avstå från att tränga in i litteraturen.

Inom utskottsmajoriteten tycker vi att motionärerna och reservanterna har en felaktig grundsyn. De bygger på tanken att skriftspråket skall rätta sig efter talspråket. Jag skall inte utveckla detta närmare men vill ändå ställa frågan: Varför skall det vara på det sättet? Varför är inte den motsatta tanken lika bärande? Är inte skriftspråket lika värdefullt som talspråket? Är det inte tack vare skriftspråket som vi över huvud taget har ett svenskt språk i stället för en samling dialekter? Behöver inte det fria talspråket en fast norm, som hjälper det att hålla sig på mattan, för att använda ett populärt uttryck? Man måste väl ändå betrakta skriftspråket och talspråket såsom två relativt självständiga enheter, vilka var för sig utvecklar sig parallellt.

Jag skall, herr talman, även om tiden är långt framskriden, be att få citera några rader av en mycket känd författare, nämligen Frans G. Bengtsson, som på ett utomordentligt sätt har behandlat frågan om att stava. Han säger bl. a.:

"I själva verket ha i alla högre kulturer talspråk och skriftspråk föga med

varandra att göra; de existera som divergerande grenar från samma rot; i varje fall som två självständiga storheter, där skriftspråket minst av allt är ett talspråkets lydiga epifenomen. Talspråket är en samling skäligen godtyckliga läten, och dess öden äro av underordnad betydelse; skriftspråket däremot är ett idealt konstverk, motståndskraftigt mot tid och förvandling tills barbarer och utvecklingsmakare få hand om det, och dess förvittring och sönderfall är ett med kulturens. Att skriftspråket till sin form skiljer sig från talspråket är som det bör vara, alldenstund det så radikalt skiljer sig från detta redan till sitt innehåll: talspråket är en sludrig bärare av vårt dagliga livs mekaniska och andetomma pladder; i skriftspråket däremot ligga våra andliga värden bevarade, och våra bättre tankar — om vi ha några — ta dess form."

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Jag är medveten om att det inte är populärt att gå upp i debatten vid den här tidpunkten. Jag skall nöja mig med att ta upp en enda punkt i herr Hedlunds argumentering, eftersom argumenteringen i övrigt inte skiljer sig vare sig från vad som anfördes i fjolårets debatt eller vid debatten kring stavningsreformen år 1947.

Det har sagts att skriftspråket och talspråket skulle vara två vitt skilda ting. Jag tror inte man kan hävda det med någon större skärpa i detta hus där ofta talspråket har fått rätta sig efter skriftspråket i mycket stor utsträckning. Det är en överdrift att påstå att en stavningsreform skulle öppna fältet för alla möjliga dialekter. Vad vi är ute efter är ett rationellt sätt att beskriva vad som skall vara vårt normala svenska språk. Rationellt är inte det system som vi i dag använder.

Herr OLSSON, ERIK, (s):

Herr talman! Herr Hedlund skulle egentligen ha talat som en bok, men det gjorde han inte. Han tillämpar alltså inte sina goda råd när han talar själv, och det tycker jag i och för sig är tråkigt. Jag kan dock inte underlåta att bemöta honom på en punkt.

Herr Hedlund tog inte upp den passus i allmänna beredningsutskottets utlåtande där utskottet gör gällande att motionärerna i den nya motionen har tagit intryck av utskottets klokhet på området. Det är fullkomligt felaktigt. I den nya motionen har erinrats om det yttrande som skolöverstyrelsen hade avgett över den gamla motionen. Skolöverstyrelsen i detta sammanhang och allmänna beredningsutskottet är inte riktigt samma sak. Jag vill understryka detta.

När det gäller skillnaden mellan tal-språk och skriftspråk finns det väl ingen som ser bara på skillnaden i fråga om själva stavningen. Vi har alltför många — det vet jag på grund av en lång erfarenhet som lärare — med bristande visuellt minne, som har mycket svårt för att lära sig den mycket tillkrånglade stavning vi har i det svenska språket. Vid förra debatten i denna fråga nämnde jag någonting om detta, och jag skall inte dra det en gång till. Jag vill bara nämna att j-ljudet stavas på 18 olika sätt, och det är ändå inte det värsta. Det värsta är konsonanternas dubbelteckning där det finns regler och undantag i det oändliga. Just detta vålar mycket stora svårigheter för jag vågar påstå minst 20 procent av våra skolungdomar, kanske flera, när det gäller att skriva.

Jag vill därtill säga att detta är en jämlikhetsfråga. Försök att läsa vad som skrivs av folk i allmänhet och jämför stavningen, herr Hedlund. Det förekommer till och med att ungdomar, som har fått vår nya utmärkta utbildning, gör rätt betänkliga stavfel, och jag är inte förvånad över det. Man har annat att göra i skolorna nu för tiden än att bara

Om en översyn av stavningsreglerna

traggla med stavningsregler och rätt-skrivning. Sådant tar alltför lång tid. Det var värre förr när det sattes större vikt vid stavningen. Många drar sig i dag för att över huvud taget använda skriftspråket just av den anledning som jag nu har angett.

Det var ju vackert att höra en framstående författares syn på denna fråga, och jag kan förstå att en författare har sin speciella syn på skriftspråket. För honom har skriftspråket blivit någonting av vad färgerna är för målaren. Ju vackrare och mera tillkrusat språket är, desto bättre gör det sig enligt hans uppfattning, men för den stackars stora allmänheten, som någon gång då och då också är i behov av att skriva något, ställer det sig kanske annorlunda.

Jag vill vädja till kammarken att i detta fall tänka rationellt och företa en ganska viktig rationalisering genom att nu föreslå en ordentlig översyn av vår stavning.

Hur har man för övrigt inom utskottet tänkt sig att kunna få till stånd en ändring i fråga om stavningen på det sätt man rekommenderar genom att Svenska akademiens ordlista skulle ges ut litet oftare, med tillägg av något ord då och då? På det sättet kan man över huvud taget inte tänka sig att få den samordning som är nödvändig för att klara övriga viktiga synpunkter i detta sammanhang, bl. a. läsbarheten — som utskottet är synnerligen angeläget om — och likaså anslutning till nordiska språk och övriga främmande språk. För att klara allt detta är det nödvändigt med en genomgripande och sammanfattande översyn.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr HEDLUND (s):

Herr talman! Jag skall bara säga några ord.

Vi har väl inte behandlat denna fråga så mycket annorlunda än i fjol, och då fanns skolöverstyrelsens remissvar med.

Om en översyn av stavningsreglerna

Vi bygger även i år vårt utlåtande på skolöverstyrelsens remissvar från i fjol. I utlåtandet har vi klart och tydligt sagt att vi räknar med att de initiativ som behöver tas på detta område kommer att tas av skolöverstyrelsen. Vi är av den uppfattningen att de förändringar av stavningsreglerna som bör ske bör göras av pedagogiska skäl. Skolöverstyrelsen är således rätt instans att ta initiativ i denna fråga.

När det sedan gäller herr Erik Olssons inlägg vill jag betona att det faktiskt stöder utskottsmajoritetens tankegångar. Problemet för skolungdomen är nämligen inte i och för sig stavningsreglerna. Man kan över huvud taget inte genomföra en stavningsreform utan att därefter göra om stavningsreglerna. Problemet härvidlag är att det visuella minnet är betydligt sämre hos vissa människor än hos andra. Det är genom att man läser mycket och därigenom skapar sig en bild av ordets vanligaste stavningssätt som man egentligen lär sig stava. Därför tror vi inte att en stavningsreform skulle avskaffa detta problem beträffande inlärningsprocessen. Man bygger i dag till allra största delen på det visuella minnet i stället för på gällande stavningsregler när man lär sig stavning.

Jag hoppas att kammarens ledamöter är lika kloka som i fjol och avslår yrkandet i reservationen.

Herr OLSSON, ERIK, (s):

Herr talman! Jag väntade mig det där sista; det var verkligen intressant att höra. Det vittnar om att herr Hedlund inte har någon aning om vad han pratar om. Den som saknar möjligheter att skaffa sig ordbilder på grund av brister i det visuella minnet kan klara rättsskrivningen om han kan lära sig reglerna. Men är reglerna så svåra som de är nu kan han inte lära sig dem, och följaktligen kan han inte heller lära sig rättstavning. Får han enkla, klara reg-

ler kan han klara dem. Jag vet vad jag talar om, eftersom jag själv i någon mån har lidit av detta fel och varit tvungen att lära mig rättstavningsreglerna. Det tog lång tid och var ganska besvärligt, men jag fick lov att göra det i min ungdom för att klara rättsskrivningen.

Skolöverstyrelsen yrkade bifall till den förra motionen och till en översyn, och det framgår tydligt av dess yttrande att skolöverstyrelsen inte har för avsikt att göra denna översyn.

Det förvånar mig att allmänna beredningsutskottet, efter att ha uttalat än det ena och än det andra, slutar med att bara yrka avslag på motionen i stället för att säga någonting om Svenska akademins ordlista eller om att pedagogiska och språkliga organ skulle göra någonting.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hansson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hansson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 34.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr **ERNULF** (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det ärende som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 40 med förslag till ändring i regeringsformen, m. m., hemställer jag att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda proposition utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från den dag propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölles.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 90, till Konungen i anledning av motioner angående Falsterbokanalen.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 5 bifölles även av andra kammaren.

Meddelande ang. enkla frågor

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 18, angående ökat statligt stöd till de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärnet; samt

nr 50, med förslag till lag om ändring i lagen (1966: 700) om vissa gemensamhetsanläggningar, m. m.

Anmäldes och bordlades en av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.* undertecknad motion, nr 1007, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 49, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370).

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen

av herr *Ernulf* (fp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: "Anser Statsrådet att en nedläggning av järnvägen på sträckorna Borås—Varberg och Borås—Alvesta skulle vara förenlig med kravet på god samhällelig service?"; samt

av herr *Olsson, Johan, (cp)* till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: "Avser Statsrådet vidtaga åtgärder för erhållande av totalkostnads-kalkyler vid lokalisering av företag och institutioner till dels storstäder, dels orter ute i landet?"

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 18.31.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Torsdagen den 12 mars

Kammaren sammanträdde kl. 15.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 91, till Konungen i anledning av motioner om slopande av excellenstiteln för stats- och utrikesministrarna.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 94, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående lokalhållningen för de allmänna underrätterna jämte motioner.

Ang. tekningslärarutbildning i Stockholm

Herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Wallmarks (m) fråga angående tekningslärarutbildning i Stockholm, vilken fråga inlagts i kammarens protokoll för den 17 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Wallmark har frågat mig om jag överväger att vidta åtgärder för att möjliggöra tekningslärarutbildning i Stockholm.

Utbildning av tekningslärare har funnits i Stockholm sedan 1870-talet och bedrivs sedan 1946 i dess nuvarande yttre form, nämligen vid tekningslärarinstitutet inom konstfackskolan.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet för svaret på min enkla fråga.

Problemet är nu vilken bakgrund statsrådet har, när han påstår att tekningslärarutbildning fortfarande bedrivs vid tekningslärarinstitutet. Det vore intressant att få veta vilka undersökningar statsrådet har låtit göra för att övertyga sig om att han kunnat lämna det oreserverade svar som jag nu har fått. Det kan inom parentes påpekas att statsrådet haft en i samband med en enkel fråga ovanligt lång tid på sig att svara, nämligen tre hela veckor. Svaret borde alltså kunna vara tämligen väl förberett.

Det torde inte vara obekant för statsrådet och inte heller för kammarens ledamöter att i den allmänna debatten har förts fram saker och ting, som kan ge anledning att med visst allvar fråga sig hur det egentligen står till med tekningslärarutbildningen här i Stockholm. Det har t. ex. påståtts att tekningslärarinstitutet används inte för att utbilda tekningslärare, d. v. s. folk som skall undervisa i teckning, utan för att utbilda något som närmast vore att beteckna såsom maoistiska stormtrupper. Det har påståtts att den som söker till institutet i intagningsintervjun får finna sig i att redovisa sina politiska attityder. Det har även påståtts att politiska åsikter fått vara avgörande för tillsättningen av lärartjänster vid institutet. Det har påståtts att elever som inte är med på de socialistiska tongångarna utsätts för trakasserier från sina kamrater, ja, t. o. m. från vissa lärare. Det har också påståtts att föreståndaren för institutet har uttalat, att de elever som inte vill ha en genompolitiserad

Om statsbidrag till simanläggningar vid skolor

undervisning inte borde bli teckningslärare; de borde lämpligen söka sig till någon annan utbildning.

Dessa påståenden om förhållandena vid institutet, herr talman, är ju ytterligt allvarliga anklagelser. Skulle de vara riktiga, vill jag hävda att ordet teckningslärarutbildning åtminstone måste sättas inom citationstecken, om det skall användas såsom beteckning för det dagliga arbetet vid institutet.

Frågan är nu om statsrådets svar skall tolkas såsom en dementi på dessa påståenden. Har statsrådet gjort en sådan noggrann undersökning att han kan avfärda påståendena såsom ogrundade anklagelser? Skulle inte en sådan noggrann undersökning ha gjorts, undrar jag om statsrådet är villig att se till att en dylik undersökning kommer till stånd. Eller förhåller det sig så, herr statsråd, att även om påståendena är sanna skulle de inte behöva föranleda några åtgärder?

Herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman: Författningsenligt är jag förhindrad att ta upp och besvara de frågor som herr Wallmark har ställt här. Jag vill bara uttrycka min förvåning över att han på detta sätt velat ta upp en diskussion som det är omöjligt att föra.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Jag kan inte finna något författningsenligt hinder för statsrådet att gå i svaromål.

Vi har alltid hävdat att undervisningen vid alla undervisningsanstalter skall präglas av objektivitet.

I det mycket stora antal tidningsartiklar som skrivits i det aktuella ämnet av våra måhända ledande skolpolitiska journalister, välkända och aktade, har sådana synpunkter framförts som rimligen borde ha trängt upp till departementet. Anmälan har gjorts till JO och skrivelser med begäran om un-

dersökningar har ingivits till skolöverstyrelsen.

Jag står inte här, herr talman, och påstår att undervisningen bedrivs på ett felaktigt sätt. Personligen saknar jag underlag för att göra ett sådant påstående. Men de anmärkningar som framförts är av så utomordentligt allvarlig karaktär att statsrådet rimligen genom departementet eller genom skolöverstyrelsen borde föranstalta om en inspektion för att konstatera huruvida missförhållanden råder i påstådd omfattning eller över huvud taget förekommer.

Det kan rimligtvis, herr talman, inte finnas något hinder för statsrådet att lämna en upplysning huruvida han har företagit någon undersökning eller är beredd att låta göra en sådan för att få dessa utomordentligt skarpa anklagelser bekräftade eller dementerade.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag är medveten om att debatten ligger på gränsen av vad § 90 regeringsformen medger men anser att en vid tolkning av stadgandet numera är lämplig.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om statsbidrag till simanläggningar vid skolor

Herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Nils Nilssons* (cp) fråga om statsbidrag till simanläggningar vid skolor, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 26 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Nils Nilsson har frågat mig, om förslag kommer att föreläggas riksdagen angående statsbidrag till simanläggningar vid skolor, i enlighet med idrottsutredningens förslag, och i så fall när.

Om statsbidrag till simanläggningar vid skolor

Beredningen av idrottsutredningens betänkande Idrott åt alla pågår för närvarande. Avsikten är att i en proposition till vårriksdagen lägga fram förslag på grundval av detta betänkande. Jag vill vidare erinra om att inom utbildningsdepartementet utreds för närvarande frågan om hur bl. a. bidrag till skolbyggnader skall utformas.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för svaret på min fråga.

Det är ingen ny fråga. Redan i januari 1962 framlades motioner om att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära en utredning med syfte att möjliggöra för kommunerna att erhålla statsbidrag för simanläggningar som används för skolornas simundervisning. I sitt yttrande över motionerna ansåg skolöverstyrelsen det angeläget att statsbidrag kunde erhållas för simanläggningar som betjänar simundervisning. Statsutskottet framhöll i sitt utlåtande att det är synnerligen viktigt att barn och ungdom under skoltiden har tillgång till såväl gymnastiklokaler som simanläggningar.

I januari 1965 uppdrog Kungl. Maj:t åt skolöverstyrelsen att verkställa en utredning i frågan, och i september samma år avlämnade skolöverstyrelsen resultatet av sin utredning till Kungl. Maj:t.

I ett svar på en enkel fråga i denna kammare av herr Schött i november 1967 meddelade statsrådet Moberg att den utredning som verkställts i anledning av riksdagens beslut överlämnats till idrottsutredningen för beaktande. Idrottsutredningen avlämnade sitt betänkande i juli förra året.

Av den promemoria som skolöverstyrelsen på Kungl. Maj:ts uppdrag upprättat framgår att på orter, där lokaler fanns och simundervisning var obligatorisk, uppgick simkunnigheten bland

skolungdomar till mellan 90 och 100 procent. Bristen på bidrag till simanläggningar har verkat återhållande på byggandet av sådana anläggningar, vilket i sin tur lett till minskad simkunnighet.

Värdet av simanläggningar i anslutning till skolor är synnerligen stort. Förutom att simanläggningar bidrar till höjandet av simkunnigheten, vilket undersökningen har visat, ger de också möjlighet till utövandet av en god idrott — en fin avkoppling för ungdomar i deras studieverksamhet.

Idrottsutredningen anförde i sitt betänkande att den i allt väsentligt delade skolöverstyrelsens uppfattning i fråga om statsbidrag till simanläggningar vid skolor. Utredningen ansåg att simanläggning bör jämföras med gymnastiksal och att samma bidragsprocent som i fråga om sådan bör tillämpas. Statsbidrag bör enligt utredningen kunna utgå från den 1 juli i år.

I svaret på min fråga säger statsrådet att avsikten är att i en proposition till vårriksdagen lägga fram förslag på grundval av idrottsutredningens betänkande. Jag tackar för detta positiva meddelande; vi vet nu att förslag kommer till vårriksdagen. Idrottsutredningens betänkande är dock mycket vittomfattande. Jag vore tacksam om statsrådet närmare kunde svara på frågan, huruvida vi kan räkna med att statsbidrag kommer att lämnas för simanläggningar. Jag tror att ett svar vore värdefullt för de kommuner som väntar på besked i detta avseende.

Herr andre vice talmannen anförde nu, att herr Schött begärt ordet för att delta i den pågående överläggningen, och tillsporde kammaren, huruvida den ville besluta att för tillfället upphäva den i § 20 mom. 4 tredje stycket i ordningsstadgan för kammaren stadgade inskränkningen i yttranderätten.

Härtill svarades ja.

Om statsbidrag till simanläggningar vid skolor

Herr andre vice talmannen lämnade härefter ordet till herr SCHÖTT (m), som yttrade:

Herr talman! Först ber jag att få tacka kammaren för dess vänlighet att bevilja mig yttranderätt i denna fråga. Jag känner verkligen behov av att få yttra mig i den, då jag sedan ungdomen varit mycket intresserad av simundervisning. Låt mig endast erinra om att vi redan på 1930-talet i simorganisationerna arbetade under mottot: simkunnighet — en medborgerlig skyldighet, simkunnighet — en medborgerlig rättighet.

Det har framhållits, med rätta, att det har den allra största betydelse att vi får fram fler simanläggningar inomhus för att kunna bedriva en effektiv simundervisning. Bl. a. mot denna bakgrund framstår det närmast som oförklarligt att vi alltjämt saknar bestämmelser som jämställer en simundervisningslokal med en gymnastiklokal i statsbidragsavseende.

Som herr Nils Nilsson nämnde, väcktes en motion — som jag tog initiativet till — redan 1962 i denna fråga. Med hänsyn till den tågordning som råder i detta hus yrkades i motionen en utredning i syfte att möjliggöra statsbidrag. Gamla riksdagsmän kontaktade mig då och undrade om jag inte hade fått den här frågan om bakfoten. De hade svårt att tro att det verkligen var på det sättet att det inte utgick statsbidrag till en simundervisningslokal.

Det har gått lång tid sedan 1962. Här har gjorts upprepade påstötningar i riksdagen. Jag vill här i dag bara ha nämnt att vi, som intresserat oss för denna fråga, har sett oss nödsakade att i år ånyo motionera i den. Det är ju närmast obegripligt att det i statsverkspropositionen inte förekommer ett klart förslag från departementschefen. Jag vill erinra om att skolöverstyrelsen i sitt yttrande 1965 räknade med att statsbidraget skulle komma att utgå från och med budgetåret 1966/67. Den budget vi nu skall behandla gäller som

vi vet 1970/71. Idrottsutredningen har också klart tagit en positiv ställning. Vi upplever alltså här att såväl skolöverstyrelsen som idrottsutredningen har klart uttalat sig i frågan.

Jag fick ett svar av statsrådet Moberg 1967, som var ytterligt otillfredsställande. Han nämnde där att ärendet skjutits över till idrottsutredningen. Jag tyckte att där hade inte detta ärende att göra. Här gällde det helt enkelt att fylla en lucka i nuvarande bestämmelser. Remissen till idrottsutredningen har ytterligare fördröjt ärendet, men när nu idrottsutredningen har yttrat sig och givit uttryck för samma positiva inställning som skolöverstyrelsen och statsutskottet hade redan 1962, så är det, som vi framhåller i vår motion i år, synnerligen anmärkningsvärt att statsverkspropositionen saknar förslag i ärendet.

Jag vill till utbildningsministern säga att den motion som väckts i år är en fyrpartimotion. Samtidigt nödgas jag konstatera att tidigare chefer för utbildningsdepartementet, som det nu heter, inte ägnat denna mycket viktiga fråga tillräckligt intresse. Det svar som jag fick 1967 var otillfredsställande. Det svar som givits här i dag är ganska oklart. Vi får inget bestämt besked i frågan huruvida statsbidrag skall kunna utgå från och med nästa budgetår. Jag vill vädja till statsrådet Carlsson att se till att vi nu äntligen får den här detaljfrågan löst, men när vi nu har utbildningsministern hos oss vill jag inte inskränka mig till detta utan vädjar till statsrådet Carlsson att intressera sig för simundervisningsfrågan i dess helhet, så att den ägnas den uppmärksamhet som den förtjänar med hänsyn till sina olika aspekter — kampen mot drunksolyckor och främjande av folkhälsan.

Herr statsrådet CARLSSON:

Herr talman! Jag hade nyligen möjlighet att i ett svar till herr Wenner-

Om ytterligare åtgärder mot politisk demonstration som innefattar hot mot enskild person

fors i andra kammaren utförligt redovisa min syn på senare delen av den fråga som herr Schött tog upp. Vad beträffar simundervisningen och drunkningsolyckorna har utvecklingen varit mycket positiv; men det är en annan fråga som jag inte skall gå närmare in på här i dag.

Det är litet svårt att ytterligare kommentera herr Nilssons och herr Schöotts inlägg, eftersom propositionen som bekant ännu inte framlagts. Jag vill emellertid tillägga att det pågår arbete inom utbildningsdepartementet i vilket deltar företrädare för Kommunförbundet och som syftar till nya regler för statsbidragsgivningen. Här kommer alltså denna fråga in i ett mycket större och vidare perspektiv. Med hänsyn till propositionsarbetet ämnar jag, som sagt, inte nu gå närmare in på frågan.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för detta tillägg till svaret på min fråga. Jag har fått statsrådets förklaring att han i dagens läge inte anser sig kunna lämna ytterligare besked. Jag vill i alla fall, när vi nu har statsrådet här, vädja till statsrådet att se till att denna viktiga fråga får den behandling som den är värd.

Simundervisningen är av stor betydelse. Vi vet att vi har kalla somrar här uppe, och det finns somrar, då man praktiskt taget inte kan idka simundervisning utomhus i öppet vatten. En simanläggning inomhus medger ju simundervisning året runt och möjliggör för ungdomarna att året runt få den härliga rekreation som simning innebär.

Jag tackar åter statsrådet för svaret och hoppas att propositionen blir positiv när den en gång kommer.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Personligen har jag den uppfattningen att man inte hade behövt avvakta denna större utredning

om statsbidrag till skolbyggnader. Den detaljfråga som vi nu diskuterar är så klar och så välmotiverad från olika håll, att den borde ha kunnat avgöras separat.

När det gäller den stora frågan om simundervisningen vill jag framhålla, att jag har tagit del av statsrådet Carlssons svar till min partikamrat, herr Wennerfors. Jag vill säga att det svaret har den karaktären att det finns anledning att se något mer positivt på framtiden.

Jag vill än en gång vädja till statsrådet att ägna simundervisningsfrågan stor uppmärksamhet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om ytterligare åtgärder mot politisk demonstration som innefattar hot mot enskild person

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Åkerlunds (m) fråga om ytterligare åtgärder mot politisk demonstration som innefattar hot mot enskild person, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 4 mars, och anförde:

Herr talman! Herr Åkerlund har frågat mig vilka metoder utöver de hittills använda som jag vill tillgripa för att komma till rätta med politiska demonstrationer, vilka med stegrade våldsåtgärder såsom stenkastning, slungande av kemiska medel m.m. är ett hot mot enskilda personers säkerhet och egendom.

Jag avser inte att vidta några åtgärder för att skapa nya metoder för övervakning av politiska demonstrationer.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

Om ytterligare åtgärder mot politisk demonstration som innefattar hot mot enskild person

Jag hade inte trott att jag skulle få anledning att återkomma så snart efter min tidigare fråga till justitieministern den 12 februari och vårt meningsutbyte den 19 februari, där jag framhöll risken för demonstrationer mot USA:s ambassadör och där justitieministern lämnade det positiva svaret att han ställde i utsikt ökat polisskydd, för vilket jag också framförde mitt tack.

Det svar som nu föreligger lyder, att justitieministern inte ämnar vidtaga några åtgärder för att skapa nya metoder för *övervakning* av politiska demonstrationer. Det är inte svar på min fråga, eftersom denna gällde vilka metoder utöver hittills använda som justitieministern skulle vilja tillgripa för att *komma till rätta* med politiska demonstrationer. Det gäller alltså inte övervakning, utan frågan är att komma till rätta med politiska demonstrationer. Svaret är alltså vid sidan av min fråga och ofullständigt.

Förra måndagen, den 2 mars, förekom en demonstration mot Sydvietnams nyöppnade informationskontor, och där kom stenkastning till användning. Tjära, sot och färg slängdes också mot kontoret, och det var en uppenbar fara att föreståndaren skulle komma till skada i det att en tegelsten kom susande alldeles strax bakom hans huvud.

Även Nordvietnams legationsbyggnad lär enligt tidningsuppgifter ha blivit utsatt för våld. Men i det fallet har i varje fall mig veterligt inte påståtts att någon människa varit direkt utsatt för fara.

För min del vill jag säga att jag ser allvarligt på tendenserna i dessa demonstrationer. Där föreligger en stegring i riktning mot våld. Jag finner det otrevligt om man i demonstrationer för fram plakat med texter som exempelvis att Palme och Geijer är Nixons lakejer, även om man nu inte speciellt åsyftar justitieministern utan förmodligen i stället Landsorganisationens ord-

förande. Om man på plakaten skriver "Johnson-mördare" så är detta skymfande mot vederbörande. Går demonstranterna sedan över till äggkastning och använder ruttna tomater m.m. för att demonstrera sin ovilja mot dem man inte tycker om, så är detta förkastligt. När man tillgriper tegelstenar, tjära, sot och färg så är situationen farlig. Går demonstranterna ytterligare ett steg längre och kastar s.k. Molotov-cocktails och sprutar bensin i takbjälklag i byggnader blir situationen mycket allvarlig. En naturlig fråga tycks mig vara om nästa steg i denna upptrappning kommer att utgöras av sprängämnen och skjutvapen.

De här företeelserna utgör som jag ser det en utmaning mot det svenska samhället. Herr Geijers företrädare, herr Kling, uttalade med anledning av en enkel fråga jag ställde den 4 april 1968 om demonstrationer på Lidingö vid restaurang Foresta, där ett möte hölls i valutafrågan med representanter för en lång rad främmande länder, sin avsky för dessa metoder, men han tillade också en viktig sak. Han trodde inte, sade han, att detta var sista gången som något sådant inträffade, vilket han fann beklämmande.

Genom att herr Geijer i sitt svar underlåter att ta upp det jag anfört som det väsentliga i min enkla fråga i dag, — nämligen den typ av politiska demonstrationer som tillämpar stegrade våldsåtgärder och därigenom blir ett hot mot enskilda personers liv och egendom — så kvarstår frågan om herr Geijer accepterar våld i politiska demonstrationer. Hans svar lämnar oss ingen upplysning om detta.

Enligt mitt sätt att se har samhället rätt att skydda sig. Ansvar för detta har regeringen i egenskap av innehavare av den styrande makten. Regeringen skall garantera att människors liv och säkerhet inte hotas.

I detta sammanhang vill jag också konstatera att när den sydvietnamesis-

Om ytterligare åtgärder mot politisk demonstration som innefattar hot mot enskild person

ka fredsdelegationen i Paris besökte vårt land gjordes ett stort polispådrag för att skydda delegationens medlemmar. Jag uttalar mitt erkännande för det sätt på vilket polisen genomförde sina uppgifter. Men för dem av kammarens ledamöter som inte var med vid den mottagning som gavs för dessa herrar måndag eftermiddag samt ett antal andra framstående utländska representanter vill jag berätta att polisstyrkan rörde sig om sannolikt ett hundratal man. När jag ger mitt erkännande till polisens arbete är jag angelägen framhålla att jag i detta också inbegriper polisens högste chef, alltså justitieministern. Vid tillfället i fråga hände inte något speciellt i demonstrationsväg, men det var naturligtvis litet genant att de närvarande ändå kunde konstatera att vi i detta land måste dra samman utomordentligt stora polisstyrkor för att inga obehagligheter skall inträffa.

Jag har också pekat på förhållandet med den rättspsykiatriska kliniken i Lund. Det har sagts — fast jag är ingen expert i denna fråga — att det också finns inslag av politik i de påtalade våldsåtgärderna i detta sammanhang, vilka jag finner tragiska.

Jag vill upprepa. Detta är dock en allvarlig fråga. Det är inte bara, herr justitieminister, fråga om att åstadkomma polisskydd, vilket vi har rätt till; en rätt som justitieministern alldeles klart har erkänt. Det är också, kanske rent av i betydande mån, en moralisk fråga, och jag kan inte förstå annat än att regeringen här måste ta ledningen på något sätt, så att vi får hyfs i den politiska debatten. Det måste göras klart från högsta håll — alltså från regeringshåll — att man inte kan acceptera våldsåtgärder vid politiska demonstrationer. Jag har naturligtvis funderat på vad man skulle kunna göra, och det vore rimligt om justitieministern frågade mig vad jag kan tänka mig för åtgärder. Jag vill bara löst utkasta frågan: Skulle inte justitieministern

kunna överväga att rikta en uppmaning till folket via våra nyhetsmedia, TV, press m. m., som ju är effektiva och när mycket långt, och vädja om sans och måtta. Enligt min mening vore det icke någon propaganda i nyhetsmedia, ty vi är alla överens om att vi icke får gå så långt som till att tillgripa våldsåtgärder. En sådan regeringsdeklaration, framförd av justitieministern, borde kunna få stöd av *alla* partiledarna, så att vi därigenom visade för folket att demokratins spelregler måste följas och att vi absolut måste avstå från våld i politiken.

Herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Herr Åkerlund har i sitt anförande gått betydligt utöver den frågeställning som fanns i hans enkla fråga.

Beträffande det som den enkla frågan också rör, nämligen våld i samband med politiska demonstrationer, är det en självklarhet som knappast behöver nämnas i ett svar på frågan att man från regeringens sida vill vidta alla tänkbara åtgärder för att förhindra våld i samband med politiska demonstrationer.

Men herr Åkerlund efterlyste nya metoder, och mitt svar är att de resurser som polisen har i dag enligt min uppfattning kan anses betryggande för att man skall kunna komma till rätta med våldsåtgärder.

Den vidare fråga som ställdes här får tas upp i ett annat sammanhang.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Justitieministern säger att vi har tillräckliga resurser, och det känns ju betryggande i så fall. Vi får dock inte blunda för att de resurser som justitieministern pekar på avser antalet poliser; om vi har tillräckligt många poliser och om vi kan upprätthålla en tillräckligt effektiv bevakning.

Om vägförstärkningar för virkestransporter från stormhärjade områden under tjällossningen

I fallet med det sydvietnamesiska informationskontoret är det känt att där fanns polisbevakning, en högst betydande sådan. Jag var där själv och konstaterade att där på eftermiddagen fanns uppskattningsvis 25 à 30 poliser. Sedan kom det något larm hos polisen, som medförde att man fick dra bort polisstyrkan från platsen. Så fort som polisen försvunnit — det fanns naturligtvis en viss tidsintervall, hur lång känner jag inte till — inträffade attacken. Detta visar kanske att polisstyrkan i det fallet inte var tillräckligt stor.

Sedan kommer ytterligare en fråga, som jag anser väsentlig: Vi kan väl inte leva i ett samhälle, i vilket vi kontinuerligt måste ha polisbevakning på ett antal platser? Vi kan väl inte ha poliser i stort antal permanent runt omkring ömtåliga platser i vårt land.

Det är därför jag säger att det är en fråga om moral och om insikt hos människorna att förstå att det är en sak att gå i en demonstration och bära plakat med vissa önskemål och en annan sak att tillgripa våldsåtgärder, kasta sten o. d. som gör att det erfordras polis. Däremot behövs det väl ingen polis därför att det går några i och för sig snälla och hyggliga människor och bär plakat i vilka de framför önskemål om ändringar i det svenska samhället.

Jag kan inte finna att justitieministern riktigt vill gripa tag i problemet. Justitieministern flyr undan det i stället för att ta i det. Detta är, som jag ser det, ett allvarligt problem.

Herr statsrådet **GELJER:**

Herr talman! Jag kan inte gå in på några enskilda fall, på det sätt som herr Åkerlund har gjort.

Jag har sagt att vi har resurser för att ingripa och förhindra politiska demonstrationer som medför våldsåtgärder, men det är klart att olycksfall kan förekomma vid något enstaka tillfälle. Man kan dock inte ta detta till intäkt

för påståendet att vi inte skulle ha resurser för att komma till rätta med sådana företeelser.

Jag vill fortfarande hävda att frågan om moraliska och opinionsmässiga insatser mot allmänna tendenser i samhället vad beträffar brottslighet och våldsåtgärder ligger utanför ramen av den fråga som har ställts.

Herr **ÅKERLUND (m):**

Herr talman! Låt mig då bara avslutningsvis säga att jag hoppas att det som inträffat är ett olycksfall i arbetet och att vi inte behöver uppleva det någon mer gång. Men jag hoppas också att justitieministern är vänlig och överser med mig om jag återkommer därest det sker en upprepning.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om vägförstärkningar för virkestransporter från stormhärjade områden under tjällossningen

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **NORLING** erhöll ordet för att besvara fröken **Pehrsson (cp)** fråga om vägförstärkningar för virkestransporter från stormhärjade områden under tjällossningen, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 4 mars, och yttrade:

Herr talman! Fröken Maj Pehrsson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att medel ställs till förfogande för underhåll och förstärkning av vägnätet så att virkestransporterna från de stormhärjade områdena kan fortgå så ostört som möjligt, även under tjällossningsperioden.

Stormfällningarna i höstas drabbade hårt fjorton län i norra Götaland och västra Svealand. Skogsstyrelsen begärde därför hos vägverket i december att så stora delar som möjligt av det all-

Om vägförstärkningar för virkestransporter från stormhärjade områden under tjällossningen

männa vägnätet i det stormhärjade området skulle upplåtas för 10/16 tons axel- och boggitryck under vinterns tjälperiod och sommarens torrperiod. Med anledning av skogsstyrelsens begäran uppmanade vägverket samma månad berörda vägförvaltningar att så vitt möjligt tillgodose önskemålen.

Trafik på vägarna med tunga fordon under tjällossning eller eljest när vägarna är starkt uppblöta kan medföra betydande skador. Att underhålla tjäl-skadade grusvägar så att tunga virkestransporter kan fortgå under tjällossningsperioden skulle också dra orimliga kostnader och i många fall inte ens vara möjligt. Transporterna måste därför omedelbart avbrytas om sådana väderleksförändringar inträffar som starkt minskar vägarnas bärighet. Det är naturligtvis helt omöjligt både tekniskt och praktiskt att under några vintermånader förstärka ett så omfattande vägnät som det här gäller.

Fröken PEHRSSON (cp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min fråga. Det var visserligen inte särskilt positivt.

Jag har frågat därför att jag anser det vara av stor vikt att en förstärkning av vägnätet snabbt sker för att överbrygga transportsvårigheterna till följd av stormskadorna, speciellt under en tjällossningsperiod. Enbart i Älvsborgs län beräknar man att 4,5 å 5 miljoner kubikmeter mest grovt virke stormfällades i september. En stor del av virket har redan upparbetats. Med hänsyn till insektskadorna är det väsentligt att virket kommer fram ur skogarna så snabbt som möjligt och kan transporteras till industrierna. Kunde vägförvaltningen i de av stormkatastrofen drabbade länen få medel till speciella underhållsarbeten på från transportsynpunkt särskilt hårt utsatta vägar, skulle transporten av virke kunna fortgå i betydligt större omfattning även under tjällossningsperioden.

Det stormfällda virket värderas i dag till mellan 200 och 250 miljoner kronor, om det kan säljas såsom timmer. Blir transporten till industri fördröjd och virket måste omarbetas till massaved, beräknas förlusten till 20—30 procent.

Vi har på våra bord fått en vägplan för 1970. Där visar man i tabeller att länsvägarna indelas i tre klasser: fullgoda, godtagbara och icke godtagbara. I Älvsborgs län är 25 procent av länsvägarna klassade såsom fullgoda, 25 procent såsom godtagbara och 50 procent såsom icke godtagbara. Med andra ord, vi har i länet vägar som till 50 procent är betecknade såsom icke godtagbara. Vi har genom stormen drabbats av en katastrof, och för att minska följderna av den katastrofen behövs en extra förstärkning av vägnätet inför tjällossningsperioden; en förstärkning som är än mer nödvändig på grund av vägnätets redan tidigare dåliga kvalitet.

Statsrådet säger i sitt svar, att en förstärkning skulle medföra orimliga kostnader. Vidare säger statsrådet: "Det är naturligtvis helt omöjligt både tekniskt och praktiskt att under några vintermånader förstärka ett så omfattande vägnät som det här gäller."

Från Älvsborgs läns sida har man sagt att man vid vägförvaltningarna har material och tillräckligt med arbetskraft — det är pengarna som fattas. Man har beräknat att en upprustning för det här tillfället skulle kosta två miljoner kronor. De två miljonerna får då ses i förhållande till vad det kostar om virket försämras och hur många miljoner man då förlorar.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Fröken Pehrsson tar upp speciellt Älvsborgs län. Jag kan naturligtvis, av förklarliga skäl, inte gå in i någon diskussion om förhållandena just i det länet.

Interpellation om utredning rörande det enskilda sparandet

Jag vidhåller, trots vad fröken Pehrsson här säger, att det är både tekniskt och praktiskt omöjligt att under några vintermånader förstärka ett så omfattande vägnät som det här gäller — alltså 14 län med tusentals och åter tusentals kilometer väg som man under en mycket begränsad tidsperiod skulle förstärka. Detta går inte, vilket det är lika bra att konstatera i stället för att på något vis försöka göra gällande att enstaka punktinsatser — som i andra sammanhang kan diskuteras — i det här fallet skulle kunna åstadkomma några underverk.

Huruvida man från Älvsborgs län — som ju fröken Pehrsson här talar speciellt om — har gjort någon särskild framställning har inte kommit till min kännedom. Även om detta län är stort när man räknar efter kilometerlängden på vägarna finns det endast två län som fått mera pengar till länsvägar än Älvsborgs län. Jag säger nu inte detta för att söka undanskymma det förhållandet att vägarna behöver en ännu bättre upprustning såväl i Älvsborgs län som på andra håll.

Fröken PEHRSSON (cp):

Herr talman! Jag har uppmärksammat att kommunikationsdepartementet gett ut en flerårsplan och en fördelningsplan för åren 1970—1974, där man nämner att hänsyn skall tas till näringslivet och särskild uppmärksamhet ägnas åt bärighetsupprustning av vägarna.

Jag har också med tillfredsställelse konstaterat att samma vägplan i en särskild punkt talar om fortsatt samarbete mellan vägverk, näringsliv och andra företrädare för vägkonsumtionen.

Båda dessa skrivningar finner jag mycket tillfredsställande.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Det är riktigt vad som sagts i planen, och jag tycker att vi skall hålla fast vid det. Men frågan här

gällde ju om vi under två eller högst tre vintermånader kan rusta upp ett vägnät i 14 län.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 18, angående ökat statligt stöd till de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärdet.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 50, med förslag till lag om ändring i lagen (1966:700) om vissa gemensamhetsanläggningar, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet motionen nr 1007.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 44, angående anslag för budgetåret 1970/71 till utrikesförvaltningen, m. m.

Interpellation om utredning rörande det enskilda sparandet

Herr HELEN (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Den aktuella bilden av sparandets utveckling är oroande. Föreliggande uppgifter tyder på en nedgång av sparkvoten för hushållens sparande, d. v. s. förhållandet mellan sparande och inkomst, med mer än hälften under en femårsperiod. Också i absoluta tal är det fråga om en nedgång. Skillnaden mellan hushållens disponibla inkomst och konsumtion, d. v. s. det gängse sättet att definiera sparande, var 1964 5 miljarder men 1969 endast 2,8 miljarder. Även med beaktande av statistiska ofullkomligheter är det således fråga om en mycket kraftig minskning. Det framgår av finansplanen att en viss

Interpellation om utredning rörande det enskilda sparandet

fortsatt nedgång av sparkvoten kan emotas också under kommande budgetår.

I olika motioner till årets riksdag har dessa förhållanden uppmärksamrats och förslag till sparstimulerande insatser framförts, t. ex. genom åtgärder inom beskattningen och med anknytning till bostadssparandet. Det är emellertid samtidigt ett grundläggande förhållande i detta sammanhang som särskilt förtjänar uppmärksamhet. Det hänför sig till den mycket bristfälliga bild som alltjämt föreligger beträffande det enskilda sparandets faktiska aktuella omfattning, dess fördelning och den tillgängliga kunskapen om de mål och motiv som påverkar och avgör individens och hushållets sparvilja och sparbetende. Detta aktualiserar behovet av väsentligt större satsningar både på mera kortsiktiga ekonomisk-statistiska undersökningar och på en beteendevetenskaplig forskning av samma art på sparandets område som hittills mera har uppmärksamrats på konsumtionsområdet. Sådan beteendeforskning har delvis påbörjats inom Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm. Den har anvisat utvecklingsmöjligheter i metodologiskt hänseende som ter sig mycket betydelsefulla på det onekligen komplicerade forskningsområde som här föreligger. Arbetet har hittills genomförts med bidrag från enskilda sparinstitutioner, framför allt genom Sparbankernas forskningsstiftelse. För att förverkliga konkreta forskningsprogram på en rad centrala punkter förutsätts emellertid väsentligt vidgade resurser.

I betydande omfattning måste insatser för sådan undersöknings- och forskningsverksamhet komma att åvila samhället med hänsyn till sparandets samhällsekonomiska betydelse — som är obestridlig — och möjligheterna att effektivt inrikta den ekonomiska politiken. Jag citerar i detta sammanhang ur statistiska centralbyråns senaste petita: "För ett flertal ändamål inom ekono-

misk politik och analys erfordras en aktuell bild av hushållssparandets omfattning, fördelning på grupper av hushåll och sammansättning med avseende på slag av tillgångar och skulder."

Offentliga sparundersökningar har tidigare skett i viss omfattning, främst genom konjunkturinstitutets sparundersökningar i slutet av 1950-talet och i viss mån genom begränsade studier av Lönsparkommittén. Det förstnämnda och i sammanhanget mest betydelsefulla materialet är emellertid starkt föråldrat. Detta framgår redan av att undersökningarna nu ligger mer än tio år tillbaka i tiden. Det understryks ytterligare av den delvis radikalt förändrade utveckling som skett därefter på olika samhällsområden med i detta sammanhang speciell betydelse. Det är tillräckligt att härvid peka på tillkomsten av ATP-reformen med dess snabbt växande tillskott av kollektivt sparande och en fortsatt utbyggnad även i övrigt av det sociala trygghetssystemet.

När härtill kommer dagens oroande bild av en successivt sjunkande sparkvot och ett starkt minskat enskilt sparande även i absoluta tal framstår behovet av en förnyad stor offentlig sparundersökning som utomordentligt angeläget. Statistiska centralbyrån — som nu skulle vara instans att leda ett sådant undersökningsprojekt — har också i sin anslagsframställning för kommande budgetår tagit fasta på detta behov. I centralbyråns mera långsiktiga planering har inlagts en förnyad stor sparundersökning för genomförande under 1973, med möjligheter att alternativt genomföra den 1972. För att kunna påbörja förberedelsearbetet begärde centralbyrån 100 000 kr. för budgetåret 1970/71. Detta har emellertid inte tagits upp i årets budgetförslag, och risken synes därför uppenbar att den planerade undersökningen inte kommer till stånd eller att den blir ytterligare skjuten på framtiden.

Från en rad synpunkter ter sig dessa risker som oroande. Jag har tidigare

Interpellation om utredning rörande det enskilda sparandet

berört flera skäl som nu gör det angeläget att få till stånd en aktuell kartläggning av hushållssparandets omfattning och fördelning och självfallet också av dess sannolika framtidsutveckling. Till de samhällsekonomiska och enskilt trygghetsskapande motiven för ett enskilt sparande kommer därtill också ett jämlikhetsfrämjande syfte, en bedömning som särskilt Landsorganisationen nyligen på ett intressant sätt har givit uttryck för i sitt remissvar över kapital-skatteberedningens betänkande. LO framhåller där bl. a.: "Beträffande utjämningsargumenten vill LO påpeka att en utjämning i viss mening också främjas genom goda tillväxtmöjligheter för små kapital. Sådana kan skapas t. ex. via sparandets behandling, via inkomst-beskattningen och mildare beskattning för mindre kapital."

Mot bakgrund av det framförda ber jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande frågor:

1. Biträder herr statsrådet uppfattningen att en förstärkt utrednings- och forskningsverksamhet med samhällets

stöd rörande det enskilda sparandets omfattning och fördelning samt de faktorer som påverkar individens och hushållens sparförmåga och sparbeteende är angelägen att genomföra?

2. Vill herr statsrådet medverka till att sådana resurser ställs till statistiska centralbyråns förfogande att en planerad undersökning beträffande hushållens sparande med centralbyrån som projektledare kan komma till stånd senast under det år som upptagits i centralbyråns långtidsplaner för intermitenta undersökningar, d. v. s. senast 1973?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.51.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert